
alternatif politika

Cilt 5, Sayı 2, Eylül 2013

GENÇLİK SAYISI

Misafir Editörler: G. Demet LÜKÜSLÜ ve Hakan YÜCEL

**Türkiye’de Gençlik Sosyolojisi Çalışmalarına Dair
Bibliyografik Değerlendirme
Ömer Miraç YAMAN**

**12 Eylül’ün Gençlik Restorasyonu: Atatürk Ve Gençlik
İsimli Kitabın Bir Değerlendirmesi
Cihan ERDAL**

**Politikleşme Ve Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler:
Adalet Ve Kalkınma Partisi Gençlik Kolları Örneği
Ayşegül BOZAN**

**Eğitim, Sivil Toplum Ve Siyaset Üçgeninde Gençlik Ve
Çevre
Barış Gencer BAYKAN**

**Sendika-Siyaset İlişkilerinin Kesişim Noktasında
Öğrenci Sendikacılığı: Bir Siyaset Yapma Alanı
Olarak Genç-Sen
Işıl ERDİNÇ**

alternatif politika

Cilt 5, Sayı 2, Eylül 2013

Editörden, G. Demet LÜKÜSLÜ ve Hakan YÜCEL, i-iv.

Türkiye’de Gençlik Sosyolojisi Çalışmalarına Dair Bibliyografik Değerlendirme-Ömer Miraç YAMAN, 114-138.

12 Eylül’ün Gençlik Restorasyonu: Atatürk Ve Gençlik İsimli Kitabın Bir Değerlendirmesi-Cihan ERDAL, 138-152.

Politikleşme Ve Siyasal Katılımı Etkileyen Faktörler: Adalet Ve Kalkınma Partisi Gençlik Kolları Örneği-Ayşegül BOZAN, 153-173.

Eğitim, Sivil Toplum Ve Siyaset Üçgeninde Gençlik Ve Çevre-Bariş Gencer BAYKAN, 174-195.

Sendika-Siyaset İlişkilerinin Kesişim Noktasında Öğrenci Sendikacılığı: Bir Siyaset Yapma Alanı Olarak Genç-Sen-İşıl ERDİNÇ, 195-213.

Misafir Editörlerden...

Alternatif Politika Dergisi için bir gençlik sayısı çıkartma fikri neredeyse bir yıl öncesine dayanıyor. Planlanan takvime göre 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın da içinde bulunduğu gençlik haftasına sayının yetiştirilmesi düşünülüyordu. Ancak yazıların hakemlerden geçmesi, son değişikliklerin yapılması derken sayının çıkması gecikti. Ve 31 Mayıs'ta ilk önce Gezi Parkı'nda ardından da tüm Türkiye'de halen süren toplumsal hareketler yaşandı. Gezi Parkı direnişine ve Gezi Parkı'ndaki direnişi destekleme eylemlerine katılanların önemli bir oranının “genç” olması, belki bundan daha da önemlisi 1980 sonrası kuşağın ve 2000'lerde gençliklerini yaşamakta olan “milyenyum kuşağının” geliştirdiği kültürün eylemlerde belirleyici olması ana akım medya da dahil olmak üzere geniş kitleleri gençlik üzerine düşünmeye sevk etti demek yanlış olmayacaktır.

Türkiye'de mizahı, sosyal medyayı kullanan, küresel ağlarda yerini alan gençliğin temel aktör olduğu toplumsal hareketler son döneme damgasını vurdu. Son yıllarda özellikle artan, birbirinden son derece farklı grupları bir araya getiren gençlik eylemleri, “değer” merkezli Yeni Toplumsal Hareketler' e uygun özellikler göstermektedir. Bu bağlamda bireysel/kolektif “çıkarlarla” değil, “değerlerle” birleşen Gezi Parkı gençleri iyi bir örnek oluşturmaktadır. Dominique Reyné'nin yönetiminde yayına hazırlanıp 2011'de basılan ve içinde Türkiye'nin de bulunduğu 25 ülkeyi kapsayan güncel bir araştırma bize oldukça ilginç veriler sunmaktadır. Araştırma yapılan 25 ülkenin gençleri arasında, Türkiye'deki gençlerin % 63'ü, “ideal toplumu”, kişisel performansın ödüllendirildiği bir toplum değil, zenginliklerin hakkaniyetli olarak dağıtıldığı bir toplum olarak ifade ederek toplumsal duyarlılık açısından birinci gelmektedir¹. Belki de Türkiye gençleri, bazı liderlerin sandığı kadar “maddiyatçı” değildir?

Bu yeni kuşak, küreselleşen dünyanın küresel sorunlarının hem mağdurudur, hem de onun imkanlarından faydalanan; onun etkin aktörü olan bir kuşaktır. Facebook kullanımında dünya üçüncüsü olan Türkiye'de sosyal medyaya ulaşım son yıllarda hızla yükseldi ve farklı sınıfsal kökenden gelen gençler arasındaki iletişim kolaylaştı. Etkin oldukları mücadele alanı

¹ REYNIE Dominique, *La jeunesse du monde, une enquête planétaire*, Lignes de Repères Editions, 2011, s.109.

sosyal medya aracılığıyla, gençlerin küresel düzeyde iletişim ve dayanışması mümkün olmaktadır. Gezi Parkı Direnişi'nin yerel olduğu kadar, ulusal ve küresel ölçekte eylemler oluşturduğu görülmektedir.

Gezi Parkı Direnişi merkezli oluşan toplumsal hareketler, bizi yeniden “tehdit olarak gençlik” ve “kaynak olarak gençlik” modelleri üzerinde düşünmeye yönlendirmektedir. Genelde toplumsal olguları, özelde ise “gençlik” olgusunu “tehdit” ya da “kaynak” olarak ele almak analizleri farklılaştıran yaklaşımlardır. “Tehdit olarak gençlik” algısı ve bunun üzerine inşa edilen araştırmalar ve politikalar, gençliği tutarsızlık, biyolojik ve zihinsel kargaşa ile biçimlenmiş bir yaş döneminde yer alan toplumsal bir grup olarak ele alır. Bu yaklaşımda gençler denetlenmesi ve karar mekanizmalarına katılmalarının engellenmesi gereken bir toplumsal grup olarak değerlendirilir. Herhangi bir toplumsal grubu “kaynak” olarak değerlendirme yaklaşımı ise, onun iç mekanizmalarını, sorunlarını çözme pratiklerini ciddiye alma, söylemlerini, pratiklerini öne çıkarmayı önceden konumlandırmama çabasının, daha geniş ölçekte toplumsal sorunu onun parçalarından birinden hareketle anlama çabasının ifadesidir. Bu bağlamda “kaynak olarak gençlik” yaklaşımına göre gençlik “toplumsal kaynak” olarak değerlendirilmektedir. Alain Vulbeau'nun tanımıyla “kaynak olarak gençlik” yurttaşlık bağlamında gençler ile demokratik yaşamın kurumları arasındaki karşılıklı etkileşimine gönderme yapar, katılımı önemser.

Dünyada en geç nüfusa sahip on sekizinci, Avrupa'nın ise üçüncü ülke olan ve toplumsal bir dönüşüm yaşayan ülkemizde gençlik hakkında araştırmalar hem azdır hem de sosyolojiden çok psikoloji disiplini içinde yoğunlaşmıştır. Türkiye üniversitelerinde gençlik sosyolojisi dersi vermekte olan öğretim üyeleri olarak, bu alanda önemli bir boşluğun olduğunu bir süredir zaten gözlemlemekteydik. Öyle görünüyor ki konunun popülerleşmesiyle birlikte bir yandan gençlik konusunda yapılan analizlerin sayısında artış olurken diğer yandan konu hakkındaki nitelikli çalışmaların önemi de bir o kadar artmaktadır. Bizler, *Alternatif Politika*'nın bu sayısında, gençlik olgusunu bir patoloji, bir sorun olarak değil de kaynak olarak ele alan, gençlik ve genellikle saha araştırmalarına dayanan makalelerin Türkiye'deki gençlik literatürüne önemli katkılarda bulunup, konunun derinlikli bir şekilde tartışılmasına zemin sağlayacağını düşünüyoruz.

Alternatif Politika Dergisi'nin bu özel Gençlik Sayısı'nda yer alan ilk makalede, doktora tezini de gençlik kültürlerinden apaçi gençlik üzerine hazırlamış olan Ömer Miraç Yaman, "Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi Çalışmalarına Dair Bibliyografik Bir Değerlendirme" başlıklı yazısında, Türkiye'de gençlik sosyolojisi alanında yapılmış çalışmaları kronolojik olarak ayrıntılı bir şekilde analiz ederek, gençlik sosyolojisi alanındaki akademik çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi sunan bir giriş bölümü kaleme aldı.

Gençlik Sayısı'nın ikinci makalesinde Cihan Erdal, 12 Eylül 1980 darbesinin nasıl bir gençlik hedeflediğini tartışıyor. "12 Eylül'ün Gençlik Restorasyonu: Atatürk ve Gençlik İsimli Kitabın Bir Değerlendirmesi" başlıklı makalesinde, genelde savunulmanın aksine 12 Eylül askeri rejiminin genç kuşakları apolitikleştirmeyi değil, kendi hedefleri doğrultusunda genç bir kuşak inşa etmeyi hedeflediğini savunuyor. Gençlik ve siyaset, gençlik ve iktidar konularının tartışıldığı günümüzde, Cihan Erdal'ın bu makalesini okumak ve üzerine düşünmek hiç kuşkusuz çok zihin açıcı olacaktır.

Gençlik Sayısı'nın üçüncü makalesinde de gençlik ve siyaset ilişkisi incelenmeye devam etmekte ve bu sefer mercek gençlik kollarına odaklanmaktadır. Doktora tezini de gençlik kolları üzerine yapmakta olan Ayşegül Bozan, "Gençlerin Siyasallaşma ve Siyasete Katılımını Belirleyen Etkenler ve Adalet ve Kalkınma Partisi Gençlik Kolları Örneği" başlıklı makalesinde, gençlik kollarında aktif olarak çalışan gençlerin siyasallaşmaları ve siyasete katılımları konusuna kafa yormaktadır. Gençlik ve siyaset ilişkisinin önemli bir boyutunu oluşturan gençlik kollarına odaklanan bu çalışma hiç kuşkusuz Türkiye'de gençlik literatürüne önemli bir katkı sunmaktadır.

Gençlik Sayısı'nın dördüncü makalesinde ise gençlik ve çevre ilişkisine odaklanılmaktadır. Taksim Gezi Parkı olayları sonrasında gençlik ve çevre hareketinin tartışıldığı günümüzde, Barış Gençer Baykan'ın "Eğitim, Sivil Toplum ve Siyaset Üçgeninde Gençlik ve Çevre" başlıklı yazısı, konu üzerinde ayrıntılı olarak düşünmek isteyenlere detaylı bir analiz sunmaktadır.

Gençlik Sayısı'nın son makalesi ise yüksek lisansını Genç-Sen örgütlenmesi üzerine yapan Işıl Erdinç'in yüksek lisans tezi bulgularına dayanıyor. "Sendika-Siyaset İlişkilerinin Kesişim Noktasında Öğrenci Sendikacılığı: Bir Siyaset Yapma Alanı Olarak Genç-Sen" başlıklı makalesinde Işıl Erdinç, Genç-Sen örneği üzerinden öğrenci siyaseti üzerine zihin açıcı bir çalışma yapmaktadır.

Sadece Türkiye’de değil tüm dünyada olup bitenler, siyasetin dışında ve bencil bir kuşak olarak tanımlanan geç kuşağın hem önemli rahatsızlıkları olduğunu hem de yeni bir siyaset yapma biçimini oluşturmakta olduğunu gösterdi. Öyle gözüküyor ki bu yeni dönemde gençleri anlama çabaları, gençleri analiz eden akademik çalışmaları önem kazanacak. *Alternatif Politika*’nın bu sayısının, gençleri anlama çabasındaki olan bizleri heyecanlandırdığı kadar okuyucuları da heyecanlandıracağını ve yeni çalışmalara ilham kaynağı olacağını umuyoruz. Gençleri öğrenmemiz ve gençlerden öğrenmemiz gerekiyor.

Doç. Dr. G. Demet Lüküslü ve Yrd. Doç. Dr. Hakan Yücel

**TÜRKİYE’DE GENÇLİK SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARINA DAİR
BİBLİYOGRAFİK BİR DEĞERLENDİRME***
**A BIBLIOGRAPHIC ASSESSMENT ON STUDIES OF SOCIOLOGY OF YOUTH IN
TURKEY**

Ömer Miraç Yaman**

ÖZET

Gençlik sosyolojisi alanında mevcut Türkçe literatüre ilişkin değerlendirme eksikliğini gidermek amacıyla yapılan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1923’ten 2012 senesine kadar Türkiye’de gençlik üzerine yapılan çalışmalara dair genel değerlendirmelere yer verilmiş, dönemsel olarak yaşanan tematik farklılaşmalar ve yayın yoğunluğu üzerinden bir okuma hedeflenmiştir. İkinci bölümde bu çalışmalar içerisinde gençlik sosyolojisinin yeri, genel eğilimleri, literatüre dair ilk bibliyografik çalışmalar, akademik üretimin genel seyri ve lisansüstü çalışmaların muhtevası hakkında özet bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde de gençlik sosyolojisi alanında öne çıkan isimler ve temalar kapsamlı ve detaylı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise gençlik sosyolojisinin zaaf ve imkanları tartışılmış, alana dair yapılması gerekenler noktasında bir projeksiyon sunulmasına gayret gösterilmiştir. Bu açıdan gençlik sosyolojisi çalışmalarında öne çıkan başlıklar, unutulmuş yönler ve eksik bırakılan temalar üzerinden bir gençlik sosyolojisi değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Gençlik Sosyolojisi, Gençlik Çalışmaları, Türkiye, Bibliyografya

ABSTRACT

The study which aims to resolve the lack regarding assessment of available literature in Turkish in the field of sociology of youth consists of three main parts. In the first part, general evaluations on Turkish youth studies between 1923 and 2012 take place, and also they are analyzed in terms of publication quantities and thematic differentiations in certain periods. In the second part, some pieces of general information are given about the importance of

*Makalenin yazımı noktasındaki tavsiye ve yönlendirmelerinden dolayı Prof. Dr. İsmail Coşkun ve Doç. Dr. Yücel Bulut’a; makalenin son halini okuyarak kıymetli düzeltmeler ve eklemelerini esirgemeyen dolayı Yrd. Doç. Dr. Murat Şentük ve Arş. Gör. M. Ali Akyurt’a teşekkür ederim.

**Öğr. Gör. Dr., Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Cep Telefonu: 0507 375 56 63, E-Posta: omermirac@gmail. com.

sociology of youth, general tendencies of this literature, first bibliographical studies on it, general trend of academic production, and lastly contents of postgraduate studies. In the third and last part, a detailed analysis is made including the evaluations of contributions of studied fields and prominent themes and names in the field of sociology of youth. In the conclusion, both disadvantages and possibilities of sociology of youth are discussed, and it is intended that a project should be presented on what to be done in the field. It is aimed to create an assessment of sociology of youth by concentrating on prominent headings, forgotten aspects and unstudied themes of sociology of youth.

Key Words: Youth, The Sociology of Youth, Youth Studies, Turkey, Bibliography

GİRİŞ

Sosyolojinin alt disiplinlerinden biri olan gençlik sosyolojisi, Türkiye’de her geçen gün önem kazanmaktadır. Dünya çapında sosyolojinin gençlik konusuna olan ilgisinin bir benzeri, Türkiye’de de –gerek teorik gerek sahaya dayalı araştırma boyutlarıyla– kendisine yer bulmakta; bu süreç kaçınılmaz bir biçimde Türkiye’de gençlik sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların niteliği ve niceliği hakkında bir değerlendirmeyi zorunlu hale getirmektedir. Nitekim Türkiye’de 1923’ten günümüze değin yapılmış gençlik sosyolojisi çalışmaları üzerine henüz bir literatür değerlendirmesinin yapılmamış olması, bu alanda çalışacak akademisyen ve araştırmacıların önünde ciddi bir eksiklik olarak belirlemektedir.

Bu makalenin temel amacı, bu akademik boşluğun giderilmesine bir katkı sunmaktır. Çalışmanın niteliği ve kapsamı, Türkiye’de 1923-2012 yılları arasında gençlik sosyolojisi alanında sosyologlar tarafından yazılan makale ve kitapların yanı sıra sosyoloji bölümlerinde yapılan lisansüstü çalışmaların tematik bir sınıflandırma ve değerlendirmesi şeklinde formüle edilebilir.

Çalışmanın yöntemi, temalı bibliyografya tarama ve oluşturma usullerinden istifade etmek suretiyle bir literatür araştırma süreci ile şekillenmiştir. Bu kapsamda Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Türkiye Kitaplar Bibliyografyası, Milli Kütüphane Kataloğu, TÜBİTAK-ULAKBİM Kataloğu, TO-KAT (Ulusal Toplu Katalog), Beyazıt Devlet Kütüphanesi Kataloğu ve YÖK Tez Tarama Kataloğu başta olmak üzere pek çok farklı kütüphane ve yayın kataloğundan istifa edilmiştir. Ayrıca sosyoloji literatüründe önemli bir bibliyografya olarak öne çıkan Mahmut Tezcan’ın “Türk Sosyoloji Bibliyografyası”, Türkiye’nin en eski ve köklü sosyoloji mecrası olan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi Arşivi, Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi Arşivi, Türkiye’de 1923’ten

günümüze değin sosyolojinin ana karakterini ve yapısını belirleyen önde gelen 100 sosyoloğun ve halihazırda sosyoloji bölümlerinde görev yapan akademisyenlerin çalışmalarının tamamı taranmak suretiyle bir literatür oluşturulmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan yekûn makale, kitap ve tez olmak üzere üç ana eksenle detaylı künye çalışması yapılarak tasnif edilmiş, daha sonrasında eldeki ham malzeme öne çıkan temalar eşliğinde konu bazlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Çalışma bu genel çerçeveye korunarak üç ana bölümden oluşmaktadır. *Gençlik sosyolojisi çalışmalarına* ilişkin bir literatür değerlendirmesi, Türkiye’de eğitim bilimleri, psikoloji, sosyal hizmet ve ilahiyat gibi farklı akademik disiplinler altında yapılmış *gençlik çalışmaları* da hesaba katıldığında daha anlamlı bir bağlama oturacağı için, birinci bölümde Türkiye’de gençlik çalışmalarının genel seyri ve karakteristik özellikleri kısaca özetlenmiştir. İkinci bölümde ise, gençlik sosyolojisi çalışmalarının ana çerçevesi belirlenmeye çalışılmış; bu çalışmaların niceliksel bir dökümü yapılmış, ana eğilimler ve öne çıkan temalar hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise, gençlik sosyolojisi alanında sosyologlar tarafından yapılmış çalışmalar iki ana tema etrafında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

TÜRKİYE GENÇLİK ÇALIŞMALARINA KISA BİR BAKIŞ¹

“Gençlik çalışmaları” sosyal bilimler alanında pek çok farklı disiplin altında gençlik konusu üzerine yapılmış çalışmaların bir toplamını ifade etmektedir. “Gençlik sosyolojisi çalışmaları” tanımlamasından kastedilen ise, bahsi geçen çalışmalar içerisinde sadece sosyologlar tarafından kaleme alınmış yayınlardır. En başta, *gençlik çalışmaları* ile *gençlik sosyolojisi çalışmalarının* kimi zaman benzeşen, kimi zamansa ayrışan yönlerinin bulunduğu belirtilmelidir. Bu bölümde Türkiye gençlik çalışmalarının yapısal özellikleri, niceliksel ve niteliksel yönleri ele alınmaya çalışılmıştır.

Türkiye gençlik çalışmalarına türleri açısından sayısal olarak bakıldığında, 5000’in üzerinde bir yekûn tutan bu yayımlar arasında, makalelerin (2500’ün üzerinde) ilk sırayı aldığına, ardından tezler (1500’ün üzerinde) ve kitapların (1000’e yakın) geldiğine tanık olunmaktadır. Bu literatür taraması sırasında, gençlik çalışmalarının sadece akademik

¹ Türkiye’de 1923’ten günümüze değin yapılan gençlik çalışmaları hakkında bir bibliyografya 2010 senesinde tarafımızdan “Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010” başlığıyla yayımlanmıştır. Bu bölümde Türkiye’de gençlik çalışmalarının genel seyri hakkında yapacağımız değerlendirmeler büyük oranda bu çalışmada ulaşılan sonuçların bir hülasesi olacaktır. Bkz. Yaman, Ömer Miraç, Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

disiplinlerin ilgi odağında şekillenmediği, akademi dışı üretimlerin, gençlik çalışmalarının yarısına yakınına oluşturduğu da gözlenmiştir. Akademik çalışmalara, ait oldukları disiplinler açısından bakıldığında ise, tamamına yakınının sosyal bilimler alanında üretildiği, bunların arasında en büyük paya ise eğitim bilimlerinin sahip olduğu görülmektedir. Eğitim bilimlerini niceliksel olarak sırasıyla psikoloji, sosyoloji, sosyal hizmet ve ilahiyat alanları takip etmektedir.

Akademik çalışmaların tematik olarak daha ziyade gençliğin sorunları, gençlik araştırmaları, kuşak çatışması, gençliğin eğitimi, gençlik kültürü, gençlik ve kimlik konuları etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Akademi dışı üretimlerde ise gençliğe nasihat verme ve ideolojik olarak bakış açısı kazandırma gayreti ile gençliği ve gençlik dönemini idealleştirme tavrı öne çıkmaktadır. Akademi dışı üretimlerin temelindeki bu yaklaşım, aslında 1923'ten bugüne gençlik konusunu ele alan yazarların pek çoğunda genel bir yaklaşım biçimi olarak belirmektedir. Bu durum Cumhuriyet tarihi boyunca gençlik konusuna olan ilginin, çoğu kez ideolojik bir tutum ve gençliğe dair görev odaklı bir beklenti bağlamında oluştuğunu göstermektedir. Nitekim bu eserlerde, Türkiye'de özellikle siyasal ve toplumsal çalkantıların arttığı askeri darbe dönemleri başta olmak üzere, neredeyse her siyasal iktidarın yapısına bağlı olarak değişen ve yeniden şekillenen bir gençlik imgesinin varlığından söz edilebilir. Dolayısıyla tarihsel olarak gençliğe dair yapılan yayınların dönem dönem azalıp çoğalmasında siyasal ve toplumsal değişimlerin belirleyici olduğu kolaylıkla fark edilebilmektedir.

1923-1950 arası ilk dönemdeki yayınların² eğitim bilimleri çerçevesinde değerlendirilebileceği ve gençliği terbiye etmeye dönük, adab-ı muaşeret kuralları çerçevesinde örülen, yeni kurulan Cumhuriyet'in milli hedeflerini önceleyen ve bunları gençlere aktarma gayretinde olan, kimi zaman gençleri "zararlı" düşünce ve fikirlere karşı teyakkuz halinde olmaya çağırarak, "tehlikeli fikirler" yerine gençliğin ne yapmasını, neye inanmasını, nasıl davranmasını öğütleyen çalışmalardan oluştuğu görülmektedir. Yine Cumhuriyet'in ilk dönemi sayılan bu yıllarda büyük oranda Cumhuriyet'in temel hedeflerine

² 1923 ile 1950 arası yayınlara örnek olarak seçilen eserler: Gövsa, İbrahim Alaettin, İlk Gençlik Hakkında Ruhیات ve Terbiye Tetkikleri, İstanbul, Suhulet Kütüphanesi, 1927; Sedat, Felida, Genç Kızlara Muaşeret Usulleri, İstanbul, 1932; Şükrü, Türk Gençliğinden İstekler, Ankara, Hakimiyeti Milliye Basımevi, 1934; Baltacıoğlu, Prof. Dr. İ. Hakkı, Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, İstanbul, Sebat Basımevi, 1939; Duru, Dr. M. C., Gençler Tatillerini Nasıl Geçirmeli?, İstanbul, Zarafet Basımevi, 1941, Demirhan, Pertev, Türk Çocuğuna Öğütlerim, İstanbul, İkbâl Kitabevi, 1942; Tarcan, Selim Sırrı, Gençlerle Başbaşa - Nasıl Mes'ut Olabiliriz?, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1945; Kansu, Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz, Gençlikte İrade Eğitimi ve Büyük Adamlar, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1947; Başgil, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat, Gençlerle Başbaşa, İstanbul, Alişan Dobra Matbaası, 1949.

kararlı bir şekilde bağlı, çoğu zaman Cumhuriyet'in "yılmaz bir bekçisi" olarak motive edilen bir gençlik imgesi öne çıkmaktadır.³

1950-1980 arası ikinci dönemde gençlik çalışmalarının yapısal olarak farklılaştığı görülmektedir. Nitekim Türkiye'nin tek partili hayattan çok partili siyasi sisteme geçtiği, Cumhuriyet'in kurucu ideolojisinden farklı ideolojik yaklaşımların Türkiye siyasetinde etkin bir konuma yükseldiği, üniversite eğitiminin yeni kurulan üniversiteler aracılığıyla yaygınlık kazanmaya başladığı bu dönemde, gençlik üzerine yürütülen çalışmalar da nitelik değiştirmeye başlamıştır. Bahsi geçen ikinci dönemi de kendi içinde 1968 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırarak ele almak mümkün gözükmemektedir. Yaklaşık yirmi yıllık bir zaman dilimini kapsayan ilk kısımda, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Türkiye gençliği üzerine yapılan çalışmalar, literatürde ilk sistematik ve kapsamlı gençlik çalışmalarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır denebilir. Bu öncü gençlik çalışmalarının ilk örneklerini psikolog ve sosyologların yürüttükleri alan araştırmaları oluştururken, daha sonrasında üniversitelerin yanı sıra bazı devlet kurumları bünyesinde de gençlik üzerine araştırmalara yönelindiğine tanık olunmaktadır. 1950-1968 aralığında öne çıkan çalışma konuları, üniversite öğrencilerinin sorunları, boş zaman faaliyetleri, siyasi yönelimleri ve tutumları olarak sıralanabilir.⁴

1968 yılı dünya gençliği için bir dönüm noktası olarak belirirken, Türkiye'de de gençlik ve öğrenci hareketlerinin öne çıkmaya başladığı bir dönemin kapısı aralanmaya

³ Bahsi geçen türden seçme birkaç çalışma: Erişirgil, Mehmet Emin, "İrtica Karşısında Gençlik", Anadolu Mecmuası, İstanbul, C. 1 S. 9-10-11, 1925; Kerimbey, Fahrettin, "Gençlikte Fikir Sihhati", Türk Yurdu, Ankara, 1926, 513-523; Mim. Kef., "Dünkü Gençler ile Bugünkü Gençler Arasındaki Farklar", Yeni Kitap, İstanbul, 1, 1927, 20-21; Burhan, Asaf, "İnkılâbımız ve Gençlik", Türk Yurdu, Ankara, 29(233), 1931, 46-50; Süreyya, Şevket, "Genç Nesil Meselesi", Kadro Aylık Fikir Mecmuası, İstanbul, 1932, 5-9; Ruscuklu, Fahri, "Nasıl Gençlik İstiyoruz", Çığır, Ankara, (15-16), 1934, 7-8; Çerçi, Mehmed, "Kemalizm ve Türk Gençliği", Yeni Milas, Milas, 1, 1936, 3-4.

⁴ 1950-1968 dönemindeki yayınlardan bir seçki: ?, Türk Yüksek Tahsil Talebelerinin Fikir ve Değerleri, İstanbul, Cahit Matbaası, 1961; Baymur, Dr. Feriha, Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleri, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Test ve Araştırma Bürosu, 1961; Abadan, Doç. Dr. Nermin, Üniversiteli Öğrencilerin Boş Zaman Faaliyetleri-Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği Üzerinde Bir Araştırma, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1961; Şemin, Dr. Refia, Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri (Kalkınmamıza Engel Olan Başlıca Sebepler), İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1964; ?, Üniversite ve Yüksek Okul Öğrencilerinin Kanaat ve Tavırları Üzerine Bir Araştırma, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966; Ulusu, Yavuz, Yüksek Öğrenim Gençliğinin Sorunları, Ankara, Doğu Matbaacılık ve Gazetecilik Ortaklığı, 1966; Ozankaya, Prof. Dr. Özer, Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri, 1966; Ulusu, Yavuz, Yüksek Öğrenim Gençliğinin Sorunları ve Aşırı Cereyanlar, Ankara, Doğu Matbaacılık ve Gazetecilik Ortaklığı, 1967; ? , Gençlik Sorunları Yönünden Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Ankara, İş Matbaacılık ve Ticaret, 1968; Öztürkmen (Malkoç), Neriman, Kalkınan Türkiye'de Eğitim ve Gençlik-Anket, Röportaj, Ankara, Başnur Matbaası, 1968; Kolukisa, Can, Fransa'da Mayıs Patlaması (Paris'te Gençliğin Ayaklanması), İstanbul, Kitap, 1968; Onat, Seni, Üniversite Olayları ve Demirel, Ankara, Sega Yayınları, 1968; Aslan, Asım, Üniversitelinin Sorunları, Ankara, San Matbaası, 1969; İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Öğrenci Birliği, Gençliği Ülke Sorunlarıyla İlgilenmeyen Bir Ulusun Sonu Gelmiş Demektir, İstanbul, Dizerkonca Matbaası, 1969; Koçak, Nural, Gençlik Hakkında Rapor, Ankara, T. C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, 1969; ?, İTÜ Öğrencilerinin Sosyal Durum Anketi Sonuçları, İstanbul, İTÜ İnşaat Fakültesi Matbaası, 1969.

başlamış; bu kapsamda özellikle 1968 öncesi ve sonrasında meydana gelen gençlik olaylarını tahlil eden, gelişim seyrini takip ve analiz etmeye dönük çalışmaların öne çıktığı bir döneme girilmiştir. 1968-1980 yılları arasındaki çalışmalarda⁵ büyük oranda gençlik-öğrenci hareketlerini analiz etmeye çalışan, özellikle üniversite öğrencilerinin beklenti ve sorunlarına odaklanan, gençlik hareketlerinin siyasal yönlerinden hareketle sağ ya da sol görüşe sahip gençlerin düşünce ve aksiyon dünyalarına dair incelemeler öne çıkmaktadır. Nitekim bahsi geçen aralık, aynı zamanda Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yapısında ciddi kırılmaların yaşandığı, siyasal bilincin toplumsal planda tarihsel olarak hiç olmadığı kadar belirgin bir şekilde öne çıktığı ve bu değişim sürecinin asıl aktörü olarak gençlerin ve gençlik hareketlerinin belirleyici olduğu bir zaman dilimine denk düşmektedir. Aynı dönemde üniversitelerde üretilen lisans, yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezlerinde⁶ de gençlik konusu etrafında geçmiş dönemlere nazaran daha ciddi bir yoğunlaşma gözlenmektedir. Gençliğin genel sorunlarına eğilen çalışmaların yanı sıra özellikle öğrenci hareketlerinin yapısal özelliklerini inceleyen, üniversite eğitiminin yeniden gözden geçirilmesini gündemleştiren ve Türkiye'de özellikle 1950'ler sonrasında başlayan ve 1970 sonrasında hız kazanan kentleşme süreçleri bağlamında gençlerin kentleşme süreçlerini mercek altına alan çalışmaların ortaya çıktığı görülmektedir.

1980 darbesi sonrası siyasal atmosferde yaşanan kaotik durum, Türkiye'de siyasetin uzunca bir süre resmen askıya alınması, gençlik hareket ve örgütlerinin darbe sürecini

⁵ 1968-1980 arası gençlik ve öğrenci hareketlerini anlamaya ve tahlil etmeye dönük yürütülen çalışmalardan kısa bir seçki: ?, Üniversite Gençlik Anketi: Üniversite Gençliğinin Problem ve Vaziyet Alışları, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1970; Bican, Mehmet, Devrim İçin Gençlik Hareketleri, Ankara, Güvendi Matbaası, 1970; Gençtan, Engin, Üniversite Gençlik Sorunları - Ön Rapor - Gençlik Sorunları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, DPT, 1971; Öktem, İbrahim, Gençlik Yeni Bir Düzen İstiyor, Ankara, Ulusal Basımevi, 1971; Kışlalı, Ahmet Taner, Öğrenci Ayaklanmalarının Nedenleri ve Rejim Sorunu İle İlişkisi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1972; Berklin, Cezmi Tahir, Öğrenci Problemleri, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1974; Kışlalı, Ahmet Taner, Öğrenci Ayaklanmaları, İstanbul, Bilgi Yayınları, 1974; Saran, Prof. Dr. Nephane, Üniversite Gençliği Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı İle Öğrenci Hareketlerinin Teorik ve Deneysel Seviyede Açıklanması, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sosyal Antropoloji Bölümü Yayını, 1975; İsen, Can Kaya, Öğrenci Olaylarının Temelinde Yatan Gerçekler, 1977; Türkyılmaz, Tufan Ata, Gençlik ve Eğitim Üzerine - Demokratik Öğrenci Muhalefetine Bakış-, Gökkuşluğu Yayınları, 1978; Alkan, T., Siyasal Toplumsallaşma, Siyasal Bilincin Gelişmesinde Ailenin, Okulun ve Toplumsal Sınıfların Etkisi, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

⁶ Bu tezlerden kısa bir seçme: Taştan, Cemalettin, Taşralı Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Eylemlere Katılma Ölçülerine Göre Çevreye Uyuma Sorunu, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1967, Lisans; ?, Yüksek Öğrenim Gençliğinin Bunalım Nedenleri, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 1968, Grup Tezler; Barış, Selma, Haziran 1968 Öğrenci Hareketleri Üzerine Teknik Üniversite Öğretim Üyelerinin Tavrı, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1969, Lisans; Temizsoy, Ergin, Cumhuriyet'ten Bugüne Türkiye'de Öğrenci Hareketleri (1923-1969), İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1970, Lisans; Kökey, Yalçın, Öğrenci Hareketlerinin Dinamizmi, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1970, Lisans; Ekşi, Aysel, Gençlerde Kimlik Konusunda Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi, 1973, Doçentlik; Gökçe, Birsen, Şehirleşme Sürecinin Gençlik Üzerine Etkisi, Ankara Üniversitesi, 1973, Doçentlik; Akgün, Ahmet, Üniversiteye Hangi Öğrenciler Nasıl Alınmalı, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bölümü, 1976, Doktora.

hazırlayan temel etmen olarak nitelendirilerek suçlu ilan edilmesi ve yasal olarak cezalandırılması süreci, kaçınılmaz bir biçimde Türkiye’de gençlik meselesinin baştan başa yeniden tanımlandığı bir dönemin de kapısını aralamıştır. Nitekim 1980’li yılların ilk yarısında gerek akademide gerekse de akademi dışında yapılan yayınlarda gençlik konusuna çok az değinilmiş, resmi ideoloji tarafından “sorunlu ve tehlikeli” ilan edilen gençlik hareketleri başta olmak üzere neredeyse gençliğe dair pek çok alanda tam bir suskunluk hali yaşanmıştır. 1985’in Birleşmiş Milletler tarafından dünya çapında “Gençlik Yılı” ilan edilmesinin ve bu yıllardan itibaren Türkiye’deki siyasetin ve toplumsal baskının kısmen rahatlama sonucunda, gençlik konusuna ilginin tekrardan arttığına tanık olunmaktadır. Fakat bu dönemde ilginç bir biçimde gençlik çalışmalarında tartışmalı ve “riskli” sayılan konuların yerine, her dönemin konuları kabul edilebilecek temaların öne çıktığına tanık olunmaktadır. Bu anlamda gençlik dönemi sorunları, gençlerin ebeveynleri ile ilişkileri, gençliğin gelecek kaygısı-beklentisine dair tutumları, gençlik ve akran ilişkileri, kuşaklararası iletişim problemleri vb. konuların⁷ en sık işlenen temalar olarak öne çıktığı gözlenmektedir. Aynı dönemde öne çıkan bir başka temel konu ise, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının birinci nesil çocukları ve gençleridir.⁸ Bu dönemde gerek Avrupa ülkelerinde gurbette yaşayan işçi ailelerinin gençlerinin, gerekse de yurt dışından Türkiye’ye kesin dönüş yapan ailelerin gençlerinin uyum sorunlarını tespit etmeye dönük çalışmalar hız kazanmıştır. 1985 ile 1988 yılları arası dönemde, gençlik çalışmalarının, nitelik olarak bu denli ciddi bir değişim

⁷ Gençlik yılı dolayısıyla yapılan yayınlardan bir seçme: Yörükoğlu, Prof. Dr. Atalay, Gençlik Çağı (Ruh Sağlığı ve Eğitimi), 1985; Ünver, Özkan - Tolan, Barlas - Bulut, Işıl - Dağdaş, Cavit, 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunları, Ankara, Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1986; Nirun, Dr. Nihad, 12-24 Yaş Gençlerin Sosyo-Ekonomik Sorunu, Ankara, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Matbaası, 1986; Çağatay, Neşet, Gençliğin Eğitimi, İş Bankası Yayınları, 1986; Erendil, Muzaffer, Atatürk’ün Güvendiği Gençlik ve Eğitim, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1987; ?, Gençlik Şurası, Çalışmayan Gençliğin Sorunları: 1. Gençlik Şurası Ön Çalışma Raporu, Ankara, Milli Eğitim Gençlik Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1988; Tolan, Prof. Dr. Barlas, Gençlik ve Sorunları, Gençliğin Topluma Karşı Daha Faydalı Olmalarında Karşılaştıkları Engeller Paneli, Muğla, 1985; Oktay, Füsün, Lise Öğrencisi Ergenlik Algılaması Açısından Kuşak Çatışması, Ankara Üniversitesi, 1985, Y. Lisans; Baydilli, Cahide, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Bireysel ve Toplumsal Faktörler, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1987, Y. Lisans.

⁸ İlgili çalışmalara birkaç örnek: Türkoğan, Orhan, Avrupa’daki İşçilerimiz ve Çocukları: İkinci Neslin Dramı, İstanbul, Orkun Yayınları, 1984; ?, Yurtdışından Kesin Dönüş Yapan İşçi Çocuklarının İtibakı Sorunları, Ankara, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1985; Tezcan, Prof. Dr. Mahmut, Yurt Dışından Dönen Gençlerin Uyum Sorunları - Eğitim Sistemi ve Topluma Uyum, Ankara, Engin Yayınevi, 1987; Tufan, Beril, “Federal Almanya’dan Dönen Türk İşçi Çocuklarının Türkiye’ye Döndükten Sonra Karşılaştıkları Güçlükler”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Ankara, 3(3), 1985, 153-163; Tomanbay, İlhan, “Yurtdışından Dönen ve Ankara’daki Bazı Üniversitelerde Okuyan Gençlerimizin Türkiye’de Karşılaştıkları Uyum Güçlükleri”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Ankara, 3, 1985, 165-177; Sağlam, M., Yurt Dışından Dönen Öğrenciler İçin Uyum Programı Modeli, Ankara Üniversitesi, 1985, Y. Lisans; Güran, N., Batı Almanya’da Yaşayan Bir Grup Türk Genci Üzerinde Psikososyal Yönlü Bir İnceleme, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 1984, Doçentlik; Erdoğan, S. Sinan, Dış Göç ve F. Almanya’dan Dönüş Yapmış (Sivas Ortaokul ve Liselerinde) Gençlerin Uyum Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1988, Y. Lisans.

geçirmesinin yanı sıra, nicelik olarak da artması, Cumhuriyet tarihi boyunca yapılan toplam yayınların yaklaşık %20'sinin üretilmesi söz konusu olmuştur.

1990-2000 yılları arasında, gençlik çalışmalarında kitap ve makale sayısı açısından görece bir azalmanın yaşandığı, lisansüstü tez çalışmalarının ise geçmiş dönemlere nazaran arttığı görülmektedir. 1990 sonrası dönem aslında Türkiye gençliği açısından söylemsel planda yeni bir dönemin de habercisi olarak gözükmektedir. Gençlik üzerine çalışan pek çok araştırmacı için 1990'lı yıllarla başlayan yeni dönem; gençliğin liberalleştiği, fikir ve aksiyon anlamında niteliksizleştiği ve “Özal gençliği”, “depolitik gençlik” ya da “apolitik gençlik” olarak ifade edilen amaçsız bir gençlik tanımlamasının öne çıktığı bir zaman dilimine karşılık gelmektedir. Bu dönemde özellikle meslek ve kariyer planlaması ile eğitimde kaliteyi arttırmayı önceleyen yayınlarda bir artış yaşanmış; gençlik ve madde bağımlılığı, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, artan suç oranları, intihar ve şiddet olgusu gençlik çalışmalarında sıkça rastlanan konular arasına girmiştir.

Aynı dönemde özellikle Türkiye’de yükselen “İslamcı Siyaset”in bir yansıması olarak dindar ve “İslamcı” gençlik üzerine çalışmaların da yoğunlaştığına tanık olunmakta; bu yayınlara paralel bir şekilde artış gösteren “Atatürk ve gençlik” temalı çalışmaların da öne çıktığı gözlenmektedir. Nitekim özellikle her askeri darbe döneminde öne çıkan “Atatürk ve gençlik” temalı çalışmaların⁹ bir benzeri, Türkiye siyasetinde yaşanan konjonktürel değişim göz önüne alındığında, 28 Şubat Süreci olarak tanımlanan siyasal ve toplumsal müdahale döneminde de görülebilmekte ve bu durum gençlik konusunun Cumhuriyet tarihi boyunca siyasal iklimden ne denli etkilendiğine dair bir başka kanıt olarak tarihteki yerini almaktadır.

2000’li yıllardan sonra ise gençlik konusunda yürütülen çalışmaların hem nitel açıdan çeşitlendiği, yeni konuların gençlik alanına dahil edildiği, hem de nicel açıdan arttığı fark edilmektedir. Son dönemde özellikle genç işsizliği, gençlik ve değer ilişkisi, gençliğin gelecek kaygısı-beklentisi, gençliğin teknolojik gelişmeler paralelinde internet, sosyal medya ve sanal

⁹ Askeri darbe dönemlerinde “Atatürk ve Gençlik” temalı çalışmalara seçme örnekler: ?, Atatürk ve Gençlik, Yüksek Öğrenim Gençliği Sosyal Yardım Derneği, 1963; ?, Atatürk’cü Gençlik Teşkilatı Ana Tüzüğü, Ankara, Atatürk’cü Gençlik Teşkilatı, 1964; Ercan, Adnan, “Ata’nın Milliyetçiliği ve Gençlik”, Y. S. E. Dergisi, Ankara, 55, 1970, 6-11; Özerdim, Sami Nabi, Atatürk ve Gençlik, Ankara, Halkevleri Atatürk Enstitüsü, 1972; Korkmaz, Zeynep, “Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi ve Düşündürdükleri”, Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi Dergisi, Ankara, 2, 1973, 7-10; Pulak, Can, “Gençliğe Kemalizm Aşısı”, Kemalizm ve Türkiye, İstanbul, 56, 1980, 12; Erkal, Ersen Mustafa, “Atatürk ve Gençlik”, Sosyoloji Konferansları - Atatürk Özel Sayısı, 19. Cilt, 1981, 97-118; Köknel, Prof. Dr. Özcan, Atatürkçü Çizgide Gençliğin Eğitimi, Türk Eğitim Derneği Eğitim Toplantısı, Ankara, 1981, 321-348; Önder, Mehmet, Atatürk’ün Milli Kültür Politikasında Gençliğin Yeri, Konya, 1985; Eryaşar, Süreyya, “Atatürkçülük ve Gençlik”, Atatürkçü Düşünce, Ankara, 22, 1996, 34-35; Alp, İlker, “Atatürk ve Türk Gençliği”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Ankara, 13(38), 1997, 433-450; Dura, Cihan, “Gençler! Atatürk’ü Tanıyın”, Atatürkçü Düşünce, Ankara, 43, 1997, 13-14; Burcu, Prof. Dr. Esra, “Sosyolojik Bakış Açısından Atatürk’ün Gençliğe Verdiği Önem”, Silâhlı Kuvvetler Dergisi, Ankara, 119(364), 2000, 72-79.

dünya ile ilişkileri, gençlik ve tüketicilik rolü, gençlik altkültürleri son dönemin öne çıkan başlıkları olarak belirlemektedir. Bu dönemde ayrıca Türkiye gençliği üzerine yapılan saha araştırmalarında da görece bir artışın yaşandığı gözlenmekte; gençliğin kimlik arayışını, kültürel alışkanlıklarını, bireysel ve toplumsal taleplerini konu edinen araştırmaların öne çıktığı görülmektedir. Bu artışta 2000 senesinden sonra yapılan nüfus sayımlarında 15-29 yaş arası genç nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranında yaşanan belirgin artışın ve nüfusun üçte birini¹⁰ oluşturacak bir rakama ulaşmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

Bu bölümde Türkiye gençlik çalışmalarına dair genel bir tablo sunulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaların genelini, uzmanca bakıştan uzak, köşe yazısı ya da denemeyi andıran, gençliğin nicel ve nitel araştırmalarla tespit edilmiş özelliklerinden ziyade kişisel çıkarım ve yaklaşımlardan beslenen makale ve kitaplar oluşturmaktadır. Bunların dışında, lisansüstü çalışmalarda da birtakım eksik yönlerin olduğu görülmektedir. Öncelikli olarak, Türkiye’de sosyal bilim disiplinlerinin tamamında gençlik konusunda yürütülen lisansüstü tez çalışmalarının genellikle yüksek lisans düzeyinde kaldığı fark edilmektedir. Gençlik konusuna eğilen daha ileri düzeyde akademik çalışma ve gençliği uzmanlık alanı olarak seçen akademisyen sayısı oldukça sınırlıdır. Gençlik temalı lisansüstü tezlerin sadece 1/7’sinin doktora aşamasında varlık gösterebildiği, dahası gençliğe ilişkin bazı temalar etrafında çok az yayına rastlandığı, örneğin gençlik kültürü ve altkültürleri alanında yok denecek kadar az çalışmanın bulunduğu gözlenmektedir. Gençlik konusuna dair akademik ilginin belirli bir düzeyde kalışına gençlik sosyoloji alanında da rastlanmakta, ayrıca sosyologların gençlik konusu etrafındaki yayınlarında da benzer bir eksikliğin izleri görülmektedir.

TÜRKİYE’DEKİ GENÇLİK SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARINA DAİR İLK TESPİTLER

Günümüze değin Türkiye’deki gençlik sosyolojisi çalışmalarına dair bibliyografik bir değerlendirme yapılmamıştır. Mevcut yayınlar arasında bu çalışmaların sınır, ilgi alanı, tema, dönem ya da teorik yaklaşım açısından analiz ve tasnifine yönelik herhangi bir değerlendirme ve tanımlamanın bulunmayışı, öncelikle gençlik sosyolojisinin sınırlarını belirlemeyi, hangi çalışmaların gençlik sosyolojisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine karar vermeyi zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada, ister akademik tarzda ister deneme tarzında yazılsın, sosyologların gençlik konusu etrafında kaleme aldıkları ve gençlik konusuna değindikleri bütün yayınlar gençlik sosyolojisi kapsamında kabul edilmiştir. Her ne kadar sosyologların

¹⁰ 2000’li yıllardan sonra TÜİK verilerine göre 15-29 yaş arası genç kuşak ortalama 17-19 milyon civarındadır (TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/AltKategori.do?ust_id=11,2012).

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren gençlik alanında doğrudan ya da dolaylı pek çok değerlendirmesi bulunuyorsa da, gençliği merkeze alan akademik çalışmaların ortaya çıkması için 1930'lu yılların sonlarını beklemek gerekmektedir.

Doğrudan gençliği konu alan bir kitap ya da makale çalışması bulunmamasına rağmen, gençliğe dair yorumları ile öne çıkan ilk isim Ziya Gökalp'tir. Gökalp, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I* (1973) (aktaran Tezcan; 1985: 24) başlığı altında derlenen makalelerinde bir gençlik buhranından bahsetmiş, din ile akıl ve din ile örf arasında sıkışıp kalan ve mutlaka yönlendirilmesi gereken bir gençlik profili çizmiştir. Nitekim aynı dönemlerde Necmettin Sadık Sadak 1917 tarihli iki makalesinde¹¹ gençlerin eğitilmesi ve terbiye edilmesi konusunda yazılar kaleme almış, özellikle I. Dünya Savaşı'nın gençlik üzerindeki tesirlerine dikkat çeken bir makale ile gençlik hususunda nelerin yapılması gerektiğine odaklanmıştır. 1924-1927 yılları arası gibi erken bir dönemde gençlik konusunu ele alan bir başka sosyolog ise Mehmet Emin Erişirgil'dir.¹² Erişirgil bir yandan yeni kurulan Cumhuriyet'e uygun idealist ve eğitilmiş gençlerin nasıl yetiştirileceğine dair bir yöntem teklifinde bulunmuş, diğer taraftan eski düzeni temsil eden "dinci gençliğe" dikkat çekerek "irtica tehlikesi" karşısında gençliğin nelere önem vermesi gerektiğine dair tanımlamalara yer vermiş; gençlerin maddi ve manevi kudret ve donanımını arttırmaya dönük nasihatler içeren metinler kaleme almıştır. Erişirgil'in gençlere dönük tavsiye ağırlıklı çalışmalarına paralel bir şekilde, 1935-1939 yılları arasında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun da nasihat ve yönlendirme içeren çalışmalarına tanık olunmaktadır.¹³ Baltacıoğlu gençliğin nasıl yetişmesi gerektiğine, gençler için fikrî tehlikelerin neler olabileceğine ve tehlikeli fikrî cereyanlara karşı "Türk Genci"nin, toplanacağı ve kendisini eğiteceği yer olarak niçin halkevlerini tercih etmesi gerektiğine dair yazılar kaleme almıştır. Bu yaklaşımın bir benzerini Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun

¹¹ Necmettin Sadık Sadak'ın gençlik çalışmaları: "Terbiye Meselesi-Genç Kızların Terbiyesi", İçtimaiyat Mecmuası, 1, 1917, 15-16; "Terbiye Meselesi-Harbin Çocuklar Üzerindeki Tesirleri", İçtimaiyat Mecmuası, 3, 1917, 114-116.

¹² Mehmet Emin Erişirgil'in gençlik çalışmaları: "Mekteplerden Mefkureli Gençler Nasıl Yetişir", Milli Mecmua, İstanbul, C. 1, S. 8, 1924; "Mekteplerden Mefkureli Gençler Nasıl Yetişir II", Milli Mecmua, İstanbul, C. 1 S. 9, 1924; "İrtica Karşısında Gençlik", Anadolu Mecmuası, İstanbul, C. 1, S. 9-10-11, 1925; "İrtica Karşısında Gençlik", Anadolu Mecmuası, İstanbul, S. 9-10-11, 1925, 356-358; "Gençlerle Hasbihal", Milli Mecmua, İstanbul, C. 4, S. 32, 1925; "Manevi İnzibat ve Gençlik", Hayat Mecmuası, Ankara, C. 1, S. 2, 1926; "Eski ve Yeni Nesil", Hayat Mecmuası, Ankara, C. 1, S. 3, 1926; "Gençlerde Ruhî Kudret", Hayat Mecmuası, Ankara, C. 2, S. 44, 1927.

¹³ İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun gençlik çalışmaları: "Gençler ve Cinsî Tehlikeler", Yeni Adam, İstanbul, 65, Mart 1935, 2; "Gençlik İçin Büyük Tehlikeler Var mıdır?", Yeni Adam, İstanbul, 79, Temmuz 1935, 10-11; "Gençler İçin En Büyük Tehlikeler Okuduğundan İstifadeyi Bilmemek", Yeni Adam, İstanbul, 106, Ocak 1936, 4; "Gençliğin Toplanacağı Yerler Halkevleridir", Yeni Adam, İstanbul, 144, Ekim 1936, 2; Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, Sebât Basımevi, İstanbul, 1939. Baltacıoğlu'nun daha geç tarihli bir çalışması da şudur: Adam Nasıl Yetişir, Nasıl Yetiştirilir, Milli Savunma Bakanlığı, Ankara, 1964

1937'den itibaren yayımlanan çalışmalarında da görmek mümkündür.¹⁴ Fındıkoğlu gençlik konusunu dönemin 1920'li ve 1930'lu yıllardaki genel eğilime paralel bir şekilde gençlerin terbiye ve ıslah edilmesi, zararlı fikirlere –özellikle komünizme karşı– korunması ve bir fikir birliği-terbiyesi oluşturulması açısından ele almıştır.

Doğrudan gençlik konusunda yapılan ilk kapsamlı çalışma, sosyolog Lütfi Erişçi'nin 1937 senesinde yayımladığı *Türkiye'de Gençlik Meselesi*¹⁵ kitabıdır. Başta bir broşür olarak tasarlanan, fakat sonra kapsamı genişletilerek kitaba dönüştürülen bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Cumhuriyet sonrasında gençlik konusunda yazılıp söylenenler derlenip değerlendirmekte; ikinci bölümde Türkiye gençliğinin özelliği ve içinde bulunduğu psiko-sosyal durum ele alınmakta ve son bölümde ise gençlerin ne şekilde sosyalleştikleri ve bunu hangi araçlarla (spor kulüpleri, halkevleri vs.) gerçekleştirdikleri özetlenmektedir. Erişçi'nin çalışmasında erken dönem cumhuriyetçi yaklaşımın izleri rahatlıkla görülebilmekte; gençlerin devrimlere ve yeni kurulan milli devlete gönülden bağlı, modern eğitim sistemi ile başarıyı sağlayacak olan ve çok çalışması beklenen bir sosyal sınıf olarak tanımlanması ile bu durum örtüşmektedir.

Gençlik konulu akademik tezler için ise 1940'lı yılların ortalarını beklemek gerekecektir. Konuyla ilgili ilk tez çalışması, 1945 senesinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (AÜDTCF) Sosyoloji Kürsüsü'nde gençlik döneminde meslek sahibi olmak ve meslek tercihlerindeki genel yönelimlerine ilişkin bir saha araştırmasının neticesinde ortaya çıkan lisans bitirme tezi olmuştur.¹⁶ Gençlerin meslek sahibi olmaları üzerine yürütülen çalışmalar bu tezden sonra da devam etmiş, diğer taraftan suçlu ve kimsesiz gençler üzerine başka lisans tezleri de yazılmıştır.¹⁷ Toplamda, 1960'lı yıllara kadar gençlik konusuna yönelik oldukça düşük seviyeli bir ilgiden söz edilebilir. Gençlik sosyolojisi

¹⁴ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun gençlik çalışmaları: "Devlet ve Gençlik Terbiyesi", Yeni Türk Mecmuası, 50, Ocak 1937; "Liselerin Islahı", Yeni Bilgi, 4(38), Ocak 1950, 2-6; "Avrupa'ya Talebe Gönderilmesi Meselesi", Ülkü Mecmuası, 85, Ocak 1940; Komünizm ve Türk Gençliğinin Fikir Terbiyesi, İstanbul, Yeni Matbaa - Türkiye Muallimler Birliği, 1953; "Dış Tehlikeler Karşısında Türk Gençliğinin Fikri ve Siyasi Terbiyesi", Bilgi Dergisi, İstanbul, 70, Ocak 1953; "Talebe Muvaffakiyetsizliği ve Sebepleri I-VII", Yeni İstanbul Gazetesi, Ocak 1957-1958; "Türk Gençliğinin Fikri ve Siyasi Terbiyesi", Milli Işık, 4(42), Ekim 1970, 13-15; "Türk Gençliğinin Fikri ve Siyasi Terbiyesi", Milli Işık, 4(43-45/46), Kasım 1970.

¹⁵ Erişçi, Lütfi, *Türkiye'de Gençlik Meselesi*, Çığır Kitabevi, İstanbul, 1937.

¹⁶ ?, İlk Gençliğin Meslek Tercihleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1945, Lisans.

¹⁷ 1960'lara kadar yapılan diğer çalışmalara örnek olarak: Ankara'daki Kız Öğrencilerin Meslek Seçmelerine Tesir Eden Sosyal Amiller, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1947, Lisans; ?, Erkek Talebede Meslek Seçme Temayülü ve Meslek Seçmeye Tesir Eden Sosyal ve Ekonomik Sebepler Nelerdir?, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1947, Lisans; Böke, Süha, Ankara'da Çocuk İslahevlerinde Bulunan Suçlu Çocukların İşledikleri Suçların Psikolojik Sebepleri Üzerinde Bir Araştırma, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1950, Lisans; Gökçe, Birsen, Kimsesiz Çocuklar, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1959, Lisans.

kategorisinde değerlendirebilecek asıl tez çalışması ise, 1965 senesinde Umur Bugay tarafından İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde lisans tezi olarak çalışılan "Toplumsal Farklılaşmalar İçinde Yüksek Öğrenim Gençliği" olmuştur.

1923'ten 2012 senesine kadarki gençlik sosyolojisi çalışmaları nicel bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda, toplam 115 sosyoloğun gençlik konusu etrafında en az bir yayın yaptığı görülmektedir. Yapılan 550 civarında çalışma türlerine göre (kitap, tez, makale, bildiri, proje...) değerlendirdiğinde, bunların 228 tanesini tezlerin teşkil ettiği görülmektedir. Lisansüstü tezlerin yapıldığı üniversitelere göz atıldığında ise, Fırat Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün yaklaşık 70 tezle toplam üretimin neredeyse üçte birine kaynaklık ettiği fark edilmektedir.

Türkçe'de gençlik sosyolojisi başlığıyla yayımlanmış kitap ve makale çalışmaları açısından çok daha zayıf bir tablo ile karşılaşmaktadır. Hâlihazırda bizzat gençlik sosyolojisi üzerine –ikisi kitap ikisi de makale olmak üzere– toplam dört yayın vardır.¹⁸ Bu anlamda gençlik sosyolojisinin teorik altyapısını; gençlikle ilgili hangi konuların hangi sosyoloji kuramları temelinde ele alındığını analiz eden çalışmalardan büyük ölçüde yoksun olduğumuz açıktır. Bahsi geçen dört çalışmadan *Gençlik Sosyolojisi Yazıları* (1991) ve *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları* (1997), aynı zamanda gençlik sosyolojisi literatüründe en çok yayına sahip sosyolog olan Mahmut Tezcan'a aittir.¹⁹ İkincisi ilkinin birkaç ufak değişikliklerle yeniden yayımı niteliğinde olduğu için aslında tek bir kitap sayılması

¹⁸ Tezcan, Prof. Dr. Mahmut, *Gençlik Sosyolojisi Yazıları*, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1991; Berkay, Prof. Dr. Fügen, "Gençlik Sosyolojisi", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Malatya, 3, 1996, 191-198; Tezcan, Prof. Dr. Mahmut, *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları*, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1997; Burcu, Prof. Dr. Esra, "Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1(1-2), 1998, 105-136.

¹⁹ Mahmut Tezcan'ın gençlik sosyolojisi çalışmaları şunlardır: *Kuşaklar Çatışması: Okuyan ve Çalışan Gençlik Üzerine Bir Araştırma*, Ankara, Kadioğlu Matbaası, 1981; *Yurt Dışından Dönen Gençlerin Uyum Sorunları - Eğitim Sistemi ve Topluma Uyum*, Ankara, Engin Yayınevi, 1987; *Memleketimizin Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenci Hareketleri ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar*, Ankara, 1969; *Çocuk ve Boş Zaman Uğraşları*, Sümerbank, Ankara, (189-191) Mart 1978, 27-28; "Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi (AÜEBF) Dergisi*, 12(1/4), Ocak 1979, 127-135; "Gençlik Toplumsal Değişme ve Atatürk", *AÜEBF Dergisi*, 14(1/2), Ocak 1981, 17-24; "Gençlik, Toplumsal Değişme ve Yaşlılık", *AÜEBF Dergisi*, Ankara, (1-2), Ocak 1981, 17-24; "Köy Gençlerinin Evlenme İsteklerine İlişkin Davranış Kalıpları", *AÜEBF Dergisi*, 16(2), Ocak 1983, 133-136; "Köy Gençlerinin Evlenme İsteklerine İlişkin Davranış Kalıpları", *Türk Folkloru*, İstanbul, 66, Ocak 1985, 18-19; "Ülkemizde Ortaöğrenim Gençliği Açısından Boş Zamanların Değerlendirilmesi", *Türk Dili*, 49(398), Şubat 1985, 117-119; "Almanya'dan Dönen İşçi Çocukları İçin Açılan Türkçe Uyum Kursları Üzerine", *Türk Dili Gençlik Yıl Özel Sayısı*, Sayı: 401, Mayıs 1985; "Gençlik Demokrasi ve Atatürk", *Türk Dili*, 50(407), Kasım 1985, 258-263; "Gençlerin Aile İçinde Anne Baba ile Anlaşmazlıkları", *AÜEBF Dergisi*, 17(1/2), Ocak 1986, 377-384; "Gençlik ve Yabancılaşma", *AÜEBF Dergisi*, 18(1/2), Ocak 1986, 121-127; "Gençlik Merkezleri Yaygınlaştırılmalı", *Kemalizm*, 321, Nisan 1989, 26-27; "Gençlik ve Millî Kültür", *Millî Eğitim*, Ankara, 1986, 60-62; "Avusturalya'daki Türk Çocuklarının Eğitimi", *AÜEBF Dergisi*, Ankara, Ocak 1990, 523-543; "Ahilikte Gençlik ve Eğitimi", *Millî Kültür*, Ankara, 1989, 28-31; "Gençlik Sosyolojisi Yazıları", *Öğretmen Dünyası*, Ankara, 143, Kasım 1991, 37; "Yurt Dışından Dönen Türk Çocuklarının Eğitimsel Sorunlarının Topluma Yansması", *Eğitim*, 1, Mart 1992, 75-80; "Eğitmcilerin Gençlere İlişkin Olumlu ve Olumsuz Tutumları", *AÜEBF Dergisi*, Ankara, 18(1), 1985.

gereken bu kitaplar, Tezcan'ın gençlik konusu etrafında farklı zamanlarda kaleme aldığı makalelerin derlemesinden ibarettir.

Esra Burcu'nun 1988 yılında kalem aldığı "Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma" makalesi ise gençlik sosyolojisi teorileri, sosyolojinin kuramsal altyapısına dair karşılaştırmalı analizleri ve Türkiye'de gençlik sosyolojisi alanına dair kuşatıcı tespitleri ile literatürde farklı bir yere sahiptir. Ülkemizdeki gençlik çalışmalarının daha çok araştırmalar planında devam edegeldiğine vurgu yapan Burcu, araştırmaların daha çok üniversite ya da okuyan gençlik üzerinde yoğunlaşmış olduğuna dikkat çekerek, kuramsal ve uygulamalı olarak gençlik araştırmalarının yetersizliğine değinmiştir. Yazar, Türkiye'deki gençlik araştırmalarının çoğunlukla belirli bir kesimle –örneğin çalışan ya da okuyan gençlik– sınırlı tutulduğunu; daha ziyade sorun tespit eden, fakat gençlik sosyolojisinin kuramsal zeminine katkı sunmaktan ve çözüme dayalı yaklaşımlardan uzak bir tutum içerisinde olduğunu vurgulamaktadır.

Gençlik sosyolojisine dair teorik çalışmaların azlığına ilave olarak, Türkiye'de "Sosyolojiye Giriş" kitapları üzerine bir okuma yapıldığında, birkaç çalışma²⁰ dışında gençlik sosyolojisinin ayrı bir başlık altında ele alınmadığı görülmektedir. Özellikle Avrupa ve Amerika kaynaklı sosyolojiye giriş kitapları ile mukayese edildiğinde, sosyoloji geleneğimiz içerisinde gençlik konusunun sosyolojinin bir alt başlığı olarak ele alınıp değerlendirilmediği gibi bir sonuca ulaşılması mümkün gözükmemektedir.

Tüm bu veriler ışında Türkiye'de gençlik sosyolojisi alanında yapılan çalışmaların hali hazırda oldukça yetersiz olduğu, belirli alanlara yoğunlaşmış, tematik bir farklılaşmadan uzak, gençlik sosyolojisine dair teorik tartışmaların eksik kaldığı bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir.

TÜRKİYE'DEKİ GENÇLİK SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARINDA ÖNE ÇIKAN TEMALAR VE ÇALIŞMALAR

Yukarıda Türkiye'deki gençlik sosyolojisi çalışmalarına dair bir genel çerçeve ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, yine sosyologlar tarafından 1923'ten günümüze değin yazılmış kitap, makale ve tezler arasından, kendi tematik bağlamı içinde öne çıkmış ve sonraki dönemlerde kaynak konuma gelmiş, literatürde sıkça atıf yapılan, incelediği konu ya da uygulama yöntemi ile sonraki çalışmalara örneklik teşkil eden çalışmalar –makale türünün

²⁰ Özkalp, Enver, (1995), *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları; Şener, Sami, (1998), *Sosyoloji –Sosyal Bilimlere Alternatif Bir Yaklaşım–*, İstanbul, İnkılâb Yayınları; Doğan, İsmail, (1998), *Sosyoloji –Kavramlar ve Sorunlar–*, İstanbul, Sistem Yayıncılık.

izin verdiği sınırlar içerisinde mümkün olduğunca– ayrıntılı olarak incelenmiş, bazı yayınlara ise sadece ismen değinilmiştir. Gençlik sosyolojisi literatürü incelendiğinde, iki yönelim öne çıkmaktadır: (1) Saha Araştırmaları ve (2) Gençlik Kültür, Altkültür ve Kimliği. Aşağıda bu iki tema kapsamındaki yayınlar değerlendirilmiş, bu temaların dışında kalan yayınların künyelerine dipnotlarda yer verilmekle iktifa edilmiştir.

Saha Araştırmaları

Gençlik araştırmaları teması, gençlik sosyolojisi çalışmalarında en çok yayın yapılan konudur ve neredeyse bütün dönemlerde varlığını sürdürmektedir. Bu tema etrafındaki çalışmaların üç farklı yönetime sahiptir. İlk olarak gençlik üzerine yapılan genel saha araştırmaları, ikinci olarak öğrenci-gençlik hareketleri bağlamında yapılan araştırmalar ve son olarak çalışan-işçi gençlik üzerine odaklanan çalışmalar; gençlik saha araştırmalarının üç alt başlığı olarak belirmektedir.

1923 ila 1950 yılları arasında nicel ya da nitel saha araştırmalarından ziyade; öngörü, gözlem ve tecrübelerle şekillenmiş bir gençlik araştırması biçimi yaygın olarak kabul görürken; 1950’li yıllardan sonra –artan Amerikan sosyolojisi etkisi de göz önüne alındığında– saha araştırmasına dayanan, sayısal veriler ışığında yapılan, nicel yöntemin benimsendiği gençlik araştırmaları ile karşılaşmaya başlanmaktadır.

Gençlik araştırmaları bağlamında ilk değerlendirilen çalışma 1961 senesinde Nermin Abadan Unat²¹ tarafından yayımlanan “Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri”dir. Çalışma aslında 1956 senesinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde okuyan 162 öğrenciye uygulanan bir anketin sonuçlarına dayanmaktadır. Çalışma, literatürdeki ilk kapsamlı saha araştırması olması ve anket soruları bağlamında doğrudan üniversite gençliğini merkeze alması bakımından önem taşımaktadır. Unat, araştırmanın esas amacının, Anadolu’nun farklı yerlerinden ve büyük kentlerden gelmiş gençlerin aile yapılarını ve yaşayış tarzlarını, örneğin kız-erkek ilişkilerine bakışlarını ya da eğlenme biçimlerini ölçmeye dönük olduğu belirtmektedir. Fakat çalışmanın hemen girişinde ifade edildiği biçimiyle, bu araştırma Türkiye’nin siyasal konjonktüründen bağımsız olarak düşünülmemekte, bir proje dahilinde yürütülmektedir: “Memleketimizde 27 Mayıs inkılabının

²¹ Nermin Abadan Unat’ın gençlik çalışmaları: Üniversiteli Öğrencilerin Boş Zaman Faaliyetleri, Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği Üzerinde Bir Araştırma, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1961; “Türk Gençliğinin Değer Yargıları ve Siyasal Davranışları”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, 20(1), Mart 1965, 199-223; “Türk Üniversite Öğrencileriyle Genç İşçilerin Siyasal Eğilimleri”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara, 26(1), Ocak 1971, 67-89; Göçmen İşçi Çocuklarının Sosyo Psikolojik ve Eğitimsel Sorunları, Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi, Ankara, Ocak 1979.

gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamış olan yüksek tahsil gençliğinin davranışı, tercih ve kanaatlerinin kısmen aksettirecek olan bu araştırma, hem Türk toplumunda yarının potansiyelini daha iyi anlamağa, hem de Türk üniversiteli gençlerini dış memleketlerdeki akranları ile kıyaslamağa yarayacaktır” (Unat, 1961: 4). Araştırmanın sonuç bölümünde Unat uzun uzun şehirli-taşralı genç ayrımı üzerinde durmakta; şehirli gençlerin, yabancı dil öğrenmeye daha meraklı, modern hayatın kurallarını benimsemeye daha duyarlı oluşları ve “Atatürk devrimlerini şahsi hayatlarına uygulama hususunda gösterdikleri büyük isteklilikleri” (Unat, 1961: 126) ile taşra gençliğinden ayrıştıklarına dikkat çekmektedir. Unat’ın çalışması 1955-1960 arası üniversite gençliğinin genel karakteristiğini anlama ve çözümleme anlamında ilk çalışmalardan biri olarak literatürdeki yerini almaktadır.

Gençlik araştırmaları bağlamında ele alacağımız ikinci araştırma 1966 senesinde Özer Ozankaya²² tarafından doktora tezi olarak hazırlanıp aynı yıl kitap olarak yayımlanan *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri* adlı çalışmadır. Aslında bu çalışma Unat’ın çalışmasının bir devamı niteliğindedir. Unat, 1960 darbesi öncesi gençliğin prototipini belirlemeye çalışırken, Ozankaya ise 1960 sonrasında siyasal bir aktör olarak beliren ve giderek yükselen gençlik hareketlerinin yönünü, siyasal yönelimlerini, gençlerin düzen ve sisteme ilişkin görüşlerini çözümlemeye çalışmaktadır. Ozankaya da, Unat gibi Ankara Üniversitesi öğrencileriyle anket yapmış, fakat Unat sadece SBF öğrencileriyle çalışırken, Ozankaya tıp ve ilahiyat fakülteleri hariç bütün üniversiteden 317 öğrenci ile anket görüşmesi yapmıştır. Çalışmanın hemen başında, gençlik üzerinden dört ana temanın araştırılacağını belirtilmektedir. Bunlardan ilki, gençlerin siyasal yönelimlerinde etkili olan haberleşme araçlarının muhtevası, ikincisi öğrencilerin siyasal düzenle ilgili genel yönelimleri, üçüncüsü öğrencilerin özel bazı siyasal sorunlarla ilgili (örneğin kapitalizm-sosyalizm farklılaşması ya da dış ticaretin devletleştirilmesi vb.) tutumları ve sonuncusu da cari siyasal düzen içerisinde kendi rolleri ve aktif olarak katıldıkları siyasal faaliyetler üzerine değerlendirmelerdir. Çalışmada üniversite öğrencilerinin, özellikle de erkek öğrencilerin siyasal süreçlerle yakından ilgili oldukları, örgütlü gençlik hareketine dönüşen bir değişimin ayak izlerinin belirdiği ve gençlerin memleket meseleleri ile yakından ilgilendikleri sonucuna ulaşılmaktadır (Ozankaya, 1966: 190-191). Bu çalışma adeta 1971 muhtırasını hazırlayan gençlik olaylarının

²² Özer Ozankaya’nın gençlik çalışmaları: *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1966; *Türk Devrimi ve Yükseköğretim Gençliği*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978; “Türk Devrimi ve Yüksek Öğretim Gençliği”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji Enstitüsü Sosyoloji Konferansları, İstanbul, Ocak 1978, 132-133; “Gençlik Sorunları Açısından Demokrasi Eğitimi”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi Özel Sayı, 7(54), Mart 1979, 26-28; “Atatürk’ün Düşüncesindeki Gençlik!”, Atatürkçü Düşünce, 8(83), Aralık ?, 33-34.

ve daha sonrasında 1980 darbesine kadar sürecek olan ideolojik gençlik hareketliliğinin ön raporu niteliğindedir. Ozankaya'nın 1978 senesinde yayımladığı *Türk Devrimi ve Yüksek Öğretim Gençliği* adlı çalışma da, sosyoloğun yaklaşık on sene önce yürütmüş olduğu araştırmanın devamı niteliğinde olup, bu defa ODTÜ ve Boğaziçi Üniversiteleri hariç tüm üniversite öğrenci ve asistanlarını kapsayan dört bin kişilik bir grupla yapılmıştır.

Coşkun San'ın *Son Yıllarda Ankara Üniversitelerinde Öğrenci Hareketleri* (1969) başlıklı çalışması da, Unat ve Ozankaya'nın Ankara Üniversitesi gençliği üzerinden yapmış oldukları gençlik araştırmalarını bir adım daha öteye taşıyan bir çalışma olarak literatürdeki yerini almaktadır.

Gençlik sosyolojisi alanında en çok yayın yapan birkaç isimden biri de Birsen Gökçe'dir.²³ Gökçe'nin en önemli çalışması ise, 1971 tarihli doktora tezine dayanan ve 1976 senesinde yayımlanan *Gecekondu Gençliği*'dir. Çalışmayı gençlik araştırmaları bağlamında önemli kılan temel nokta, 1950'lerle başlayan hızlı kentleşme ve göç hareketlerinin büyük şehirlerde yaratmış olduğu toplumsal değişimin seyri hakkında gençlik konusu üzerinden detaylı bir analiz sunmasıdır. Sosyoloğun kendi ifadesi ile çalışmada, "Ankara gecekondularında yaşayan gençliğin sosyo-ekonomik durumlarını ve sorunlarını ortaya koyucu ve betimleyici nitelikte olan bir araştırma planlanarak uygulanmıştır" (Gökçe, 1976: 59). Gökçe'nin çalışmasını daha önceki çalışmalardan ayıran temel ayırt edici özellik, kitabın giriş kısmında gençlik ve gençlik kültürü-alkültürü hakkında kuramsal tartışmalara yer veriliyor olmasıdır. Araştırma Ankara ölçeğinde gecekondu mahallelerinde yaklaşık 1000 hanede 1200 gence, yaşadıkları temel sorunlar üzerinden anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda gecekondu gençliğinin eğitiminden barınmasına, meslek edinmesinden aile içi ve diğer sosyalleşme ilişkilerine dair pek çok ipucu elde edilmiş; bu anlamda özellikle "okuyan

²³ Birsen Gökçe'nin gençlik çalışmaları: *Gecekondu Gençliği*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1971; *Memleketimizde Cumhuriyet Devrinde Kimsesiz Çocuklar Sorunu İle İlgili Tutumun Sosyolojik Mukayeseli Tahlil ve İzahı*, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1971; *Cumhuriyet Döneminde Çocuk ve Gençlere Ait Yasal Düzenlemeler ve Yayınlar*, Ankara Gençlik Spor Bakanlığı, 1983; *Ortaöğrenim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, Ankara, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1984, "Üniversite Öğretim Üye ve Yardımcılarına Göre Üniversite Öğrenci Olaylarının Nedenleri ve Çözüm Yolları", Ankara, Prof. Dr. İbrahim Yasa'ya Armağan, AÜSBF Yayını, 1983; "Kimsesiz Çocuklar Konusunda Karşılaştırmalı Bir Sosyal Araştırma", *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), Ocak 1965, 124-141; "Çocuk Kişiliğinin Gelişiminde Aile, Okul ve Dış Çevrenin Rolü", *Sosyal Hizmetler*, Ankara, C. 2, Ocak 1965, 2-3; "Kimsesiz Çocuklar ve 6972 Sayılı Kanun", *Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu*, Ocak 1971, 80-89; "Gecekondu Gençliği ve Toplum Merkezleri", *Sorun Dergisi*, 1(1), Ocak 1975, 31-37; "The Influences of the Urbanization Process on the Youth", *Hacettepe Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, Ocak 1980, 1-8; "Gençliğin Türk Toplumundaki Konumu", *Gençlik ve Toplum*, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını, Ankara, Ocak 1982, 31-42; "Türkiye'de Gençliğin Konumu", *Uluslararası Terörizm ve Gençlik-1985*, Sivas, Ocak 1986, 207-227; "Sosyal ve Kültürel Değişme Sürecinde Gençlik", *Gençliğin Eğitimi ve Sorunları*, TED Yayınları, Ankara, Ocak 1986, 303-326.

gençlik”e odaklanmış gençlik araştırmalarından farklı olarak, bir altkültür grubu sayılabilecek “gecekondu gençliği”nin sosyo-kültürel bir analizi yapılmayı çalışılmıştır.

1960 ila 1980 yılları arasında gençlik literatüründe, özellikle öğrenci hareketleri çerçevesinde pek çok yayından söz etmek mümkündür. Fakat bu yayınların genel dokusunu belirleyen yaklaşım biçimi, yazarların meseleyi, ait oldukları düşünce dünyasından ya da ideolojiden hareketle ele almalarıdır. Bu anlamda genel gençlik literatüründe öğrenci hareketlerine ilişkin çok sayıda yayın olmasına rağmen, aynı alanda sosyologlar tarafından yürütülen sosyolojik çalışmalar daha azdır.²⁴

Gençlik hareketleri bağlamında en kapsamlı ve derinlikli eser, Fulya Gürses ile Hasan Basri Gürses’in birlikte kaleme aldıkları *Dünya’da ve Türkiye’de Gençlik* adlı çalışmadır. Öğrenci hareketlerinin halihazırda devam ettiği bir dönemde yazılan kitap (1979), sosyalist bir dünya görüşü ile kaleme alınmıştır. Beş ana bölümden oluşan çalışmada; birinci bölüm 1970’lerin dünyasını ve gençliğini tanımlama ve anlamaya dönük bir şekilde dizayn edilmiş, ikinci bölüm başta Avrupa ve Amerika olmak üzere gelişmiş kapitalist ülkelerin gençliğinin değerlendirilmesine ayrılmış, üçüncü bölüm az gelişmiş ülkelerin gençliğine odaklanmış, dördüncü bölüm sosyalist ülke gençliğinin genel seyrini ve diğer gençliklerden farklılığını ortaya koymuş ve son bölümde de Türkiye’de gençlik meselesi oldukça detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Kitabın en uzun kısmı olan son bölümde; Türkiye gençliği toplumsal sınıflar bağlamında ele alınmış; işçi, köylü ve öğrenci gençlik şeklinde tasnif edilerek tartışılmış; yüksek öğrenim gençliğinin sorunları masaya yatırılmış; siyasal iktidarlar ve gençlik ilişkisi üzerinden öğrenci gençliğin siyasal eğilimleri analiz edilmeye çalışılmış ve sonuçta “gençlik gelecektir-gelecek sosyalizmdir” (Gürses ve Gürses, 1979: 20) vurgusu ile çalışma sonlandırılmıştır. Çalışmanın literatüre en ciddi katkısı, 1968 ila 1980 arası gerek Türkiye gerekse dünyadaki gençlik hareketlerini bütünlüklü bir şekilde ele alma ve gençlik hareketleri üzerinden yürütülen tartışmalara akademik bir yaklaşım getirme çabasıdır.

Gençlik araştırmaları bağlamında bir diğer çalışma ise 1995 senesinde Ferhat Kentel²⁵’in yönetiminde bir araştırma raporu olarak hazırlanan *Türkiye’de 1990’lar Gençliği*’dir. Araştırma, 1980 sonrası gençliğini değerlendiren ilk çalışmalardan biri olması

²⁴ Sosyologların öğrenci hareketleri üzerine yapmış oldukları çalışmalardan küçük bir seçme: Nirun, Nihad, “Öğrenci Hareketlerinin Sebepleri”, *Türk Kültürü*, 13(153/154/155), Eylül 1975, 265-279; Tezcan, Mahmut, *Memleketimizin Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenci Hareketleri ve Ortaya Çıkarıldığı Sorunlar*, Ankara, 1969; Erkal, Mustafa Ersen, “Talebe Hareketleri ve İdeoloji”, *Büyük Türkiye Dergisi*, 1(4), Temmuz 1971; San, Coşkun, *Son Yıllarda Ankara Üniversitelerinde Öğrenci Hareketleri*, Ankara, Başnur Matbaası, 1969.

²⁵ Ferhat Kentel’in gençlik çalışmaları: *Türkiye’de 1990’ların Gençliği*, İstanbul, İMV-SAM, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, 1995; “Türkiye’de Genç Olmak: Konformizm ya da Siyasetin Yeniden İnşası”, *Birikim*, 196, İstanbul, 2005, 11-17.

açısından önemlidir. Araştırmanın gençlik literatürüne bir başka önemli katkısı ise, görüşme gerçekleştirilen yaklaşık 1100 deneğin üniversite okuyan, lise okuyan ve çalışan gençler arasından seçilmiş olması ve sadece anket verileri ile yetinilmeyerek, her üç gruptan oluşan odak grup görüşmeleri ile, elde edilen verilerin çeşitliliğinin sağlanmış olmasıdır. Türkiye’de gençlik ve öğrenci hareketlerinin en yoğun yaşandığı 1960-1980 döneminin ardından gelen ve sıkça “başıboş ya da amaçsız gençlik” olarak tanımlanan 1990’ların gençliğinin genel yapısını ortaya koymaya çalışan çalışmada Kentel ve ekibi; gençlerin siyasal kimlik ve eğilimlerini, kişisel aidiyetlerini, parti, grup, cemaat birlikteliklerini, kültürel vaziyet alışlarını ve bunlara etki eden geleneksel-modern yapıların varlığını, eğitim durumlarını ve şiddete yaklaşımlarını ölçmeye çalışmıştır. Bu anlamda araştırma, Türkiye’nin 1980 sonrasında değişen toplumsal yapısının analizini yapması ve 2000’lerin gençliğine ışık tutması açısından önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Gençliğin meslek sahibi olup işgücüne katılmasının ve çalışan gençlerin sorunlarının sosyolojik olarak ele alınması literatürde özellikle 1980’den sonra yoğunlaşmaktadır. Aslında bu tarihten önce de gerek lisans bitirme tezlerinde gerekse lisansüstü tezlerde gençlerin meslek sahibi olmaları, çalışma hayatında karşılaştıkları zorluklar, çalışan gençlerin sosyo-kültürel durumları üzerine çalışmalar yapılmıştır.²⁶ Yine de asıl yoğunluğun 1980 sonrasında ortaya çıktığı gözlenmektedir. Bu durum, 1980 sonrasında Türkiye’nin liberal ekonomik politikaları benimsemiş olmasıyla, siyasal hareketlere yönelen bir gençliğin yerine kısmen daha kariyer ve meslek edinmeye odaklı, üniversite eğitimini bile büyük oranda çalışma hayatına endekslemiş bir gençliğin ortaya çıkmasıyla ilişkilendirilebilir.

Gençlik ve çalışma hayatı üzerine yapılan çalışmalar arasında Müzeyyen Güler’in²⁷ *Kentleşme Sürecinde Gençlik* (1997) adlı çalışması özel bir yere sahiptir. Güler çalışmasını,

²⁶ Gençlik ve işgücü ya da işsizlik konulu akademik tezlerden bazı örnekler: İlk Gençliğin Meslek Tercihleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1945, Lisans Tezi; ?, Erkek Talebede Meslek Seçme Temayülü ve Meslek Seçmeye Tesir Eden Sosyal ve Ekonomik Sebepler Nelerdir?, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1947, Lisans Tezi; ?, Ankara’daki Kız Öğrencilerin Meslek Seçmelerine Tesir Eden Sosyal Amiller, AÜDTCF Sosyoloji Bölümü, 1947, Lisans Tezi; Baydilli, Cahide, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimini Etkileyen Bireysel ve Toplumsal Faktörler, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 1987, Y. Lisans; Kayaalp, Dilek, Educational Attainment of Working Students: Evidence from İskitler Industry and Vocational High School in Ankara [Çalışan Öğrencilerin Eğitim Profili: Ankara İskitler Endüstri Meslek Lisesi’nden Örnek Bir Çalışma], Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2002, Y. lisans; Yelken, Kamil, Ortaöğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversite Tercihlerini ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler “Sakarya İl Merkezi Örneği”, Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2008, Y. Lisans; Bilgin, Rıfat, Sokakta Çalışan Çocuklar Sorununa Sosyolojik Bir Yaklaşım: Diyarbakır Örneği, Fırat Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2008, Doktora; ?, Socio-Technical Issues in Youth Employment: Case of the Furniture Sector in Ankara [Genç İstihdamında Sosyo-Teknik İlişkiler: Ankara Mobilya Sanayi Örneği], Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, 2009, Doktora.

²⁷ Müzeyyen Güler’in gençlik-işgücü çalışmaları: *Kentleşme Sürecinde Gençlik*, İstanbul, Ümit Yayıncılık, 1997; “Üniversiteli ve İşçi Gençliğin Gelecek Beklentileri ve Kötümserlik-İyimserlik Düzeyleri”, *Kriz Dergisi*,

nicel araştırma tekniklerini kullanarak ve İstanbul örneğinde farklı sektörlerde çalışan gençlerden hareketle yürütmüştür. Çalışmayı önemli kılan nokta, Güler'in, sadece çalışan gençlerle değil, üniversite okuyan gençlerle de anket yapması ve bu suretle kentleşme sürecinde okuyan ve çalışan gençler arasında karşılaştırmalı bir analizi amaçlamasıdır. Böylece çalışma, gençlerin kültürel alışkanlıklarından ebeveynleri ile olan ilişkilerine, para harcama biçimlerinden eğlenme anlayışlarına ve evliliğe bakışlarına değin pek çok farklı alanda karşılaştırmalı bir gençlik okumasına imkan sağlamaktadır. Çalışmayı önemli kılan bir başka önemli nokta ise, yapılan görüşmeler üzerinden, çalışan gençlerin çalışma koşullarına ilişkin detaylı çözümlenmelere yer verilmesidir.

Çalışan gençlik üzerine yayınları ile öne çıkan diğer isim ise Ercan Tatlıdil'dir.²⁸ Tatlıdil, özellikle genç işsizliği konusunu merkeze alan çalışmalar yapmakta, gençliğin meslek sahibi olması ve sonrasında işgücüne katılması süreçlerini incelemekte, ayrıca genç işçilerin sorunlarını ele alan araştırmalara imza atmaktadır.

2000'li yıllarda yapılan farklı bir gençlik araştırması da, Esin Küntay²⁹ ile Güliz Erginsoy tarafından hazırlanan *İstanbul'da On Sekiz Yaşından Küçük Ticari "Seks İşçisi" Kız Çocuklar*'dır. Çalışma sahası olarak belirlenen İstanbul'da yaklaşık 30 genç kızla yürütülen araştırmada, nitel yöntemden (derinlemesine mülakat ve odak grup çalışması) faydalanılmıştır. Çalışma alanının "zor"luğu, kendi içerisinde risk ve tehlikeler barındırması

6(1), Ocak 1998, 55-65; "Üniversite Gençliğinin Kişilik Özellikleri ve Uyum Sorunları", M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, İstanbul, 8, Ocak 1996, 109-119; "İşçi Gençliğinin Aile ve İşyeri Bağlılığı", Gıda Teknolojisi Dergisi, İstanbul, 2(6), Haziran 1997, 84-89; "Gecekonduların Mutlu Çocukları", 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı, İstanbul Çocukları Vakfı, İstanbul, Ocak 1999; "Üniversite Gençliğinde Psiko-Sosyal Eğilimler", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, İstanbul, Ocak 1997; "İşçi ve Üniversiteli Gençliğin Gelecek Beklentileri İle Kötümserlik-İyimserlik Düzeyleri", Kriz Dergisi, Ankara, Ocak 1999, 88-113; "Kentleşme Sürecinde İşçi Gençlik: Gıda, Metal ve Tekstil Sektöründe Çalışan İşçiler", 21. Yüzyıl Karşısında Çocuk ve Genç, Ed. Güliz Erginsoy ve Esin Küntay, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, Ocak 2000.

²⁸ Ercan Tatlıdil'in gençlik-işgücü çalışmaları: "Avrupa Topluluğu'nda ve Türkiye'de Çıracılık Eğitimi ve Genç İşsizliği", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, İzmir, 2, Ocak 1990, 17-31; "Değişen Dünyada İnsan Kaynağı Anlayışı ve Genç İşsizliği", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi (10-11/Özel Sayı: Gençlik Sempozyumu), Ocak 2003, 27-36; "Türk Gençliği ve Kır Kent Bağlamında İşgücü Sorunları", Egevizyon, 2, Ocak 1999, 17-21.

²⁹ Esin Küntay'ın gençlik çalışmaları: İstanbul'da On Sekiz Yaşından Küçük Ticari "Seks İşçisi" Kız Çocuklar, Bağlam Yayınları, Ankara, 2005 (Güliz Erginsoy ile birlikte); "Sirkeci'deki Kartpostallardan İnternet'te Cinsel Sunumlar: Çocuk Yaşta Kız Çocukların Cinselliklerinin Sömürülmesi Olgusunun Toplumsal Boyutlardaki Dönüşümü", Bilişim Toplumuna Gidişin Psikolojik, Sosyolojik ve Hukuksal Etkileri Toplantısı, Ankara, 2001, 89-98; "İstanbul'da Onsekiz Yaşından Küçük Seks İşçisi Olarak Çalışan Genç Kızlar", 21. Yüzyıl Karşısında Çocuk ve Genç, E. Küntay ve G. Erginsoy (Der.), Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak 2000, 137-151; Street Children in Istanbul, K. Ekberg and P. E. Mjaavatn (Ed.), Children at Risk: Selected Papers, Trondheim, The Norwegian Center for Child Research, 1993; "İstanbul'da Sokak Çocukları: 1963-1998 Arasında Bir Değerlendirme", (Der.) Bekir Onur, Cumhuriyet ve Çocuk: 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Yayın No: 2, 1999; "Ticari Seks İşçisi Kız Çocuklarının Dramı", Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Cilt 1, 84-94, 2004.

bir tarafa, çalışılan alanda daha önce hiçbir çalışma yapılmadığı için bu çalışma bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Sosyologlar çalışmanın amacını “İstanbul’da anakent merkezinde onsekiz yaşından küçük kızların ‘seks işçisi’ olarak sömürdükleri fuhuş kurumunun temelindeki mekanizmaları ortaya çıkarmak” olarak belirlemiş ve bu kapsamda genç kızların yaşamakta oldukları dramı gözler önüne sermesine; aile yapılarından fuhuş sektörüne sürüklenmelerine, dini inançlarından evlilik ve aile kurmaya bakışlarına, madde bağımlılığından müşteri profiline, günlük alışkanlık ve davranış kalıplarından geleceğe dair beklentilerine kadar pek çok sorunun cevabını aramıştır. Çalışma aynı zamanda, mevcut gençlik sosyolojisi literatüründe ciddi bir eksiklik olarak kendini gösteren “sorunlu-problemlilik gençlik” alanında çalışacak sosyologlar için kıymetli bir örnek niteliğindedir.

Gençlik araştırmaları bağlamında değerlendirilen son çalışma ise Demet Lüküslü³⁰ tarafından kaleme alınan *Türkiye’de “Gençlik Miti”: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*’dir. Bu kapsamlı kitap, sosyolog tarafından hazırlanan doktora tezine –araştırma bulgularının öncesine– kısa bir “Türkiye Gençliği Panoraması” sayılabilecek bir bölüm eklenmesiyle oluşmuştur. Lüküslü, yaklaşık dört yıl süren ve 80 gençle derinlemesine mülakat gerçekleştirerek elde ettiği veriler neticesinde; 1980 sonrası genç kuşak hakkında harcı alem olarak kullanılan “kayıp kuşak” tanımlamasının tam aksi yönde bir sonuca ulaşmaktadır. Lüküslü’ye göre, 80 sonrası gençlik “vurdumduymaz ya da kayıtsız değil, tam tersine sorunlardan ve yaşananlardan kaygılı”dır (Lüküslü, 2009: 17) ve yaşanan bu durum aslında bir “apolitizm”den ziyade “pasif bir direniş”e karşılık gelmektedir. Gençlerin kendilerine, siyasete, dine, aile hayatına ve gelecek tasarımlarına dair farklı değerlendirmelerle örülen saha bulguları da Lüküslü’nün iddiasını doğrular nitelikte bir gençliğin varlığına işaret etmektedir. Bu çalışmasıyla Lüküslü, 1980 darbesi sonrasında sıkça eleştirilen ve yerilen gençliğe farklı bir bakış açısıyla yaklaşma imkanını ortaya koymaktadır.

³⁰ Demet Lüküslü’nün gençlik çalışmaları: Etudiants en Turquie: d’une Jeunesse Politisee a une Masse Apolitique?, Yüksek Lisans Tezi, EHESS, Paris, 2001; “L’Invention de la jeunesse turque par l’Etat: De l’Empire ottoman à la République turque”, Cahiers d’Etudes sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien Cemoti, 37, 2004; “Sessiz ve Görünmez, ‘Genç’ ve ‘Kadın’: Ev Kızı”, Toplum ve Bilim, 112, Ocak 2008, 101-119; “1960’lardan 2000’lere Gençlik Tipleri Maddeci Başarıcı Manager Tipten Yuppier ve Tiki’ye”, Birikim, 196, Ağustos 2005, 30-36; “Farklı Kitaplardan Farklı Açılardan ‘Gençlik’ Analizleri”, Birikim, İstanbul, 196, Ağustos 2005, 69; “Tüketim Toplumunda Genç Olmak ve Yoksunluk Çekenler için Şiddetin Cazibesi”, Evrensel Kültür, 173, Mayıs 2006, 73-76; “Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlik Geleceği”, Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemitli (Der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008; “1980 Sonrası Türkiye Gençliği ve Yeni Bir Siyasi Duruş Olarak Apolitizm”, Türkiye’nin Toplumsal Yapısı. M. Zencirkıran (Der.), Nova Yayınları, Ankara, 2006; Constructors and Constructed: Youth as a Political Actor in Modernising Turkey, Challenges for Research and Democratic Practice in Europe, Council of Europe Publishers, Strasbourg, Ocak 2005; Gençlerin Siyasal Tutumları, TÜSES, 2008-2009; Hip-Hop Culture and German-Turkish Youth: Artistic Creation of a Third Culture? MELT, Münih, Ekim 2008; Türkiye’de Gençlik Miti - 1980 Sonrası Türkiye Gençliği, 2009.

Gençlik Kültür, Altkültür ve Kimliği

Gençlik sosyolojisi çalışmalarının bir diğer kısmı da, gençlik kültürünü anlamak, dönemselsel olarak değerlendirmek ve okumak amacını taşımaktadır. Daha özelselde gençlik altkültürleri üzerine sosyolojik çalışmalara göz atıldığında ise, niteliği yüksek fakat sayıca az birkaç çalışmanın ötesine geçilmediği görülmektedir. Bu durum genel anlamda sosyologların gençlik altkültürlerine karşı ilgisizliğini yansıtmaktadır. Sonuçta, Türkiye’de dönemselsel olarak öne çıkan ya da uzun süreler toplumun gündeminde yer edinen pek çok gençlik altkültürü, üzerinde çalışılmayı bekleyen konular arasında yerini almaktadır.

Gençlik altkültürleri bağlamında ele alacağımız ilk çalışma İsmail Doğan’ın³¹ 1991 senesinde doktora tezi olarak çalışmış olduğu *Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği*’dir. Doğan, günün büyük bir bölümünü Yüksel Caddesi’nde geçiren 80 gençle yapmış olduğu birebir görüşmeler sonucunda giyiniş tarzları, müzik zevkleri, yeme içme alışkanlıkları ve arkadaşlık ilişkileri ile toplumun kültürel yapısından farklılaşarak bir gençlik altkültürüne dönüşen gençlerin kim olduklarına dair detaylı bir değerlendirmeye ulaşmaktadır. Nitekim Doğan’ın saha çalışması yaptığı dönemde benzeri bir altkültür gençliği olarak İstanbul Bağdat Caddesi gençliği de Türkiye’nin gündeminde yerini almaktaydı. Bağdat Caddesi gençliğinin de –sosyo-ekonomik olarak farklı bir zemine yaslanmasına rağmen– kadın-erkek ilişkilerinden siyasete bakışa, dini inanç ve tutumlardan geleceğe dair beklentilere değin pek çok konuda Ankara’daki akranlarıyla benzeştikleri söylenebilir. Doğan’ın çalışması, literatürdeki ilk çalışma olması sebebiyle, kendinden sonra gelecek altkültür çalışmalarına da örnek teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Gençlik altkültürleri bağlamında literatürdeki ikinci çalışma ise Esra Burcu’nun³² 1997 senesinde doktora tezi olarak hazırladığı “Çıracak ve Kalfa Gençlik Altkültür Grubu

³¹ İsmail Doğan’ın gençlik çalışmaları: “Gençlik ve Gençlik Sorunları”, Türk Aile Ansiklopedisi, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, C. 2, Ocak 1992, 562-575; *Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği*, Ankara Kültür Bakanlığı Yayını, 1994; “Milli Vasıflara Sahip Türk Gençliğinin Eğitiminde Türk Ocakları, Halkevleri ve Halk Eğitimi Merkezlerinin Rolü”, Mersin Milli Kültür ve Eğitim Sempozyumu, Ankara, Ocak 1989, 69-75; “Toplumsal İlk Çevre Olarak Ailenin Çocuk Üzerinde Değişen Etkisi”, Milli Eğitim, 98/100, Ağustos 1990, 26-30; “Toplumsal İlk Çevre Olarak Ailenin Çocuk Üzerinde Değişen Etkisi”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, 109(326), Eylül 1990, 130-137; “Toplumsal İlk Çevre Olarak Ailenin Çocuk Üzerinde Değişen Etkisi”, Çağdaş Eğitim, 15(159), Ekim 1990, 32-36; “Toplumsal İlk Çevre Olarak Ailenin Çocuk Üzerinde Değişen Etkisi”, Çağdaş Eğitim, 15(160), Kasım 1990, 41-45; “Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği”, Amme İdaresi Dergisi, 27(1), Mart 1994, 145-163; “Sanayileşme ve Ergenlik”, Diyanet, 155, Kasım 2003, 28-30; “Yükseköğretimde Gençlik Sorunları ve Araştırmaları”, Çağdaş Eğitim, Ankara, 14(141), Ağustos 1987, 31-37; “Ergenlerin Anlaşılmasına Doğru”, Diyanet Avrupa Dergisi, 53, Eylül 2003, 18-19; *Gençler ve Sorunları*, Diyanet, Ankara, 2003, 18-20.

³² Esra Burcu’nun gençlik çalışmaları: “Köy Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Rize-Armağan Köyü Gençliği”, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, 7, Ocak 1999, 45-76; “Sosyolojik Bakış Açısından Atatürk’ün Gençliğe Verdiği Önem”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, 119(364), Nisan 2000, 72-79;

Hakkında Sosyolojik Bir Araştırma”dır. Burcu, Ankara’da çalışan çırak ve kalfalar arasında yapmış olduğu anket ve mülakat çalışması ile farklı bir altkültür tartışmasına kapı aralamakta; çalışma ortamlarından gündelik ilişki biçimlerine, dinledikleri müziklerden kendi aralarında kullandıkları dile kadar pek çok farklı konuda kalfa ve çırak gençlik altkültürünün özelliklerini gözler önüne sermektedir.

Gençlik kültürü ve kimliği çalışmaları ile öne çıkan bir diğer sosyolog ise Vehbi Bayhan’dır.³³ Bayhan “Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma” (1995) adlı çalışması ile doktorasını tamamlamış ve özellikle gençlik kültürü, gençlerin kimlik edinmeleri, kimlik karmaşası yaşamaları üzerinden yürütmüş olduğu çalışmaları ile bu alanda en çok yayın yapan sosyolog olarak öne çıkmıştır.

2000’lerde ise üç sosyoloğun çalışmaları gençlik altkültürü araştırmalarına farklı bakış açıları kazandırmıştır. Bunlar özellikle bir gençlik kültür-alkültürü bağlamında “İslamcı gençlik” üzerine nitel çalışmalar yapan Ayşe Saktanber³⁴, nitel bir saha araştırmasına dayanan ve “Türkiye’de 1980 Sonrasında Bir Alt kültür Grubu Olarak Punk’ın Oluşumu” başlığını taşıyan yüksek lisans tezini hazırlayan Nazlı Deniz Bayraktaroğlu ve yine nitel bir saha araştırması dayanan “Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul’da ‘Apaçi’

“Arkadaş Grubuna Sahip Olmaya Verilen Önemin Gençlerin Vandalizmi Üzerindeki Etkisi”, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 24(2), Ocak 2007, 23-44; “Bir Alt Kültür Grubu Olarak Çırak ve Kalfa Gençlerin Kullandıkları Dilin Özellikleri”, IV. Uluslararası Türk Kültür Kongresi Bildiri Kitabı, Ankara, 4, Ocak 2000, 99-106; “Gençlik ve İntihar İlişkisi Çerçevesinde Özürlü Olma: Bir Grup Özürlü Üniversite Öğrencisinin İntihar Hakkındaki Düşünceleri”, Polis Bilimleri Dergisi, Ankara, 3(3-4), Temmuz 2001, 13-38; “Çırak ve Kalfa Gençlerin Çalışma Ortamlarının Genel Özellikleri ve Yaşadıkları Bazı Sorunlar: Ankara’da Sosyolojik Bir Araştırma”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Ankara, 2(2), Ocak 1998, 13-43; “Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Çalışma”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, Ankara, 1(1-2), Ocak 1998, 105-136; “Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylerdeki Ailelerde Kuşaklar Arası Bazı Değer ve Normlardaki Farklılaşmalar”, Tarih Çevresi Dergisi, 12, Ocak 1994.

³³ Vehbi Bayhan’ın gençlik kültürü ve kimliği çalışmaları: Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma; Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997; Genç Kimliği: Üniversite Gençliğinin Sosyolojik Profili, Malatya, İnönü Üniversitesi Yayınları, 2003; “Gençlik Kültüründe Anomi ve Yabancılaşmanın Nedenleri”, Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı 1, Ankara; Aralık 1997, 171-185; “Kent Yoksulluğu ve Gençlik”, IV. Aile Şurası Aile ve Yoksulluk Bildirileri, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, Mayıs 2004; “Üniversite Gençliğinin Sorunları ve Gelecek Tasarı”, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara, Kasım 2001; “Üniversite Gençliğinin Sorunları ve Gelecek Kaygısı”, İnönü Üni. Fen-Ed. Fak. Konferanslar Dizisi, Malatya, Haziran 2003; “Gençlik ve Postmodern Çağın Kimlik”, Uluslararası Sosyoloji Kolokyumu - Galatasaray Üniversitesi, İstanbul, Mayıs 2005; “Avrupa Birliği Sürecinde Gençlik”, Panel - Malatya AB Çalışmaları Merkezi, Malatya, Aralık 2006; “Hedonist ve Püritan Etik Sarmalında Postmodern Gençlik”, 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Eylül 2007; “İnönü Üniversitesi Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri ve Sorunları, Bilgi Çağında Eğitim ve Malatya”, Ulusal Malatya Sempozyumları-1, Malatya, Mayıs 2010.

³⁴ Ayşe Saktanber’in gençlik altkültürü çalışmaları: “Cultural Dilemmas of Muslim Youth: Negotiating Muslim Identities and Being Young in Turkey”, Turkish Studies, 8, Ocak 2007, 417-434; “‘Siz Nasıl Eğleniyorsanız Biz de Öyle İbadet Ediyoruz’: Entellektüellik ve Popüler Kültür Arasında Türkiye’nin Yeni İslamcı Gençliği”, Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat içinde, Metis Yayınları, Ocak 2003, 259-277; Mecca or MTV: Turkish Youth Rediscovered Islam in between Intellectualism and Popular Culture, The International Institute for the Study of Islam in the Modern World, 2004.

Altkültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma” adlı doktora tezini yazan Ömer Miraç Yaman’dır.

SONUÇ

Gerek Türkiye’deki gençlik sosyolojisi çalışmaları bibliyografyasına ilişkin daha önce herhangi bir çalışmanın bulunmayışı, gerekse giriş mahiyetinde hazırlanan bu çalışmanın bir makale olmanın sınırlılıklarını taşıması, meselenin özellikle sosyologlar tarafından etraflıca tartışılmasını gerekli kılmaktadır. Yapılan literatür değerlendirmesi sonrasında ulaşılan sonuçların, önce nicel çalışmalar, sonra nitel çalışmalar ele alınarak tartışılmasının daha uygun olacağı düşünülmüş, konunun farklı boyutlarına da dikkat çekilmek suretiyle, gençlik sosyolojisi alanında yapılacak bir tartışmaya zemin hazırlanmaya gayret edilmiştir.

Gençlik sosyolojisi alanında 1923’ten bu yana hazırlanan makale, kitap, tez ve bildirimlere bakıldığında, bu alanda yaklaşık 800 eser bulunduğu, bunun da Cumhuriyet tarihi boyunca sene başına ortalama 9 yayına denk geldiği görülmektedir. Bu nicel veriler ışığında, sosyolojinin gençlik konusuna ilgisinin oldukça yetersiz olduğu gözlenmektedir. Bu konudaki yayınlarda 1980’lerden itibaren şahit olduğumuz – genç nüfusun Türkiye nüfusu içerisindeki oranının yükselmesiyle ilişkilendirilebilecek– sayısal artışa rağmen gençliğin hak ettiği ilgiden halen mahrum olduğu söylenebilir.

Gençlik sosyolojisi çalışmaları nicelik itibariyle hala düşük bir düzeyde seyretmektedir. Sosyoloji çalışmaları Türkiye’deki genel gençlik literatürü içerisinde %10’luk bir paya sahiptir. Bu anlamda gençlik konusu ile yakından ilgilenmesi gereken sosyolojinin, eğitim bilimleri ve psikolojinin gerisinde kalması söz konusu olmaktadır. Ayrıca yapılan çalışmaların yarıya yakınının kısa yazılardan ya da bildiri metinlerinden oluştuğu hesaba katıldığında, ciddi bir yayın eksikliğiyle karşı karşıya olduğumuz anlaşılmaktadır.

Gençlik sosyolojisi alanında lisansüstü çalışmaların toplamda 230 civarında kalması ve bu çalışmalar içerisinde sadece 30 tanesinin doktora tezi olması, gençlik sosyolojisi alanında Türkiye çapında ciddi bir uzmanlaşma eksikliğinin varlığına işaret etmektedir. Halihazırda hayatta olan sosyologlardan yaklaşık on beşinin gençlik sosyolojisine yönelik aktif bir ilgisinin olduğu göz önüne alındığında, gençlik konusunda lisansüstü üretime ağırlık verilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca “Gençlik Sosyolojisi” dersinin Türkiye çapında az sayıda sosyoloji bölümünde³⁵ seçmeli ders olarak okutulmasının da lisansüstü tez üretimi anlamında yaşanan eksikliği beslediği düşünülebilir.

³⁵ Örnek üniversite ve bölümlerden öne çıkanlar: Sakarya, Yeditepe, Hacettepe ve Abant İzzet Baysal Üniversiteleri Sosyoloji Bölümleri.

Gençlik sosyolojisi çalışmalarında genel anlamda bir tematik eksiklik kendini göstermektedir. Gençlik sorunları, gençlik ve eğitim ilişkisi, ebeveynle olan ilişkiler, gençlik ve siyasete bakışlar, gençlik-öğrenci hareketleri ve gençlere tavsiyeler öne çıkan temalar olarak belirirken; gençlerin gündelik hayatı, sosyalleşme sorunları, gençlik altkültürleri, toplumsal rol ve cinsiyet, akran ilişkileri, gençlik ve suç-şiddet ilişkisi gibi konularda çok az çalışmaya rastlanmaktadır. Ayrıca güncel gençlik meseleleri üzerine de nitelikli çalışmaların olmayışı, gençlik sosyolojisi çalışmalarında çoğu kez bir anakronizme düşülmesine sebep olabilmektedir.

Gençlik sosyolojisinin kuramsal zemin ve alt yapısı üzerine neredeyse hiçbir yayının bulunmuyor olması ayrı bir eksiklik olarak belirlemektedir. Bu haliyle gençlik sosyolojisine dair tanımlama ve tartışmalar, sayıca çok az olan birkaç sosyolojiye giriş kitabının gençlik sosyolojisi başlığına yahut sosyoloji ansiklopedilerinin gençlik maddelerine bırakılmış gözükmektedir. Özellikle sosyoloji kuramları bağlamında gençlik konusuna farklı yaklaşımlar, kuşak-nesil tartışmaları, gençlik döneminin sosyolojik boyutları gibi dünya çapında oldukça yoğun bir şekilde çalışılan gençlik sosyolojisi konu ve tartışmalarının Türkiye sosyolojisinin gündemine gelmiyor olması da önemli bir eksikliktir.

Hâlihazırda gençlik sosyolojisi bağlamında yapılan gençlik araştırmalarının kahir ekseriyeti “okuyan gençlik-üniversite ya da lise gençliği” üzerine odaklanmaktadır. Genç nüfusun yarısına karşılık gelen çalışan gençliğin ve sorunları ise sosyoloji disiplini tarafından nadiren ele alınmaktadır. Bu da, Türkiye gençliği üzerinde sağlıklı analizlerin yapılmasını, ihtiyaç ve çözüm odaklı projelerin hayata geçirilmesini zorlaştırmaktadır.

Ayrıca yapılan araştırmaların neredeyse tamamına yakınında sadece nicel araştırma yöntemi tercih edilmekte, nitel yöntemden ise çok az istifade edilmektedir. Bu da, yapılan çalışmaların büyük oranda “fotoğraf çekip bırakma”nın ötesine geçmemesine sebep olmakta, gençliğe dair derinlemesine bir bilgi ve kavrayış geliştirilmesinin önüne geçmektedir.

Gençlik sosyolojisi çalışmalarının güncel siyasi değişimlerden fazlaca etkilenen bir yapıya sahip oluşu, dönemsel olarak belirli temaların öne çıkması ve kimi zaman siyasal iktidarın talep ya da beklentilerine yönelik gençlik araştırmalarının yapılması da, gençlik sosyolojisi alanında özgün bir üretim ve tartışma zemini yaratılmasının önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır.

Gençlik sosyolojisi alanında tarihsel olarak oldukça karamsar bir tablo çizdiğimiz farkındayız. Fakat özellikle 2000’lerden sonra gençlik alanında yapılan sosyoloji çalışmalarının nicelik ve nitelik açısından kazanmış olduğu zenginlik, önümüzdeki yıllarda daha farklı ve nitelikli bir gençlik sosyolojisi birikimi oluşacağına habercisi olarak da

okunabilir. Ayrıca öğrencilerin lisansüstü tez çalışmalarında gençliğe dair konulara yönlendirilmesinin ve bu konularda uzmanlığın teşvik edilmesinin, gençlik sosyolojisi alanında kuşatıcı bir birikimin oluşmasında destekleyici olacağı da aşikârdır.

KAYNAKÇA

Beyazıt Devlet Kütüphanesi Kataloğu (2012), <http://www.beyazitkutup.gov.tr>, (24.11.2012)

Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi Arşivi (2012), <http://sosyoloji.ege.edu.tr/sosyolojidergisi.htm>, (09.11.2012)

İstanbul Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi Arşivi (2012), <http://www.istanbul.edu.tr/edebiyat/edebiyat/dekanlik/dergi/sosyoloji/dergi.htm>, (03.10.2012)

Milli Kütüphane Kataloğu (2012), <http://www.mkutup.gov.tr>, (29.11.2012)

TEZCAN, M. (1969), “Türk Sosyoloji Bibliyografyası 1928-1968”, Ankara: Başnur Matbaası.

TEZCAN, M. (1985), “Eğitim Sosyolojisi”, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

TÜBİTAK-ULAKBİM Kataloğu (2012), <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/katalog>, (22.12.2013)

Türkiye Kitaplar Bibliyografyası (2012), <http://www.mkutup.gov.tr/menu/36>, (13.12.2012)

Türkiye Makaleler Bibliyografyası (2012), <http://eyayinlar.mkutup.gov.tr/cgi-bin/WebObjects/Makale>, (07.10.2012)

Ulusal Toplu Katalog (TO-KAT) (2012), <http://www.toplukatalog.gov.tr>, (19. 10. 2012)

YAMAN, Ö. M. (2010), “Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010”, Ankara: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Yayınları.

YANIK, C. (2006), “Sosyoloji Bölüm ve Ana Bilim Dallarında Yapılmış Tez Çalışmalarının Tematik Olarak Değerlendirilmesi”, Uludağ Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YÖK Tez Tarama Kataloğu (2012), <http://tez2.yok.gov.tr>, (27. 12. 2012)

**12 EYLÜL'ÜN GENÇLİK RESTORASYONU:
ATATÜRK VE GENÇLİK İSİMLİ KİTABIN BİR DEĞERLENDİRMESİ**

Cihan ERDAL*

ÖZET

Modernitenin bir ürünü olan gençliğe 19. yüzyıldan itibaren, ulus-devletlerin kuruluş aşamalarında ve 20. yüzyıl boyunca siyasi roller atfedilmiştir. Ülkelerin değişik dönemlerinde sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlere göre bu roller farklılaşmış, gençlik kavramı da bu değişimlerden etkilenmiştir. Türkiye’de 12 Eylül Askeri Darbesi ve Turgut Özal Hükümeti’nin uygulamaya başladığı neoliberal politikalar sonucunda 1980 sonrası gençliğin apolitikleştirildiği, böylece siyasi meselelere duyarız bir kuşağın yetiştiği şeklinde yaygın bir söylem vardır. Acaba 12 Eylül rejimi gençlerin siyasetten uzaklaşmalarını mı hedeflemiştir? Bu makalede Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 1985 Milletlerarası Gençlik Yılı nedeniyle hazırlanan “Atatürk ve Gençlik” adlı derleme kitap özelinde 12 Eylül restorasyonunun gençliği yeniden inşa etme çabası incelenecektir.

**1980 MILITARY COUP and RESTORATING THE YOUTH:
AN ANALYSIS of the EDITED BOOK “ATATURK and YOUTH**

ABSTRACT

Since 19th century, during the nation-state establishment periods and through 20th century, political roles were attributed to the youth, which were the result and the representation of the modernity. These roles have differed in different periods of the nations depending on the socio-economic and cultural changes, while the concept of youth is affected by such changes. There is a common discourse in Turkey which supports that after the military coup on September 12 and neoliberal policies applied by Turgut Özal’s government in Turkey, the youth became apolitical and a generation that stayed out of the politics was created. Did the September 12 regime really meant to have youth stay out of the politics? In this article, the effort of September 12 restorations towards rebuilding the youth will be

*Cihan Erdal, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisans Mezunu, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul.

analyzed through a collective work titled “Ataturk and Youth” published by National Education, Youth and Sports Ministry Youth Services General Administration.

Keywords: Youth, 1980 Military Coup, Restoring the Youth, Ataturk and Youth

GİRİŞ

Türkiye Devleti'nin kuruluşundan itibaren “modernlik, halkın katılımı yoluyla şekillendirilebilecek bir proje olarak görülüyor; ‘yurttaşların’ sınırları önceden tanımlanmış bir projeyle ‘aydınlanacağı’ varsayılıyordu.” (Taşkın; 2001: 570) Bu yukarıdan modernleşmeci anlayış Cumhuriyet tarihi boyunca bir süreklilik göstermiş; en belirgin haliyle 12 Eylül ile uygulamaya sokulmuştur. 1950’lerle birlikte çok partili rejime geçilmesinin ardından üçüncü ve en kapsamlı müdahale olarak 12 Eylül restorasyonu, ülkenin anarşi, sağ-sol çatışması, terör ile bölünme noktasına getirildiği sebep gösterilerek devletin kutsallığı adına gerçekleştiriliyordu. Kenan Evren’in “Cumhuriyet’in temel taşlarından Atatürkçülük adına tahrifat ve tahribat yapmış olanların yozlaştırmış oldukları Cumhuriyet kuruluşlarını yeniden düzenleyeceğiz, gerekirse bu düzenlemeyi o kuruluşu kapatıp yeniden açmak suretiyle gerçekleştireceğiz.” ifadesi bu inşa sürecinin ideolojik zeminini açıkça göstermektedir. 27 Mayıs’la kurulan Milli Güvenlik Kurulu’nun (MGK), bir tür üst kabineye dönüştürülmesi, 12 Eylül 1982 anayasasının kabulünün ardından Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu’nun (AKDITYK) oluşturulması, Yüksek Öğretim Kurulu’nun (YÖK) kurulması ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) kadrolarının yeniden yapılandırılması gibi adımlar bu restorasyon çabasının parçaları olarak gerçekleştirilmiştir.

12 Eylül 1980 Darbesi, 27 Mayıs ve 12 Mart’tan farklı olarak, sadece kurumsal yapının restorasyonu ile yetinmeyecekti. Kurumsal yeniden yapılanmaların ötesine geçerek modern Türk Devleti’nin egemen düşüncesi olan Atatürkçülük zemininde rejimi ve toplumsal kesimleri kurgulama çabası 12 Eylül’ü, 12 Mart ve 27 Mayıs restorasyonlarından önemli ölçüde ayırıyordu. Gençler bu restorasyon sürecinde dikkatlerin toplandığı önemli bir odak haline gelmişti. Zira 1980 öncesindeki siyasal çatışmaların görünür öznesi olarak gençler, gerçekleştirilen askeri darbenin ardından devletin resmi ideolojisi doğrultusunda yeniden tahkim edilecek nesnelere dönüşmüştü. 1982 Anayasası’nın kabulünün ardından getirilen Siyasi Partiler Kanunu ile gençlerin siyasete katılımının önü tıkanmış, öğrencilere parti üyeliği yasaklanmıştı. Yeni partilerin kadın ya da gençlik kolları kurmalarına, sendikalarla ilişkilerini geliştirmelerine ve köylerde şube açmalarına izin verilmeyerek toplumda kök salmaları olanaksızlaştırılmıştı (Zürcher; 2012: 410). Yine başta YÖK’ün kurulması olmak

üzere eğitim alanındaki bir dizi yapılandırma girişimleri bu kapsamlı restorasyon sürecinin en önemli parçaları olarak görülmüştür. Böylece gençliğe ‘çekidüzen vermenin’ mümkün olabileceği düşünülmüştür.

1. 12 Eylül ve Gençlik Miti

Demet Lüküslü’nün gençliğin modernist bir proje olarak inşası ve ona siyasal misyon verilmesi olarak adlandırdığı gençlik miti, Türkiye tarihinde 19. Yüzyıldan itibaren siyasal kültürde önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Lüküslü’ye göre;

“19. yüzyılda kurulan modern kurumlarda ülkeyi kurtarması beklenen bir gençlik devlet tarafından inşa ediliyor. Buna paralel olarak bu dönemde yetişen kuşağın –Jön Türk kuşağı- devlet tarafından kendilerine verilen rolü içselleştirdiklerini görüyoruz. Bilindiği gibi bu kuşağın düşünce sistemi tamamen devlet merkezlidir: Amaç, imparatorluğu kurtarmak için reçeteler aramaktır. İşte bu devlet merkezli düşünüş, gençliğin siyasal bir kategori olarak inşa edilmesi ve tanımlanması, Türkiye siyasal kültürünün önemli mitlerinden birini, “gençlik miti”ni oluşturuyor” (Lüküslü; 2009: 15).

Cumhuriyet’in kuruluşunun ardından Atatürk’ün Gençliğe Hitabe’de rejimi gençliğe emanet etmesi ve her Türk gencine Mustafa Kemal olma görevinin yüklenmesi ile gençlik mitinin devamı sağlanıyordu. 1923-1950 arası öğrenci hareketi de, önceki döneme kıyasla çok daha görünür bir siyasal aktör olan ’68 ve ’78 kuşakları da büyük ölçüde gençlik mitini devam ettirmiştir. Lüküslü 60’lı yılların gençlik hareketiyle Jön Türk kuşağı ve Kurtuluş Savaşı’nı gerçekleştiren ve Cumhuriyet’i kuran kuşak arasında benzetmeler yapılan dönemin yazılı metinlerine atıfta bulunarak 27 Mayıs 1960 sonrası süreçte gençlik mitinin oldukça güçlü olduğunu vurgulamaktadır (Lüküslü; 2013: 224). Gençler kendilerine verilen siyasi misyonun, ‘memleketi kurtarmak’ görevinin savunucusu olarak siyasi faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Memleketin asli sahipleri olarak kendilerini gören gençler gençlik mitini içselleştirmişlerdir.

Ancak diğer yandan devlet ya da iktidar sahipleri de gençlerin oluşturdukları muhalefeti devletin ve ulusun çıkarları bakımından tehdit olarak algılamaktadır. 60’lı ve 70’li yıllar gençlerin devleti kendisinden bile korumak için eğitildikleri tarihsel bir geleneğin sürekliliğine işaret etmektedir. Gençlik bu dönemde kamusal söylemde ulusal çıkarlara yönelik bir “tehdit” olarak yeniden kurgulanmıştır. Kitle iletişim araçlarında öğrencilerden

“eşkıya” veya “haydut” diye söz edilmektedir (Neyzi; 2004: 126). Gençlerin yabancı ideolojilerin, güçlerin maşası haline geldiği ve milli bilinçlerini yitirdikleri iddia edilmektedir. Aynı zamanda kendilerini devletin asli sahipleri olarak gören öğrenciler de hükümetlerin meşru olmadığını savunmaktadırlar.

Kenan Evren’in 12 Eylül 1980 sabahı söylediği aşağıdaki sözlerinden de anlaşılmaktadır ki gençlik ‘tehlike’lerinden arınarak yeniden inşa edilmek istenmektedir.

“Yarının teminatı olan evlatlarımızın, Atatürk ilkeleri yerine yabancı ideolojilerle yetişerek sonunda birer anarşist olmasını önleyecek tedbirler alınacaktır.”

12 Eylül restorasyonu ulusal çıkarlar bakımından tehlike teşkil eden bir kategori olarak gençliğe kurucu ideoloji temelinde görevlerini yeniden hatırlatmayı, 12 Eylül restorasyonunun ideolojik harcı olan Atatürkçülük temelinde gençliği yeniden tanımlamayı hedeflemiştir.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 1985 Milletlerarası Gençlik Yılı nedeniyle hazırlanan “Atatürk ve Gençlik” adlı derleme kitap da modernist gençlik söylemi doğrultusunda 12 Eylül restorasyonunun gençliği yeniden inşa faaliyetini anlamak açısından bize yardımcı olmaktadır. Gençliği Atatürkçülük ideolojisi doğrultusunda tanımlamaya çalışmakta ve ona bu zeminde görevler yüklemektedir. Gençliğe dair modernist söylemi yeniden üreten bir dil ve yaklaşıma sahip olan kitap bu açıdan gençlik mitini devam ettirme uğraşı olarak da görülmelidir.

2. Gençliğin Görevleri

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 1985 Milletlerarası Gençlik Yılı nedeniyle hazırlanan “Atatürk ve Gençlik” adlı kitap, Gençlik Yılı nedeniyle çeşitli üniversitelerde düzenlenen konferanslarda öğretim üyesi ve akademisyenler tarafından sunulan makalelerin derlenmesiyle oluşturulmuştur.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı’nın yazdığı önsözle başlayan kitap, Selçuk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Halil Cin’in “Atatürk ve Gençlik” başlıklı makalesi, Prof. Dr. İsmet Giritli’nin “Atatürk ve Gençlik” isimli makalesi, Akdeniz Üniversitesi imzasıyla yer alan “Atatürk ve Gençlik” makalesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet Dağ’ın “Atatürk ve Gençlik” başlıklı yazısı, İnönü Üniversitesi

Rektörü Prof. Dr Safa Erkün'ün "Atatürk'ün Türk Gençliğine Emaneti" isimli makalesi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcısı Doç. Dr. Eyüp İspir'in "Atatürk Gençlik ve Spor" başlıklı yazısı, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı Doç. Dr. Haluk Yavuzer'in "Atatürk ve Gençlik" isimli makalesi, Öğretim Görevlisi İ. Hakkı Gürun'un "Atatürk'ten Türk Milletine ve Türk Gençliğine" makalesi, Devlet Konservatuvarı Öğretim Görevlisi M. Şahin Ünal'ın "Atatürk ve Gençlik" isimli makalesi, Tarihçi Cüneyt Yatağanbalı'nın "Atatürk ve Gençlik" isimli makalesi, Ramazan Alp'in "Atatürk ve Gençlik" isimli makalesi, Karadeniz Üniversitesi'nden Okt. Sabiha Gençosmanoğlu'nun "Atatürk ve Türk Gençliği" makalesi, Şeref Sarıkaya'nın "Cumhuriyetçiliğin Türk Toplumuna Sağladığı Faydalar" ve Öğretim Görevlisi Hasan Erçelebi'nin "Türkiye Cumhuriyetinin Nitelikleri" başlıklı yazısı olmak üzere toplam 14 bölümden oluşmaktadır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'ndeki çalışmalarım esnasında bulduğum, Bakanlık bünyesinde yer alan Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan kitap, 1987 yılında 3000 adet olmak üzere basılarak çeşitli üniversitelerin kütüphanelerine ulaştırılmıştır. YÖK'ün yapılandırılması sürecinde atanan rektörler ve öğretim görevlilerinin kaleminden çıkan makalelerden oluşan bu derleme kitap, devletin gençlik politikasını doğrudan yansıması bakımından önem arz etmektedir.

12 Eylül rejimi bir yandan tehlikeli ideolojilerin tuzağına düştüğünü iddia ettiği gençliğin siyasete katılımının önünü tıkarken bir yandan da devletin resmi ideolojisi temelinde onlara gayet politik olan görevlerini hatırlatmaya çalışmıştır. "Atatürk ve Gençlik" adlı kitapta yer alan ve tek bir kaleminden çıkmışçasına ortak bir söylemi barındıran makalelerde, özellikle 12 Eylül öncesindeki otuz yıl boyunca Atatürk İlke ve İnkılaplarının gençliğe yeterince anlatılıp benimsetilemediği ve bunun sonucunda ortaya çıkan boşluk nedeniyle gençlerin devletin ve milletin geleceğine zararlı ideolojiler tarafından doldurulduğu vurgulanmaktadır. Gençlerden doğrudan bir 'düşman' ya da 'haydut' olarak değil, tehlikeli ideolojiler ya da düşman güçler tarafından doldurulmuş nesnelere söz edilmektedir. Zaten gençliğin nesneleştirilmesi ve devlet merkezli bir siyasi aktör olarak tanımlanması gelenekselleşmiş bir devlet politikasıdır. "Atatürk ve Gençlik" adlı kitapta toplanmış metinlerde de bir devlet politikası olarak Atatürkçülük temelinde gençliğe birtakım roller atfedilmekte, görevler yüklenmekte ve gençlik kavramı bu görevler zemininde tarif edilmektedir.

Selçuk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Halil Cin makalesinde, Türk milleti ve devletin tarihi boyunca iç ve dıştan gelen yıkıcı taarruzlarla karşı karşıya kaldığını ve bu taarruzların devam edeceğini belirtirken gençlerin görevinin bu tehlikelerin farkında olmak, kafalarını en ileri bilgilerle donatmak, milleti ve devletin varlığını korumak olduğunu söylemektedir.

İnönü Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Safa Erkün, ‘ideolojik boşluk’ nedeniyle ‘sapmaya uğrayan’ gençliğin ehlileştirilmesi için askerinin gerçekleştirdiği anayasal düzenlemeleri de olumlamakta ve hatta bu adımların gençliğin ne kadar önemsendiğini gösterdiğini ifade etmektedir.

“(…)İşte Atatürk’ün bu direktiflerinden ilham alan ve ulusumuzun ezici büyük çoğunlukla benimseyip onayladığı 1982 Anayasamız, “gençliğin korunması” konusunu bir Anayasa ilkesi yapacak kadar soruna özel bir önem ve özen göstermiştir. Görülüyor ki Türkiye Cumhuriyeti, gençlerin bu tehlikelere karşı korunmalarını bir Anayasa direktifi yapacak kadar konuya özel bir önem göstermiştir. Gerçekten Sayın Cumhurbaşkanımızın da buyurdıkları gibi gençlerinin yetişmesiyle ilgilenmeyen ülkeler, geleceklerinin teminatından mahrum kalmış olurlar” (Erkün; 1987: 49).

Gençleri içinde buldukları ‘çözülme ortamından kurtarmak’, gençleri bir takım ortak amaçlar çevresinde toplamak gerektiği belirtilmekte ve bunun zemini de Atatürkçülük olarak ifade edilmektedir.

“Atatürkçü yolda elinizde Atatürk’ün kendi sözlerinde billurlaşan değerli bir ölçü vardır. Bu ölçüyü kullanmaktan hiçbir zaman sakınmayın”(Dağ; 1987: 45).

3. ‘Gençliğe İman’

Gençlere seslenen makalelerin hemen hepsinde Atatürk’ün gençliğe çok büyük sorumluluklar yüklediği onun sözlerine atıflar yapılarak sıkça vurgulanmaktadır. Dönemin Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu kaleme aldığı önsözde “Atatürk’ün Türk Gençliğine verdiği önemi ve gençliğin toplum içindeki yerini vurgulamak, ayrıca millet olarak kendilerine duyduğumuz sevgiyi, inancı ve güveni hissettirmek, gençlerimizin birlik ve beraberlik içinde yetişmelerini sağlamak, Devletimizin anayasal görevi olmuştur.” diyerek sırasıyla gençliğin, devletin ve kendilerinin görevlerini belirterek kitabın hazırlanış gerekçelerini aktarmaktadır.

“Sevgili Gençler,

Atatürk, Devletin bağımsızlığını ve Cumhuriyeti korumak ,sonsuz kadar yaşatmak görevini, sizlere tevdi etmiştir. Bu görevi hakkıyla yerine getirebilmeniz için, Atatürk’ü ve Atatürk doktrin veya ideolojisini iyi bilmeniz ve öğrenmeniz icâb eder. Bu konudaki bilgi eksikliğinin, yanlış bilgi ve yorumların, geçmişte Devlet ve Milletimiz’e, Türk Gençliği’ne çok pahalıya mâl olduğunu biliyorsunuz” (Cin; 1987: 7).

Atatürk’ün gençliğe verdiği önem ve güvenin altı pek çok kez çizilmektedir.

“Atatürk’ün söylev ve demeçlerine baktığımızda O’nun kimi konulara ve kavramlara sıkça değinmiş olduğunu görürüz. “Gençlik” konusu bunların başında gelir. Atatürk’le gençlik ayrılmaz bir bütündür” (Ünal; 1987: 67).

Gençliğe atfedilen önemin ve güvenin gençliğe yüklenen görevlerin büyüklüğüyle ilintili olduğu anlaşılmaktadır. Zira Atatürk’ün gençliğe ne kadar güvendiği ifade edilirken onun “Cumhuriyeti biz kurduk, onu sizler yaşatacaksınız” vecizesi de hatırlatılmaktadır. Her ne kadar modern sanayi toplumu Xavier Gaullier’nin belirttiği gibi “yetişkin-merkezli” bir toplum olsa da gençliğin önemi, gençlerin geleceğin yetişkinleri, geleceğin yurttaşları olmasından kaynaklanır (Lüküslü; 2009: 20).

“Atatürk, Türk Gençliğine beslediği güveni her fırsatta belirtmekten büyük bir haz duyardı. Gençliğe güven, ona, eserini sonsuzluğa dek ölümsüzlüğe kavuşturmanın sırrını bulmuşçasına rahatlık ve huzur verirdi” (Gürun; 1987: 63).

Gençlik böylece Atatürk’ün emanetini sonsuzluğa taşıyacak, geleceğin en büyük ümidi, Türk inkılabının sadık bekçisi olarak tanımlanarak adeta kutsallaştırılmaktadır. İ. Hakkı Gürun’un Atatürk’ün gençliğe bu bağlamda duyduğu hissiyatı iman olarak nitelemesi dikkat çekicidir:

“T.B.M.M.’de günlerce devam eden büyük nutkunun sonucu “Büyük Emaneti TÜRK Gençliğine vermek suretiyle bağlaması, sonuçlandırması dünyada emsali görülmemiş gerçek imanın dünyaya ilan edilmişidir” (Gürun; 1987: 64).

Devlet Konservatuarı Öğretim Görevlisi M. Şahin Ünal ise Atatürk’ün söylemlerinde gençliğe çokça yer vermesinin, gençliğe güven duyduğunu sıkça belirtmesinin nedenlerini açıkça şöyle anlatmaktadır:

“O'nun gençliğe ne kadar önem verdiğinin kanıtını, cumhuriyet ve bağımsızlığımızın korunmasını gençliğe bırakmasında görürüz. Atatürk'e göre temel öge gençliktir. Bundan dolayı da o, dikkatini ve ilgisini, Ulusumuzun yarınını oluşturacak gençlik üzerinde yoğunlaştırmıştır. Ülkesinde, geleceğe yönelik bir dünya görüşünü kökleştirmeyi amaçlayan bir önderin, yarınların güvencesi olan gençliğe böylesine bağlanması doğaldır. Kurulan yeni düzeni, çağdaşlaşmayı, gelecekte yaşatacak en güvenilir güç kaynağı, kuşkusuz gençliktir”(Ünal; 1987: 67).

Kitapta yer alan makalelerin hemen hepsinde bir yandan Atatürk'ün gençliğe verdiği önemden bahsedilirken diğer yandan 12 Eylül rejiminin gençlerle ilgili uygulamaya soktuğu adımları olumlanmaktadır:

“Atatürk'ün Türk Gençliğine verdiği bu önem ve gösterdiği güven karşısında 12 Eylül yönetiminin, 17 Mart 1981 tarihli ve 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanun ile Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramını Atatürk'ün millî mücadeleyi başlattığı 19 Mayıs'ta birleştirmesi kanaatimizce çok yerinde olmuştur” (Giritli; 1987: 20).

4. Eğitim

Geleceğin yurttaşları olarak rejimin bekasıyla özdeşleştirilen gençlerin eğitimi devletin sahipleri için en önemli konulardan biri olmuştur. “Gençlik kafaları, ruhları ve bedenleriyle milli eğitim ideolojisi paralelinde inşa edilmeye çalışılan modernist projenin önemli bileşenlerinden biri olarak karşımıza çıkar” (Lüküslü; 2013: 212) 12 Eylül restorasyonu da gençliğin içinde bulunduğu ‘çözülme ortamı’ndan kurtarılması, ‘gençlik kafaları’nın Atatürkçülük ideolojisi doğrultusunda yeniden kurgulanması için en önemli ve etkili araç olan eğitimi köklü biçimde şekillendirmeyi amaçlar. “Unutulmamalıdır ki kafaları işlenmemiş kalabalıklar, ulusumuzun geleceği için bir güvence değil, bir yükür” (Ünal; 1987: 70).

Kitapta yer alan makalelerde eğitimin ne derece mühim olduğu tekrarlanarak ifade edilmektedir. Eğitimin önemini vurgulamak için On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi olan Prof. Dr. Mehmet Dağ Atatürk'ün şu sözlerine atıfta bulunmaktadır:

“Öğretmenlerimiz, ozanlarımız, yazarlarımız ulusa geçmiş yıkılış günlerini, bunların gerçek nedenlerini anlatacaklardır. Bu kara günlerin geri dönmemesi için yeryüzünde uygar ve çağdaş bir Türkiye'nin varlığını tanımak isteyenlere onu tanıtmak zorunda

olduğumuzu hatırlatacaklardır. Görülüyor ki, en önemli ve verimli ödevlerimiz öğretim ve eğitim işleridir. Bu işlerde ne yapıp edip başarıya ulaşmamız gerekir” (Dağ; 1987: 41).

1980 öncesinde gençliğin kandırıldığı, ‘ideolojik sapma’, ‘ideolojik boşluk’ gibi gerekçelerle asli görevlerini yerine getiremediği ve bu nedenle milli eğitim sisteminin kurgulanması gerekliliği Selçuk Üniversitesi Rektörü Halil Cin tarafından şöyle ifade edilmektedir.

“Üzülerek söylemek gerekir ki, Atatürk’ün ölümünden sonra uygulanan Millî Eğitim sistemimizin, özellikle altmışlı yıllardan sonra O’nun arzu ettiği gençliği yetiştirebildiğini söylemek zordur. 12 Eylül 1980 öncesi yaşadığımız olayların çok net olarak gösterdiği gibi; Atatürk’ün, Cumhuriyet’i emanet ettiği gençlerden, irfan ordusu öğretmenlerimizden bir kısmının beyinlerinin Türk Devleti ve Milleti’nin birlik ve bütünlüğüne kasdeden fikirlerce zaptedilmiş olduğunu, büyük üzüntüyle görmüş bulunuyoruz” (Cin; 1987: 14).

Bu durum karşısında ‘milli şuuru’ genç nesle aşılacak bir milli eğitim çalışmasının yürütülmesinin hayati olduğu söylenmektedir. Kitaptaki makalelerde sorunun aslında gençliğin doğru eğitilememesi sorunu olduğu da vurgulanmaktadır. Toplumun -ve tabii ki gençlerin- devletin vereceği eğitim ile aydınlanacağı ve böylelikle değişeceğini öngören bu yaklaşım aşağıdaki şu cümleler de görülmektedir:

“Acaba biz, Atatürk’ten sonra ülkemizin ve ulusumuzun geleceğini emanet edeceğimiz inançta bir gençlik yetiştirebildik mi?(...)Terör olaylarına karışıp, yakalananların çoğunluğunu öğrenim çağındaki gençlerin oluşturduğunu hepimiz büyük bir üzüntü ile görmüş bulunuyoruz. Bu gençlerimiz yabancı ülkelere gelmediler. Onlar da bu yurt uğruna seve seve canını vermekten çekinmeyen yurttaşların çocuklarıdır. Ama biz onların bir bölümünü gerektiği gibi eğitemedik, aydınlatamadık, yüreklerine insan sevgisini veremedik ve Atatürkçülük doğrultusunda eğitemedik. Kendi öz varlıklarımız olan bu gençlerin boşluğa sürüklenmesinde ana-baba, öğretmen, politikacı ve tüm kuruluşlarımızın payı olduğu yadsınamaz” (Ünal; 1987: 69).

Gençliğin 12 Eylül öncesindeki “ideolojik sapması”na milli eğitim ve yükseköğretim sistemindeki zaafı neden gösterilirken 12 Eylül’ün kapsamlı restorasyonu çerçevesinde eğitimle ilgili gerçekleştirilen adımlar olumlanmaktadır. Prof. Dr. İsmet Giritli eğitim

müfredatının Atatürkçülük ideolojisini benimsetmek üzere İnkılap Tarihi derslerinin yerleştirilmesi, 1982 Anayasası'nın kabulünün ardından Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun oluşturulması gibi adımların çok yerinde olduğunu şu sözleriyle belirtmektedir:

“12 Eylül 1980 öncesi döneminin açıkça ortaya koyduğu gibi, Türk gençliğinin sürüklendiği tehlikeli ve Atatürk Cumhuriyetine düşman, aşırı-ideolojilerin doldurmak istediği “İdeolojik boşluk” karşısında “12 Eylül Yönetimi” çok yerinde bir karar ile 2547 sayılı YÖK kanunu üniversitelerimizi yeniden düzenlemiş, YÖK de kanun ve ihtiyacın ışığı altında, İnkılap Tarihi derslerine büyük önem vererek, bu dersleri fakültelerin bütün sınıfları için programa sokmuş ve bunların okutulmasında sadece tarihi mazinin anlatılması ile yetinilmeyerek, Atatürkçülüğün ne olduğu hususunun Türk gençlerine, özellikle öğretilmesine ve benimsetilmesine büyük önem vermiştir. Diğer taraftan 1982 Anayasasınının 134. Maddesinde... Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumunu kurduğunu ve bunun da kanununun çıkarılarak bu kuruluşun faaliyete geçtiğini biliyoruz. Bu suretle uzun yılların ihmali boyunca meydana çıkan ve büyüyen “İdeolojik Boşluk” üniversiteler ve devlet seviyesinde “Atatürkçü İdeoloji” ile doldurulmak istenirken Genelkurmay Başkanlığı da öğretim kurumlarında okutulmakta olan “Atatürkçülük ve İnkılap Tarihi” dersinde “kaynak kitap” olarak kullanılmak üzere, üç kitaptan oluşan “Atatürkçülük” isimli çok değerli bir eser hazırlamış ve yayınlamıştır”(Giritli; 1987: 21).

Gençliğin Atatürk'ün ideolojisinden sapmasını bir hastalık olarak niteleyen Prof. Dr. Halil Cin de bunun nedeninin eğitim sistemindeki zaafı olduğunu belirtmektedir. ‘Gençlik kafaları’nın ulus-devlet ideolojisi doğrultusunda yeniden kurgulanması bakımından 12 Eylül yönetiminin milli eğitim ve yükseköğretim alanında gerçekleştirdiği reformları onaylayan Cin’in şu sözleri önemlidir:

“Son otuz yıldan beri Türk Gençliği, zaman zaman yabancı ideolojiler tarafından tesir altına alınarak, Atatürkçülük’ten veya Kemalist İdeoloji’den saptırılmak istenmiştir. Ne yazık ki, zaman zaman gençlerimizin bir kısmının kafalarının, Türk vatan ve milletinin birlik ve bütünlüğüne düşman olan yabancı ideolojiler tarafından zapt edildiğini, hep birlikte görmüş bulunuyoruz. Neticesi, kendileri için hüsrana olmaya mahkûm bu çeşit sapıklıklarla, Türk milletinin evlâtlarından bir kısmının hebâ

olması, büyük bir kayıptır. Türk toplumunun yakın geçmişte geçirmiş olduğu önemli sosyal hastalıklarının temelinde, Atatürk İdeolojisi'nden sapma ve uzaklaşma vardır. Bu sapmanın sebebi; büyük ölçüde, Millî Eğitim ve Yüksek Öğretim sistemlerimizde 12 Eylül 1980 tarihine kadar yer alan zaaflardır. Millî Eğitim'de ve özellikle Yüksek Öğretim'de 12 Eylül yönetiminin yapmış olduğu reform, Kemalist İdeoloji'ye, yani Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı; Türk Milleti'nden olmanın gurur ve heyecanı içinde, Türk Devlet ve Milleti'ne hizmet fikrini her şeyin üstünde tutan bir gençlik yetiştirmek amacıyla, gerekli düzenleme ve şartları getirmiştir” (Cin; 1987: 17).

Yine 12 Eylül askeri darbesinin başında yer alan Kenan Evren'in “Üniversitelerin hali malumdu. Üniversiteler özerkliklerine kavuşmuş, hiç kimse karışmıyordu. Teröristlerin yetiştirildiği birer yuva haline geldi üniversiteler. Öyleyse bunların bir disiplin altına alınması gerekiyordu.” şeklindeki sözleri hatırlandığında yükseköğretim sistemindeki bu düzenlemelerin gençliği devletin, milletin, memleketin çıkarları esas alınarak hizaya getirmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır.

5. 12 Eylül'ün Gençlik Tanımı

“Atatürk ve Gençlik” adlı kitaptaki makalelerde gençliği tanımlama çabası belirgin bir şekilde görülmektedir. Söz konusu makalelerde gençlik ve yaşlılık kavramları manipülatif bir dil kullanılarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Aslında, gençlik ile yaşlılık arasındaki sınır, bütün toplumlarda bir mücadele hedefidir” (Bourdieu; 1993: 94). Dolayısıyla gençlik ile yaşlılık arasındaki sınırların toplumsal olarak manipüle edilebildiğini biliyoruz. Kitapta gençlik kavramı özellikle idealizm kavramı etrafında sabitlenirken Atatürk'ün şu sözleri hatırlatılmaktadır:

“Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyardır, yetmiş yaşında bir idealist de güçlü bir gençtir.”

Bu manipülatif dil aslında biyolojik bir veri olan yaş kavramını ideolojik bir zeminde sabitlemeye çalışmaktadır. Yaş faktörü bir yana bırakılarak devlet ideolojisi doğrultusunda görevleri yerini getirmek genç olma haliyle özdeşleştirilmiştir.

“Atatürk; Gençliği tarif ederken yaş üzerinde durmamıştır. Gençliği çeşitli şekillerde tarif ederken şöyle demiştir. -“Benim anladığım gençlik, bu inkılabın fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek kuşaklara götürecek kimselerdir.” Öyleyse Atatürk'e göre Genç; yaşı otuzu geçmeyen kişi demek değildir. Genç; işçisiyle, köylüsüyle,

kentlisiyle, duygusu, düşüncesi, kültürü, ülke ve milletine bağlılığı, gerici fikirlerden arınışlığı, çalışkanlığı, inancı, dinamizmi ve bütün varlığı ile enerjik ve atılcı olandır. Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkandır” (Alp; 1987: 79).

Bu durum sadece Atatürkçülük ya da Kemalizm için geçerli değildir. Gençlik üzerine yapılan çalışmalar gençliğin modern ideolojilerin sembolü olduğunu göstermiştir. Aslında Nazi Almayasında “genç olmak bir sosyal gruba veya biyolojik gelişimin bir dönemine gönderme yapmıyordu: Genç olmak her şeyden önce kendini kavganın içine dahil etmek, yeni bir fikre –nasyonal sosyalist Weltanschauung’a (dünya görüşü)- ait olmak demektir.” Devrim öncesi Rusya’nın devrimcilerinin zihninde de rejim ve gençliğin özdeşleşmesi söz konusudur (Lüküslü; 2009: 21). Ramazan Alp’in sözlerinde de genç olmak, Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkmak, Atatürkçülük davasına dahil olmak ile özdeşleştirilmektedir.

Bourdieu’nün yaklaşımı da bu konuda ufuk açıcudur. Gençler ile yaşlılar arasındaki bölünmenin ideolojik temsili, en gençlere yapacakları şeyler verirken karşılığında yığınla şeyi yaşlılara bırakır. Sporda, örneğin *rugby’de*, yöneticilerin ve yorumcuların yücelttikleri (“güçlü ol ve sesini çıkarma, düşünme!”) ön oyunların karanlık fedakârlığına kendini adanmış “iyi çocuklar” ın, uysal kaba iyilerin yüceltilmesinde, bu çok iyi görülür. Başka yerde (örneğin cinsiyetlerarası ilişkilerde) görülen bu yapı, gençler ve yaşlılar arasındaki mantıksal bölünmede iktidar sorunu olduğunu, iktidarların *bölünmesi’* nin (paylaşım anlamında) sorun edildiğini hatırlatır (Bourdieu; 1993: 94). 12 Eylül rejimi de, tüm siyasal alanı kapatarak iktidarı eline geçirdikten sonra 1980 öncesindeki ‘anarşi ortamına dönülmemesi’ için kendi düşünceleri doğrultusunda gençliğe yapacakları şeyleri vererek gençliğin sınırlarını belirlemek istemiştir. Bu, iktidarı elinde tutmanın önemli bir aracı olarak görülmüştür. 12 Eylül restorasyonunu besleyen “Atatürk ve Gençlik” adlı kitapta da bu yaklaşım geçerlidir.

İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı Doç. Dr. Haluk Yavuzer, gençliğin mutluluğu için onlara görev ve sorumluluklar verilmesi gerektiğini ve açıkça bu görevlerin gençliğe bir tanım ya da statü kazandıracağını söylemektedir.

“Genç, yaşadığı toplumda kendi görev ve statüsü hakkında seçik bir fikre sahip değildir. Kendisine yetişkin görev ve sorumluluklarının verilmemesi ve statü belirsizliği, onu mutsuz kılar” (Yavuzer; 1987: 55).

Gençlik bir anlamda yetişkin olamama hali yani “eksik” bir durum olarak tanımlanmaktadır. Gençlik, “eksik” durum olduğu için, daha önce bu dönemi geçirmiş

yetişkinlerin uzmanlıklarına ve yön göstermelerine muhtaçtır (Kurtaran, Nemutlu, Yentürk; 2008: 5).

“Atatürk’ün gençliğe bıraktığı Cumhuriyetçi Türkiye’nin gerçek sahipleri, koruyucuları elbette ki her kesimdeki genç kuşaklardır.” diyen M. Şahin Ünal ve “Gençlik hem Cumhuriyetin bekçisi hem de onun itici gücüdür.” diyen Prof. Dr. Mehmet Dağ da birtakım görevlerin altını çizerken aynı zamanda gençliği bu görevler zemininde tanımlamaktadır. Ancak ortak paydaları bulunmayan farklı gençlik kümelerini tek bir kavramın şemsiyesi altında düşünmek, gençlerden ortak çıkarlarla donanmış ve oluşmuş bir grup olarak söz etmek açık bir manipülasyondur.

‘Milli karakteri temsil etme yeteneği’ ne sahip olma, gençlere atfedilen başlıca özelliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Cüneyt Yatağanbalı’ nın sözlerinde de bu görülmektedir.

“Cumhuriyeti içine sindirmiş, Atatürk ilke ve inkılaplarına, Millî ve manevi değerlere bağlı, müsbet ilme açık, insan haklarına saygılı, Millî tarih şuuruna sahip Atatürkçülük idealini gerçekleştirmek için durmak yorulmak bilmeyen çalışkan gençlik, günümüzde milletimizin ideali olan gençliktir” (Yatağanbalı; 1987: 73).

Milletin ve Atatürk’ün ideali olan bir gençlik tarifi yapılırken gençliğin idealizmi, ‘Atatürkçülük’ yolunda yorulmaz oluşu ve dinamizmi pek çok kez tekrarlanmaktadır.

“Genç edindiği bilgiyi dinamizmi ile topluma aktarma sorumluluğu taşıyan kişidir. Gençliğin baş özelliği duygusallık, dinamizm ve idealizmdir” (Akdeniz Üniversitesi; 1987: 26).

Kitapta, idealist, dinamik, aktif, çalışkan ve gençlik kelimelerini sıkça yan yana görülmektedir. Bütün kitap boyunca gençliğe dinamik olma, idealist olma, çalışkan olma gibi özelliklerin atfedilmesi, 12 Eylül restorasyonunun gençlik mitini devam ettirdiğini belirgin biçimde göstermektedir. Gençliğin Atatürkçü Cumhuriyeti geleceğe taşıyabilmesi için aktiflik, idealizm, dinamizm gerekli ve tamamlayıcı unsurlar olarak görülmektedir. Prof. Dr. İsmet Giritli’nin aşağıdaki sözleri de oldukça dikkat çekicidir:

“1985 yılının “Gençlik Yılı” olması nedeni ile, çeşitli üniversite kampüslerinde düzenlenen toplantılarda yöneticilerin yanında gençlik adına yapılan konuşmalarda bir takım sorun ve dileklerin dile getirildiğini görüyoruz. Ne var ki, böyle

toplantılardan birinde bir gencin, “Bizleri punkçu, Breakdansçı ya da Heavy metalci olarak görmek istemeyen büyüklerimiz, sorunlarımıza kalıcı ve köklü çareler bulmak zorundadır.” Tarzındaki konuşmasını doğrusu, çok yadırgadık. Dünyada ünlü Webster Sözlüğü’ndeki karşılıklarına göre “punk” kelimesi sokak kıızı, oğlan, sokak serserisi anlamına gelmekte veya toy, anlamsız, küstah ve kalitesiz genci ifade etmektedir. Oysa Atatürk’ün ideali; ahlâklı, kültürlü, memleket sorunları ile ilgili, millî karakteri temsil eden, çalışkan ve vatansever bir gençliktir” (Giritli; 1987: 23).

Giritli’nin bu sözleri, 1940’lı yıllardaki “bobstil gençlik” söylemini hatırlatmaktadır. Cumhuriyetin kurucu kadrosunu oluşturan entelektüellerin “aslımı inkâr eden”, “ülke gerçeklerinden bihaber yaşayan”, “züppe” gençler için dolaşıma soktuğu “Bobstil” deyiimi, otuzların ikinci yarısından itibaren ülkeye giren Swing müziğinin gençler arasında yürüme, dans etme, konuşma biçimlerindeki etkilerinden yola çıkarak uydurulmuştur. Bobstil olmak, kültürünü inkar etmek demektir ki, bu vatana ihanettir ve “felaketi” getirir. Bunu gören, uyaran ve toplumsal ahlakı temsil eden entelektüeller (denetleyici kuşak) bir üst-ben gibi hareket etmektedirler (Cantek; 2008: 100, 102). Levent Cantek’in “Refik Halid Karay’ın, “yarım asırdır gördüğüm en komik (en sevimsiz, en iğrenç) kıyafet” dediği (Akşam, 22.6.1947) bobstil kıyafetini kenar mahalle terzilerinin diktiğini söylerken bobstil delikanlının da çok defa kenar mahalle çocuğu olduğunu iddia ettiğini” aktarması da ilginçtir. “Atatürk ve Gençlik” adlı kitapta yer alan Giritli’nin makalesinde de ‘Punk’ kelimesinin sokak serserisi anlamına geldiği, anlamsız, toy, küstah ve kalitesiz genci ifade ettiği belirtilmekte ve olması gereken gençlikten bahsedilmektedir. Yine Cantek’in aşağıdaki sözlerinde verdiği örnek Giritli’nin yaklaşımıyla benzerlik taşımaktadır.

1940 tarihli bir Bobstil karikatürüne yazılmış Selim Sırrı Tarcan yorumu oldukça ilginçtir. Karikatürde Bobstil genç, sırtına aldığı kanepyle yürüyüşünü değiştirmeye, vücudunu biçimlendirmeye çalışırken, geleneği temsil eden dedesinin sorusuyla karşılaşır: “Aman evladım taşıyor muyuz?” Gencin cevabı üslup ve mantık olarak rahatsız edici biçimde kurgulanmıştır: “Yok be Moruk! Sırtımı Bobstil formasına sokmak için eksersiz yapıyorum”. Tarcan, bu karikatürden yola çıkarak “yozlaşmış” gençleri uyarır: “Atatürk’ün gençliğine hitap ediyorum. Biz ırkımızın günden güne güzelleşmesine çalışıyoruz. İçinde zeka ve irfanımızı sakladığımız vücudumuz ecdadımızın bize emanetidir. Onun mühendisi ve mimarı olmaya bakın! Onun biçimini bozmak hem emanete hıyanet etmek, hem neslimizi inkisara (kırılma) sürüklemektedir”(Ulus, 24.11.1940).

Karikatürün bir abartı sanatı olduğu düşünülmeden yazılan eleştirinin asıl amacı disipline etmektir (Cantek; 2008: 102).

Tarcan'ı, Karay'ı ve Giritli'yi ortak bir zeminde birleştiren şey, gençleri disipline etme, hizaya sokma arzularıdır. Gerek Karay ve Tarcan gibi Cumhuriyetin kurucu kadrosunu oluşturan entelektüeller gerekse Giritli gibi 12 Eylül restorasyonunun kurumsallaşması için çaba harcayan aydın ve akademisyenler gündelik yaşamın sıradanlığının üstünde ve ona karşı ideal bir dünyayı koruyarak ideolojik ve tutucu bir rol oynar. Bu 'denetleyici kuşak' için her farklılık ifrat, yozlaşmış ya da hain olarak tanımlanabilecek, marjinalleştirilecektir (Cantek; 2008: 99). Giritli'nin söyleminde de tam olarak bunu görürüz. 'Punkçu' ve 'Heavy metalci' gençlik tıpkı 'bobstil gençlik' gibi hiç istenilmeyen bir durum, bir 'felaket' olarak görülürken Atatürk'ün ideali olan memleket sorunlarıyla ilgili, kültürlü ve vatansever gençliğin karşıtı olarak konumlandırılmaktadır.

SONUÇ

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan "Atatürk ve Gençlik" kitabındaki gençliğe dair söylemlerden anlaşılmaktadır ki 12 Eylül restorasyonu gençliği apolitize etmeyi hedeflememiştir. Tam tersine gençlerin memleket sorunlarıyla ilgili olması önemsenmiştir. Ancak gençliğin memleket sorunlarıyla ilgilenmesinin sınırları da çizilmektedir. 12 Eylül'ün mimarları bir yandan gençliği 'tehlikeli' olarak tanımladıkları ideolojilerden arındırmayı, gençliğin siyaset kurumu ile mesafesini açmayı hedeflemiş; diğer yandan ise Atatürkçülük çerçevesinde onlara politik roller yüklemiştir. Ülkenin Milli Eğitim Bakanlığı, çeşitli üniversitelerin rektörleri, öğretim üyeleri bu doğrultuda seferber edilerek 60'lı ve 70'li yılların asli siyasi öznelerinden olan 'tehlikeli gençlik' ortadan kaldırılarak gençlik kimliği, devletin resmi politikası olan Atatürkçülük temelinde sabitlenmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Atatürk ve Gençlik, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1987.

BOURDİEU, Pierre, "Youth is Just a Word", syf. 94-101 in *Sociology in Question*, London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 1993.

CANTEK, Levent, *Cumhuriyetin Büluğ Çağı, Gündelik Yaşama Dair Tartışmalar (1945-1950)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.

LÜKÜSLÜ, Demet, Türkiye’de “Gençlik Miti”. 1980 Sonrası Türkiye Gençliği, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

LÜKÜSLÜ, Demet, “60’lı Yılları Gençlik Kategorisi Üzerinden Okumak: Modernist Söylemin Savunucusu ve Aktörü Olarak Gençlik”, syf. 212-230 içinde Modernizmin Yansımaları: 60’lı Yıllarda Türkiye, Efil Yayınevi, 2013.

NEYZİ, Leyla, “Nesne ya da özne? Türkiye’de “gençliğin” paradoksu”, syf. 103-141 içinde “Ben Kimim?”. Türkiye’de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

TAŞKIN, Yüksel, “12 Eylül Atatürkçülüğü ya da Bir Kemalist Restorasyon Teşebbüsü Olarak 12 Eylül”, syf. 570-583 içinde Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm Cilt 2, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

Der. YENTÜRK, Nurhan; KURTARAN, Yörük; NEMUTLU, Gülesin, “Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

POLİTİKLEŞME VE SİYASAL KATILIMI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ADALET VE KALKINMA PARTİSİ GENÇLİK KOLLARI ÖRNEĞİ

Ayşegül Bozan

ÖZET:

Türkiye'de günümüz gençliğinin siyasete katılımını inceleyen akademik çalışmalar ve saha araştırmalarının önemli bir bölümünün ortak tespiti 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında doğan gençlerin büyük çoğunluğunun siyasete ve geleneksel siyasal partilere mesafeli bir tutum benimsediği yönündedir. Zira, gençlik kollarında siyasi katılım yolunun açıldığı 1997 senesinden itibaren gerçekleştirilen bir çok araştırma, konvansiyonel ya da konvansiyonel olmayan yollarla siyasete katılan gençlerin oranının oldukça düşük kaldığına, ortalama %10'u geçmediğine işaret etmektedir. Bu yaygın 'siyasete katılmama' durumu, akademik çalışmalarda, 1980 askeri darbesi sonrası siyaset alanına getirilen baskılar, neo-liberal politikalarla birlikte oluşan bireyci tutum, gençlerin politik alandaki yozlaşma ya da klientalizm gibi durumlara dair eleştirileri ve varolan siyasi partilerle özdeşleşme problemleriyle açıklanmaktadır.

Diğer taraftan, söz konusu siyasi katılımın düşüklüğü olgusu siyasete katılan gençleri katılıma teşvik eden faktörler üzerine de düşündürmektedir. Gençlerin büyük çoğunluğunu geleneksel bir siyasi partide angaje olmayı tercih etmediği güncel durum içinde siyasete katılan gençleri farklı kılan nedir? Bu gençleri siyasi katılıma teşvik eden etkenler nelerdir? Bu etkenler arasında temsiliyetini bulmanın özdeşleşmenin rolü nedir? Başka hangi faktörlerden bahsedilebilir?

Bu makale, gençlik ve siyasal katılım konusunu angaje gençlerin perspektifinden, Adalet ve Kalkınma Partisi'nde aktif olarak çalışan gençler üzerinden ele almayı amaçlamaktadır. Siyasete katılım gösteren gençler arasında en yüksek oranda aktif üyeye sahip olması ve partinin yükselen seçim oranlarında kadın ve gençlik kolları üyelerinin aktif angajmanlarının payı siyasal katılıma götüren süreci AKP gençleri üzerinden incelemeye değer kılmaktadır. Makale verileri doktora tezi kapsamında 2010 senesi Mayıs-Ağustos ayları arasında Anadolu'nun altı ilinde gerçekleştirdiğimiz 63 görüşme içeren bir saha araştırmasına dayanmaktadır. Araştırmada elde edilen politikleşme hikayeleri aile, politik lider, sosyal çevre, politik içerik, bireysel beklentiler şeklinde ayırdığımız beş faktörün gençleri siyasal katılıma teşvik ettiğini göstermektedir. Politik parti ve liderle özdeşleşme olgusu yanında, gençlerin birincil ve ikincil sosyalleşme alanlarında politikanın etkin varlığının politikleşme ve siyasal katılımı sağlamada önemli ölçüde etkili olduğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Siyasal Katılım, Siyasal Toplumsallaşma, Gençlik, İslami Hareket, Adalet ve Kalkınma Partisi

**FACTORS AFFECTING POLITICAL PARTICIPATION OF THE YOUTH
THE CASE OF THE JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY YOUTH COMMISSION**

ABSTRACT:

Most of the fieldwork-based academic studies on the political participation of youth in contemporary Turkey show a weak level of engagement in the young generations born after the coup d'état of 12 September 1980. The level of political participation in conventional and unconventional modes – as revealed by these studies – is generally no higher than %10. This attitude is explained with reference to pressures exerted by the military after the 1980 golpe, to individualistic behaviors in the context of neo-liberal politics, to critiques expressed by the youth concerning the corruption and clientalistic nature of the political system.

On the other hand, even though the general level of political participation among the youth is very low, there are others who are actively engaged. What are the factors that motivate these young people to be members of traditional political parties?

This article aims to analyze the topic of political participation of the youth in Turkey from the perspective of those engaged in the Justice and Development Party. What makes the youth of the JDP an important case is their high level of engagement and their activism during electoral campaigns, which led to an increase in the party's votes. This article is based on data collected in a fieldwork realized in six cities of Anatolia between May and August 2010. It contains 63 interviews. Political engagement stories obtained in this research show that five factors have motivating effects on the political participation processes of the youth: those are family, political leader, social milieu and political context, individualistic expectations. Beside the role of the identification with the political leader, the politicization of primary or secondary socialization spaces of the young people is also determinant in their decision to join to the JDP.

Key Words: Political Participation, Political Socialization, Youth, Islamic Movement, Justice and Development Party

GİRİŞ:

Bu makalede Adalet ve Kalkınma Partisi'nde aktif siyasi katılım gösteren gençleri bu parti içinde çalışmaya yönlendiren etkenler ile söz konusu gençlerin politikleşme süreçleri incelenmeye çalışılacaktır. Amacımız 2000'li yılların Türkiye'sinde gençleri siyasette aktif olmaya iten faktörleri Adalet ve Kalkınma Partisi gençliğinin bireysel politik hikayeleri üzerinden değerlendirmektir.

1980 sonrası kuşak gençlerinin siyasetle ilişkisini inceleyen güncel akademik çalışmalar ve saha araştırmalarının büyük çoğunluğunun vardığı ortak tespit, 12 Eylül darbesiyle siyaset alanına getirilen baskılar ve beraberinde uygulanan neoliberal politikalar sonucunda 80 sonrası doğan kuşaklarda siyasi katılıma mesafeye yaklaşan bir tutumun oluştuğudur. Zira, gençlik kolu kurma yasağının kalktığı 1997 senesinden itibaren gerçekleştirilen akademik çalışmalar konvansiyonel ya da kovansiyonel olmayan yollarla siyasete katılan gençlerin oranının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Araştırmamız konvansiyonel yollarla siyasete katılım üzerine olduğu için, bu minvalde veriler üzerinden ilerlersek, örneğin, ARI Hareketi tarafından 1999, 2003 ve 2008 senelerinde gerçekleştirilen “Türk Gençliği ve Siyasal Katılım” başlıklı bir seri araştırmanın bulguları, Türkiye’de herhangi bir siyasi partinin gençlik örgütüne üye olan gençlerin oranını 1999’da %10.0, 2003’te %8.3, 2008 yılında da %9.0 olarak ortaya koymuştur (Erdoğan, 2009:78). Türkiye Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (Tüses) tarafından Ağustos-Kasım 2008 tarihleri arasında gerçekleştirilen başka bir araştırma da benzer bir sonuca işaret etmektedir. Bu araştırmaya göre de, Türkiye’de gençlerin sadece %9’u aktif ya da pasif anlamda her hangi bir siyasi örgütle ilişki halindedir. %91.17’siyse herhangi bir siyasi parti veya gençlik örgütüne üye değildir ya da politik parti ya da örgütler tarafından düzenlenen hiçbir faaliyete katılmamaktadır (Boyraz, 2009:59). Sonuç olarak, bu ve bunun gibi 2000’li yıllarda gerçekleştirilen bir çok araştırma kovansiyonel yollarla siyasetle ilişkili gençlerin oranının ortalama olarak %10’u geçmediğini, aktif anlamda çalışan gençlerin oranının ise daha da düşük olduğunu göstermektedir.¹

80 sonrası gençliğinin bu siyasete mesafeli tavrını inceleyen Lüküslü, sivil toplum kuruluşlarında çalışan ya da hiç siyasi katılım göstermeyen gençlerin politik alanı yozlaşmış, klientalist, sert, değiştirilemeyen ve otoriter figürlerle kırılanlaşmış bir alan olarak gördüğünü ifade etmektedir. Eleştirel bir bireycilik içinde olan bu gençler kendi taleplerine cevap vermeyen politik sistemi sorgulamakta, bu yüzden de geleneksel bir politik partiyle özdeşleşmemektedir (Lüküslü, 2010: 223). Bunun yanında, 80’lerden sonra gençlerin siyasi partilerde katılımı düşük olsa bile, bu dönemde gerçekleşen dinsel ve etnik referanslı kimlikleşmeleri ve siyasileşme

1 Benzer sonuçlar veren araştırmalar için bkz. Kentel, Ferhat; *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*, İstanbul Mülkiyeliler Vakfı Konrad Adenauer Vakfı, 1999m İstanbul; Kazgan, Gülten; *İstanbul Gençliği Gençlik Değerleri Araştırması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006. İstanbul,

süreçlerini gözardı etmemek gerektiğini de ekleyen yaklaşımlar bulunmaktadır. Konvansiyonel veya konvansiyonel olmayan siyasi, sivil her hangi bir yapıda bulunmasalar bile Kürt Hareketi veya İslamcı Harekete dahil gençler düşünüldüğünde, 80 sonrasında politize olmuş gençlerin sayısının pek az olmadığı da ifade edilmektedir. (Taşkın, 2009:111; Tuğal, 2002:38)

Bu durumda, siyasi partilerde aktif olarak çalışan az oranda genci incelemeye değer kılan temel sorulardan biri, bu gençleri siyasete katılmaya teşvik eden faktörlerdir. Başka bir deyişle, Türkiye'deki gençlerin büyük çoğunluğunun geleneksel bir siyasi partide aktif olarak çalışmayı tercih etmediği, siyasi baskı ortamıyla oluşan çekinceler, varolan partilerle özdeşleşme problemleri ya da iş bulma kendini geliştirme dertlerinin siyasi angajmandan daha önemli görülmesinden dolayı gençlerin siyasi örgütlere kendilerini adamayı tercih etmediği bir dönemde, hangi faktörler bu küçük azınlığın siyasete ilgi duymasını sağlamıştır? Bu etkenler arasında temsiliyetini bulmanın özdeşleşmenin rolü nedir? Gençleri politikaya ilgili bireyler haline getiren veya siyasi katılıma teşvik eden başka hangi faktörlerden bahsedilebilir? Siyasal katılıma etki eden faktörlerin partide çalışmaya ilgisiz olan ya da mesafeyle yaklaşan gençler üzerindeki etkileri nelerdir?

Çalışmamız bu sorulara Adalet ve Kalkınma Partisinde aktif olarak çalışan gençler üzerinden cevap aramayı amaçlamaktadır. Politik partilerde çalışan gençler arasında %34 ile en fazla siyasi katılım oranına² ve Türkiye'deki illerin büyük çoğunluğunda aktif örgütlü bir yapılanmaya sahip olması AKP'yi siyasi katılım ve gençlik konusu etrafında da incelemeye değer kılmaktadır. Zira, Adalet ve Kalkınma Partisi ya da Fazilet ve Refah Partileri üzerine yapılan bir çok çalışmada belirtildiği gibi, bu yapılanmaların seçim başarılarının en önemli sebeplerinden bir tanesi de, yerelde partinin tanıtılmasını sağlayan kadın kolları ya da gençlik kolları üyelerinin aktif çalışmalarındır. (Ayata, 2008: 368; White, 2002)

Araştırma verilerimiz, esasen doktora tezi kapsamında, 2010 Mayıs-Ağustos tarihleri arasında Anadolu'nun altı ilinde (Antalya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Ordu, Van) gerçekleştirilen 63 görüşmeye dayanmaktadır. Gençlerin politikleşme öykülerini içeren görüşmeler hayat hikayesi ve derinlemesine mülakat metodları bir arada kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine mülakat tekniğinin dayandığı sosyolojik yaklaşım toplum üyelerini, sosyal yapıların taşıyıcısı, pasif temsilcilerden ziyade (agent), toplumsal olanın aktif üreticisi -ve dolayısıyla, önemli bilgilerin sahibi- bireyler olarak görmektedir (Kauffman, 2004: 23). Bu yaklaşım içinde kişilerin algılarının,

2 Tüses araştırması verilerine göre % 18 ile en fazla üyeye sahip ikinci parti BDP (*Barış ve Demokrasi Partisi*) araştırma yapıldığı dönemdeki adıyla o zamanki adıyla DTP (*Demokratik Toplum Partisi*) dir. AKP siyasete katılan gençler arasında en fazla yandaşa sahip parti olsa da bu partinin genel içindeki oranı düşünüldüğünde DTP'den sonra ikinci parti konumuna geldiği de ifade edilmektedir. Araştırmada MHP hariç AKP veya CHP gibi kitle partilerinde çalışan gençlerin sayısının bu partilerin yandaşlarına oranla daha az olduğu, küçük partilerin ise yandaşlarına oranla daha fazla katılımcıya sahip oldukları değerlendirilmiştir de yapılmaktadır. Bkz Boyraz C.; *Gençler Tartışıyor Siyasete Katılım ve Çözüm Önerileri*, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, 2008, İstanbul, ss. 60-61

söylemlerinin kendi değer sistemleri aracılığıyla içeriden analiz edilmesine önem verilir. Gençlerin politikleşme süreçlerinin analizinde de böyle bir bakış açısının gerekliliğine inanılmış ve siyasi katılıma götüren ortak noktaların özel anlam ve tecrübelerle derinleştirilerek ortaya konulmasına çalışılmıştır.

Saha araştırmamızda görüştüğümüz 19-31 yaş aralığında bulunan 63 genç, sadece partinin düzenlediği etkinliklere katılan, üye konumunda gençler değildir. Gençlik kollarında her hafta düzenlenen komisyon toplantılarına katılan, teşkilat işleri, dış ilişkiler, halkla ilişkiler gibi birimlerde sorumluluk üstlenen ve büyük çoğunluğu iş ve okul hayatlarına dair sorumlulukları partideki görevleriyle birlikte götüren kişilerdir. 21 kadın, 42 erkekten oluşan³ 63 görüşmecinin eğitim durumları da şu şekildedir: 3 genç ilk okul mezunu, 1 genç ortokul mezunu, 17 genç lise mezunudur. Araştırmanın gerçekleştiği dönemde 11 genç Akdeniz Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Van Üniversitesi gibi yerel kurumlarda, 10 genç ise çeşitli açık öğretim programlarına kayıtlı olarak üniversite eğitimlerini sürdürmekteydi. Üniversite mezunu olan 20 genç ise avukatlık, mimarlık, öğretmenlik, halkla ilişkiler uzmanlığı ya da ticari içerikli çeşitli meslek alanlarında çalışmaktaydı.

Görüşmeci gençlerin önemli bir bölümü, 90'lı yıllarda sağ siyasal gelenekten partilere oy vermiş ya da bu partilerde aktif olarak görev almış ailelerin çocuklarıdır. Örneklemimiz içinde Refah Partisi ya da Fazilet Partisi gibi Milli Görüş Hareketi partilerine oy veren ailelerden gelen gençler daha yoğunlukta olmakla birlikte (29 genç), bu on yıllık süreçte MHP-BBP gibi muhafazakar milliyetçi çizgide partilere oy vermiş ailelerin çocukları -ya da evvelde bu politik gelenek içinde angaje kişiler- (15 genç) veya DYP-ANAP gibi merkez sağ parti geleneğinden gelen gençler de bulunmaktadır (12 genç). Araştırmamızda ailesi DSP, CHP gibi Kemalist sol siyasal gelenekten partilere (4 genç) ya da HADEP-DEHAP-DTP gibi Kürt hareketini siyasal alanda temsil eden partilere oy veren gençlerle de görüşüldü (2 genç). Bununla birlikte, bu gençler örneklemimizde küçük bir gruba tekabül ettiği için alan yelpazesinin ağırlıklı olarak evvelde sağ gelenekten partilere oy veren ailelerin çocuklarından oluştuğunu söyleyebiliriz.

Gençlerin Adalet ve Kalkınma Partisi'nde aktif çalışmaya götüren hikayeler incelendiğinde aile, politik lider, sosyal çevrenin yerel siyasal içeriğin etkisi şeklinde dört faktörün tek başına ya da bir arada bulunarak siyasal katılımı teşvik ettiği görülmektedir. İlerleyen bölümlerde bu etkenler mülakatlarla birlikte ele alınacaktır. Son bölümde de, gençlerin bireysel beklentilerle (parti

3 Gençlik kolları -özellikle küçük Anadolu illerindekiler- erkek üyelerin daha ağırlıklı oranda bulunduğu yapılanmalardır. Bu yüzden, saha araştırmasında kimi illerde kadın kollarındaki genç üyeler aracılığıyla genç kadın oranı artırılmaya çalışılmıştır. Zira kadın kollarında da daha çok evli ve 30 yaş üstü bir kadın profili ağırlıklı olduğu için parti içindeki genç kadın temsiliyetinin azlığı alan yelpazesine de yansımıştır.

aracılığıyla iş bulabilme gibi) siyasi katılıma dair algıları, katılım sürecinde bu türden beklentilerin rolü, bunu yanında siyasi angajmanın getirdiği bireysel kazanımlardan bahsedilecektir.

Ailenin Rolü:

Siyasal katılım, “bireysel politik algı, fikir ve tavırların oluşum süreçlerine ve mekanizmaları” şeklinde tanımlanan siyasal toplumsallaşma sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Madeleine Grawitz ve Jan Leca, 1985: 170). Bu yüzden siyasal katılımı incelemek, gençlerin politik düşüncelerinin ilk oluştuğu süreçlerin temeline inerek değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Siyaset sosyolojisi araştırmalarının bir kısmı, bireylerin politik yaklaşım biçimlerini oluşturma sürecinde ilk sosyalleşme alanları olan aileye oldukça önemli bir rol atfetmektedir (Boy, 1978:73-102; Michelat&Simon, 1977; Pecheron, 1985: 840-891). Zira, siyasi veya sosyal normlar, değerler ve pratikler bir kuşaktan öbür kuşağa doğrudan ya da yeniden üretilerek aktarılabilmektedir (Pecheron, 1985: 840-891). Bunun yanında, anne ve babayı rol model olarak edinilen toplumsal değerler de siyasal değer ya da işaretlerden arınmış değildir. İlk sosyalleşme döneminde edinilen sosyal kimlik, siyasal boyutta anlamlara da tekabül edebilmektedir (Bargel, 2009:510). Bu durumda aile hem doğrudan siyasi değerlerin, hem de politik anlamlarla da örtüşen toplumsal değerlerin aktarıcısı rolünü edinmektedir.

Görüşmeciler gençlerin büyük çoğunluğu için de aile, öncelikle dini kimlikleşme sürecinin başladığı ilk alandır. Gençlerin önemli bir bölümünün islami bilgi ve pratiklerle, ailede anne ve baba ya da rol model başka figürlerin davranış biçimlerinin gözlemleyerek, onlardan ilk bilgilerini edinerek tanıştıkları görülmektedir.⁴ Bu anlamda, evvelde ifade edildiği gibi, ailede edinilen toplumsal dini değerler ve yaşam biçimleri beraberinde gelen siyasi referansların da işaretlerini barındırmaktadır.

Sonrasında aile, gençlerin dinle bağlantılı ya da dışında politik düşünceleri ve algı biçimlerini edinmeye başladıkları ilk sosyalleşme ortamıdır. Bu fikirselleşme öncelikle hane içerisinde yapılan sohbetler, muhabbetler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu yüzden ailede siyasi konuların ne derece sıklıkla konuşulduğu sorusu gencin siyasalleşme derecesini etkileyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.⁵ Saha araştırmasında görüşülen gençlerin önemli bir bölümü,

4 Özlem Avcı İstanbulda yaşayan dindar üniversite gençliği üzerine araştırmasında benzer bir tespitte bulunmaktadır. Gençlerin Islama dair bilgi ve pratikleri ilk edindikleri alanın aile olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Avcı, Ö. *İstanbul'da Dindar Üniversite Gençliği: İki Dünya Arasında*, İletişim Yayınları, 2002, İstanbul. ss. 114-118

5 Bu konuda Tüses tarafından gerçekleştirilen gençlik araştırmasının verileri Türkiye genelindeki oranın tahmin edilenden çok daha düşük olduğunu göstermektedir. Araştırmaya göre, gençlerin %54.92'sinin ailele ve akrabalarıyla hiç siyaset konuşmadıklarını belirtmiştir. %16.06 oranında kişi haftada birden az, %18.25'si haftada bir gün,

politikleşme hikayelerine kendi aileleri içinde yapılan sohbetlerde ülke siyasetine verilen önemden, politik konuların evlerinde ne derece sıklıkla ele alındığından bahsederek başlamışlardır. Örneğin Antalya'dan bir görüşmecimiz ailesinde gördüğü siyasi sohbet ortamını şu şekilde tasvir etmiştir:

"G: Politikayla ilgilenmeye, size enteresan gelebilir, ortaokulda herkes spor programları izlerken ben haberlere ilgi duyardım, hep bir yandan haberleri takip etmek isterdim. AB:Aileniz politikayla ilgileniyor muydu? G: Şöyle benim hiçbir kardeşim ilgilenmez, babam çok destek verirdi politikaya babamın sayesinde, yani babamdan göre göre ilgi duydum. Yani haber vakitlerinde misafirler gelirdi akrabalar falan yorum yaparlardı, ben oradan bir şeyler edinmeye çalışırdım öğrenirdim. AB: Aileniz hangi partiyi desteklerlerdi? G: Benim tabanım aile olarak Anavatan Partisiydi. Ben 82 doğumluyum, pek 80leri hatırlamıyorum ama mesela köydeyiz, köyde televizyon çok az olurdu belli başlı kişiler vardı, izlemeye onlara giderdik, son dakika haberi olarak vermişlerdi, Özal'ın öldüğünü söylemişlerdi, çok ağlamıştım. Ondan sonra araştırdım ve çok Türkiye'ye faydası olduğunu öğrendim. Mesela biz babamızdan falan duyardık. Ezanın ilk defa arapça okunmasını. İnsanlar anlatıyor, çok ağlayanlar olmuş tekrar arapça okunduğu zaman. Yani bayağı bir ilgilendim son üç yılda aktifleşmeye karar verdim." (Erkek, tüccar, Antalya)

Ailevi sosyalleşme süreci içinde evde yapılan konuşmalar, sohbetler, güncel olaylara getirilen yorumlar gençlerin topluma dair düşünce ve algı biçimlerinin şekillenmesini sağlamaktadır. Gencin anlatısı, ailede edinilen dini sosyal kimliğin toplumsal anlamının da bu sohbetler aracılığıyla aktarıldığını ve böylelikle gençte Türkiye siyasetine dair bireysel bir geçmiş mevhmunun oluştuğunu göstermektedir.

Rol model alınan anne, baba ya da aileden başka figürler de gençlerin siyasete ilgi duymasını sağlamaktadır. Özellikle erkeklerin daha ağırlıkta olduğu alan yelpazemizde, baba figürlerinin gençlerin siyasileşme sürecine etkisi belirgindir. Rol model alınan figürlerin destekleyici tavrı ve siyasi olayları çocuğun anlayabileceği dilden tutarlı bir biçimde anlatması gençlerin politik konulara yönelik algılarını açmakta ve kendilerinin de siyasal yönden etkin olabilecekleri düşüncesini edinmelerini sağlamaktadır. (Alkan & Ergil, 1980:64) Babasının destekleyici tavrının kendi siyasileşme sürecine etkisini Kayseri'de görüştüğümüz bir genç şu şekilde anlatmıştır.

« Babam yıllardır kendimi bildim bileli siyasetin içinde. Ailevi gelenek Milli Görüş. Her insanın bir idolü vardır, küçük yaşta bir erkek babayı örnek alır. Ben de babamı örnek aldım, sürekli onla beraber gidiyordum.. Babam da şöyle bir insandı. Mesela ben küçükken bile benim sorduğum sorulara normal yetişkin bir insana verdiği gibi cevap veriyordu. Yani işte sen çocuksun karışma diye bir sey yapmamıştı. Bu da bende

%10.77sinin de her gün şeklinde cevap vermiştir. Benzer şekilde %47.53 oranında genç arkadaşlarıyla da hiç siyaset konuşmadıklarını belirtmiştir. Sadece %14.59 oranında genç her gün arkadaşlarıyla siyaset konuştuklarını ifade etmiştir. *Ibid.* 60

mit yarattı. O günlerden beri siyaseti seviyorum. Haberler yani kendimi bildim bileli haber izlerim. Yani normalde herkes çizgi filmler odur, budur şeylerle ilgilenirken ben hep haberleri izlerim, gazete okumaya çalışırım. O şekilde gündemi takip etmeye çalışırım..kaç yaşından itibaren ben şöyle söyleyeyim size, benim beş yaşında resimlerim var şu anki cumhurbaşkanımız Abdullah Gül geldiğinde o zaman Abdüllatif Şener, Cemil Çiçek, Bülent Arınç ile çektiğimiz. Tam çekirdektenim yani, en çekirdekten."(Erkek, öğrenci, Kayseri)

Görüldüğü gibi genci siyasi katılıma götüren politik algının oluşumunda ailenin ilgi ve alakası belirgin, aktif bir rol edinmektedir. Ailenin ilgisi gencin sosyal kimliğini politikleştirici bir işlev görebilmektedir.

Ailenin siyasete ilgili olması yanında, bizzat pratik siyasetin içinde olması da gençlerin politikaya olan merakını arttırmaktadır. Zira, böyle ailelerin çocukları küçük yaştan itibaren bir siyasi parti ortamında bulunma deneyimi de geliştirebilmektedirler. Babası ya da annesiyle birlikte küçük yaştan itibaren siyasi etkinliklere katılan bir genç, partiye üye olmasa da, bir siyasi partinin nasıl işlediğini, seçim çalışmalarının nasıl yürütüldüğünü, broşür dağıtma, bayrak asma, insanlarla bire bir görüşme, görev paylaşımının düzenlenmesi gibi teşkilat çalışmalarına dair bilgi edinebilmektedir. Siyasi parti kültürü içinde büyüyen böyle gençler, 18 yaşına geldiklerinde gençlik kollarına pratik siyasete konusunda oldukça bilgili ve birikimli bir şekilde kaydolmaktadırlar. Ailenin siyasetle aktif olarak uğraşmasının kendi siyasi katılım hikayesindeki rolünü Kayseri'den başka bir görüşmeci şu şekilde anlatmaktadır.

"G: Benim politikaya ilgim aileden geliyor biraz. Babam da sürekli politikayla uğraşan birisi. Hala devam ediyor görevleri. O zamandan geçmişten geliyor yani. Babamın arkadaş çevresi onların çocukları, bizim arkadaş çevrelerimiz, hep beraber gittik geldik. Dolayısıyla çocukluktan bunların içinde sayılırız. Aktif olarak bir şeyimiz yok ama geliyoruz, gidiyoruz, onların yanında bulunuyoruz...Refah Partisi zamanını biraz ama Ak Parti kurulduğundan itibaren tamamen hatırlıyorum. Seçimlerde partiye gelmişizdir, burada seçim koordinasyon merkezinde, SKM'de çalışmışızdır. Yardım etmişizdir. İlçelere gitmişizdir, gelen misafirleri karşılamışızdır... 2000'lerden beri bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. İzleyici gibi bakıyorduk o zamanlar. İçinde değildik. Olayların ne olduğunu anlamaya çalışıyorduk. Biraz daha çevremizi takip ediyorduk. siyasetin genel yapısını tanımaya başlamıştık...AB: Nasıl çalışmaya karar verdiniz? G: Çalışmaya başlamam şu şekilde oldu. Artık yaşım belli bir şeye gelmişti. Bu vatanın, bu devletin idaresi hep başkalarının çalışmalarıyla olmayacak diye düşünürdük. Arkadaş ortamlarımızda da konuşulan bu konuydu. Bütün yakın arkadaşlarım, babaları hep siyasetin içinde olan kişiler. Yani artık bizim de bir şeyler yapma vaktimiz geldi, her zaman onlarla olmayacak. Bizim de çalışmamız lazım. Bu devlete, bu millete bizim de bir katkı sağlamamız, bizim de bir faydamızın dokunması lazım diye düşündük. Yani ilerde bir şey olduğu zaman bu niye böyle oldu demememiz için bir şeyler yapmamız lazım ki varolanı sorgulayabilelim diye düşündük. " (Erkek,

Kayseri)

Babasının yanında pratik siyaset ortamını deneyimleme fırsatı bulan gencin, bu süreç içerisinde, hem evvelde ifade ettiğimiz gibi, siyasi partinin genel işleyişine dair bilgi edindiği, hem de siyaseten aktif katılımında bulunmanın gerekliliğine dair bir bilinç geliştirdiği görülmektedir. Dolayısıyla, aile aracılığı ile edinilen fikirsel ve pratik siyasi birikim gence zamanla idealist bir “görev” algısı da kazandırabilmektedir.

Sonuç olarak, siyasetin sıklıkla konuşulduğu bir aile ortamı içinde bulunmanın, politikaya ilgili rol model figürlerin destekleyici tavırlarının ya da ailenin aktif siyasetle uğraşmasının görüştüğümüz gençlerin çoğunluğunu siyasete ilgi duymaya ve beraberinde parti için çalışmaya teşvik eden etkenlerdir.

Saha araştırmasında, ailesi siyasetle yakından ilgili olmasına karşın, kendisi partiye üye olmadan evvel siyasete ya da partide çalışmaya özel bir ilgi duymamış siyasete katılım hikayeleriyle de karşılaşmıştır. Fakat bu durumda da, ailenin bizzat ikna eden ve gence partide çalışmanın siyasetin dışında faydalarını da gösteren bir rol edinebildiği görülmektedir. Sivas'tan bir görüşmecinin partiye giriş hikayesi ailenin bu son duruma bir örnek oluşturmaktadır.

“AB: Partide çalışmaya nasıl karar verdiniz? -Babam dolayısıyla. Babam çok etkili oldu, ya ben istemiyordum, baba ben okuyacağım, sporla falan uğraşacağım. Bir de ekstra bir iş verme bana diyordum. (gülüyor) Siyasetle falan uğraşmak istemiyordum diyordum. Belki ilerde, daha küçüğüm falan. Yok diyordu. Temelin iyi olsun. Öğrenirsin bir şeyler en azından. Arkadaş çevren olur. İnsanları daha iyi tanırısın dedi. Onu için çok etkili olur dedi. Ben de o şekilde geldim ilk » (Erkek, öğrenci, Sivas)

Görüldüğü gibi siyasete ilgili aile sadece aktif katılıma niyetli gençlerin değil, niyetli olmayanların da politik anlamda aktif bireyler olmalarını sağlayabilmektedir. Bu doğrultuda, saha araştırmasından elde edilen bulgular siyasal toplumsallaşma ve katılım olgularında aile etkeninin önemine işaret eden çalışmaların yaklaşımını doğrular niteliktedir. Görüşülen 63 gencin üçte ikisinden fazlasında (46 genç) siyasal görüşün oluşumu ya da aktif katılıma götüren süreçte ailenin etkisi görülmektedir.

Ailelerin gençlerin politikleşme süreçlerindeki rolü incelenirken bu politikleşmelerin içinde olduğu tarihsel politik konjonktürün etkisi de gözardı edilmemelidir. 90'lı yılların ortasından 2010 senesine kadar gelen 15 senelik bu tarihsel politik dönem, Türkiye'de İslami hareketin hem askeri müdahale ve siyasi yasaklar, hem de ard arda gelen seçim başarıları ve uzun süreli iktidar deneyimlerini bir arada yaşadığı bir dönemdir. Bu dönemde Milli Görüş hareketi kökenli Refah

Partisi'nin 1995 genel seçimlerinde %21.38 ile en yüksek oyu elde ederek DYP ve ANAP ile koalisyon hükümeti kurmaya hak kazanmış, ardından Haziran 1996'da kurulan Refahiyol hükümeti politikalarının laiklik prensibi karşısı tanımlanmasıyla 28 Şubat 1997 tarihinde istifaya zorlanmış, sonrasında kurulan ve kendini bu hareketten ayırıştırarak tanımlayan Adalet ve Kalkınma Partisi 2002'den itibaren gerçekleşen seçimlerde art arda oy oranını arttırmıştır.

Kollektif kimliği "bir grubun birliğini tanımlayan değerler sistemi" şeklinde tanımlayan Michel Wieviorka, kimliğin dışarıdan gelen bir tehdit algısında direniş biçiminde veya savunmacı yönelimle kendini ifade edebileceğine işaret eder (Wieviorka, 2005: 138). Buna göre, tehdit algısı ve başarı grup kimliğinin pekişmesini sağlamakta kişileri kimliklerini daha fazla benimsemeye yönlendirebilmektedir. Gençlerin ailelelerinden edindikleri politik kimliği benimseme süreçlerinde de bu tarihsel içeriğin, genci ailevi kimliğe yönlendiren etkisini de gözardı etmemek gerekir. Zira, siyasi kimlikleşme süreçlerinde genç ergenler için sadece ailelerinden edindikleri algı ve fikirler değil, içlerinde büyüdükleri politik ortam (political environment) da etkili olabilmektedir. (Joignant, 1997:540)

Politik Liderin Anlamı ve Özdeşleştirici Unsurlar:

"AB: Nasıl Ak Partide çalışmaya karar verdiniz? G: Benimki biraz kişisel olacak. Yani bu başbakana samimiyet gerçekten. Hani onun vatan ile arasında bir samimiyet olduğuna inanıyorum, öyle bir insan. Hani belki yüz yüze gelmedim ama gözlerindeki ışığı görürsün derler ya, öyle beğendiğim bir insan." (Kadın, öğrenci, Van)

"Böyle insan şey arar karşısındakinde, samimiyet arar. Hani herkes söylüyor. Ben şunu yapacağım diyor ama o samimiyet suratında görünmüyorsa, istediği kadar desin. Ben Tayyip Erdoğan'da bunu görüyorum. Söylediği şeylerin arkasında duruyor. Suratında bunu görebiliyorum. Budur yani. Başka bir şey yok" (Erkek, mimar, Sivas)

Alıntılar gençleri Adalet ve Kalkınma Partisi'nde siyasi katılıma götüren süreç içerisinde politik liderle kurulan kişisel ilişkinin önemine işaret etmektedir. Zira, bir çok mülakatta siyasi angajman için AKP'yi tercih etmenin ilk nedeni olarak sunulan "Tayyip Erdoğan faktörü" gençlerin partiyle kurdukları aidiyet bağında lider figürünün etkin bir yer edindiğini göstermektedir. Bu durum araştırmacı algıda bir dizi soru uyandırmaktadır: Gençler için neyi temsil etmektedir politik lider? Nasıl görülmekte veya nereye konmaktadır?

Saha araştırmasında elde edilen başbakan Tayyip Erdoğan'a dair söylemler gençlerin liderle kurdukları ilişkinin (yukarıda da samimiyet kelimesiyle ifade edilen) yakınlık ve hayranlık arasında gidip gelen bir bağ olduğuna işaret etmektedir. Temsiliyet gücü yüksek ve benzerlikten gelen yakınlıkla özdeşleşilen ve bu yakınlık hissiyatından dolayı, bir de parti aidiyetini tutan işlevde

olduğu için negatif yönleri normalleştirilerek kabul edilen bir lider algısının söz konusu olduğunu söylememiz mümkündür.

“Özdeşleşmeyi” (identification) süreçsellik ve etkinlik içeren dinamik bir kavram olarak tanımlayan Amerikalı sosyolog Rogers Brubaker, özdeşleşme biçimlerini ilişkisel ve kategorik özdeşleşme şeklinde ikiye ayırarak inceler. İlki, akrabalık, arkadaşlık, patron-müşteri ağları gibi ilişkisel bir ağ içindeki konumun doğrultusunda özdeşleşme durumuna tekabül eder. İkincisiyse kategorik olarak ortak bir niteliği paylaşan bir sosyal kesime aidiyet doğrultusunda özdeşleşmeyi ifade eder (bir ırka, etnisiteye, inanç biçimine, cinsiyete aidiyet gibi..). Brubaker özdeşleşme süreçlerini aydınlatmak için özdeşleştirici unsurları ayrıştırmayı önerir.⁶

Brubaker'ın düşünce çizgisini takip ederek gençleri politik lider ile özdeşleştiren unsurları incelediğimizde, özdeşleşmenin öncelikle bir sosyal kesime aidiyet üzerinden kurulduğu görülmektedir. Kayseriden bir görüşmecinin “Yapısal olarak bize daha yakın olması, muhafazakar kesimden geliyor olması, yani halkın içinden geliyor olması”(erkek, öğrenci) ya da Ordu'dan bir gencin “Garibanın yanında olmasını seviyorum..Tayyip Erdoğan bizim mayamızdan geldiği için belki, Anadolu'yu temsil ettiği için “(erkek, güvenlik görevlisi) şeklinde ifade ettiği gibi, liderin islami değer ve pratiklerinin, “Anadolulu olmayı” sembolize eden sosyal profili gençlerin liderle yakınlık kurmalarını, kendilerini onda bulmalarını sağladığı görülmektedir. Bu nedenle her ne kadar içini dolduran anlamlar statik ya da çok belirgin olmasa da gençlerin liderle özdeşleşmesini Brubaker'in “kategorik özdeşleşme” tanımı çerçevesinde okuyabiliriz.

Bunun yanında, liderin yaşam öyküsü de gençler açısından özdeşleştirici öğeler barındırmaktadır. Kendilerini bu öykünün belli dönemlerinde ya da politik olaylarında bulabilmeleri, lideri takip ederken politik anlamda taraf olmayı da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, özellikle, 1990lı yıllarda Refah Partisi ekseninde yaşanan siyasi süreci yakından takip eden gençlerin kendi politikleşme hikayelerini liderin politik yaşam öyküsüyle iç içe anlattıkları görülmektedir.

"G. AK Parti'de çalışmak istememin bir çok sebebi var aslında. Benim için en önemli olan şey şuradan getireyim ben şimdi, genel başkanımız zamanında bir haksızlığa uğradı. Ders kitaplarında yer alan bir şiiri okuduğu için hapse atıldı. şimdi türk milletinin yapısında var bu haksızlık yapılan bir insana, yani yufka yürekliyiz merhametli insanlarız..Bir haksızlık yapıldı. Bu haksızlık karşısında ülkenin büyük bir kesimi tepki gösterdi. Bunun haksızlık olduğunu biliyorduk o zamanlar. Böyle bir haksızlık karşısında ailemde ve çevremdeki insanlar da buna karşı çıktılar. AB: Senin için Ak Parti orada mı başladı? G: Evet orada başladı diyebiliriz.” (Erkek, öğrenci, Kayseri)

6 Brubaker, Rogers, Au dela de l'identit

N: Ben otelde çalışırken zaten başbakanımız Tayyip Erdoğan'ı belediye başkanlığı zamanından takip ediyordum. İstanbul'da Beyoğlu'na gittiğim için oradan biliyorum. Oradaki çevre insanlardan falan hep ismini duyduğum bir insan olduğu için.. AB: Yani başbakana sempatiniz 2002den önce başladı. Sempatiniz aileden mi? G: Yok aileden falan değil direk başbakanımız ile ilgiliydi. Ona ilgimden dolayı, sevdiğimizden dolayı, yaptığı işlerden dolayı. Bir de, gözlerinin içi zaten her şeyi kanıtıyor yani. Bir insanın gözünün içine baktıktan sonra her şey ortada benim için. Ondan sonra zaten ben askere gittim, 2004'e kadar hiç bir yerde kaydımı yaptırmadım. Askerden geldikten sonra ilk yaptığım iş teşkilata gelip kaydımı yaptırmak oldu.” (Erkek, yönetici, Antalya)

Liderin yaşam öyküsünde yer eden, okuduğu şiirden dolayı hapse atılma olayı ya da İstanbul belediye başkanlığı yaptığı dönemdeki hizmetler gençlerin önemli bir kısmının bireysel partilileşme hikayesinde referans noktası olarak sunulmaktadır. Bu olaylarda başbakan Tayyip Erdoğan'a yüklenen “sistem karşıtı mücadelenin maduru”, “topluma hizmet eden, halktan yana önder” gibi anlamların gençlerin tarihsel süreç içerisinde liderle özdeşleşmelerini sağladığı görülmektedir. Bu liderle özdeşleşmeyi sağlayan ve beraberinde partiye aidiyeti de güçlendiren olaylardan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidar süresinde gerçekleşen örnekler vermek de mümkündür. Örneğin, 2009 ocak ayında gerçekleşen Davos Zirvesi'nde İsrail başbakanı Simon Perez'in karşısında Filistin'e gerçekleştirilen hava saldırısını kınaması -gençlerin *one minute olayı* şeklinde adlandırdığı- ya da Mavi Marmara olayında İsrail'e karşı söylemleri benzer biçimde gençler tarafından referans noktası olarak sunulan olaylardır. Bu olaylarda da “kimsenin söyleyemediğini dünya kamuoyu önünde dile getirebilme cesaretini” temsil ettiği ifade edilen politik lider, “sistem karşıtı” ve “madurun sözcüsü” şeklinde yüklenen anlamını korumaktadır. Lidere atfedilen ve kahramanlık öğeleriyle iç içe geçen bu anlamlar, özdeşleşme yanında, sosyo-ekonomik ve etnik anlamda kendi içinde oldukça heterojenleşmiş ve farklı sosyal tercübeleri yaşayan bir genç grubunun ortak bir aidiyette buluşmasını da sağlamaktadır.

Gençleri liderle özdeşleştiren bir diğer neden de liderin politik üslup ve tavırlarının yerleşik milli duyguları ya da temaları su yüzüne çıkarmasıdır. Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Amerika Birleşik Devletleri veya Avrupa ülkelerine düzenlediği gezilerde benimsediği siyasi üslup ve beden kullanımının gençlerde “Türkiye'yi dış ülkelerde özgüvenle temsil eden lider” algısını uyandırması, politik liderin milli gururun temsilcisi rolünü üstlenerek içselleştirildiğini ve yüceltiğini göstermektedir.

“Birileri diyor dini siyasete alet ediyor. Ben öyle bakmıyorum. Benim baktığım benim ülkemi dışarda nasıl temsil ediyor. Karizma yani bu başbakan Obama'nın karşısında nasıl duruyor. Nasıl oturuyor. Ben buna hep dikkat ediyorum. Kim gelirse gelsin ki Atatürk de zamanında öyleymiş, raconunu kesiyormuş. Lafını söylüyormuş. Ondan

sonra yolluyormuş. Kitaplarda okuduğum kadarıyla böyle.. Tayyip Erdoğan'ı da öyle görüyorum.” (Erkek, öğrenci, Kayseri)

"Duruşu çok güzel, duruşu insanlara bir güven veriyor.. İnsanlar 2000li yıllara kadar gelip de yer alan insanlar. Bizi nasıl savundukları ortada. Hepsini görebiliyoruz. Tamamen bir acizlik. Tamamen bir boyun eyme. Ben bunu görüyorum ve utaniyorum bundan." (Erkek, öğrenci, Sivas)

“Tayyip Erdoğan'ın o dik durmasını seviyorum, En basit örneği Avrupadaki toplantılarda olsun, o türk bayrağın yerden alıp da kaldırması mesela” (Erkek, esnaf, Ordu)

Politik liderin üslup ve beden kullanımı, destekleyenler ile lider arasında, sözsüz bir iletişime (non-verbal communication) dönüşmektedir. (Giddens, 2001: 84) “Bedenin dikliği” siyasi ve ekonomik gücü temsil eden Batı ülkeleri karşısında “milli onurun korunduğu” mesajını vermektedir. Türkiye'nin batılılaşma ekseninde modernleşmesini ve Batıyla ilişkilerini sorunsallaştıran İslami milliyetçi düşünce için bu “milli gururu koruyarak batıyla ilişkiye geçen” lider algısı özdeşleştirici bir temsil sunmaktadır çünkü bir yandan, iletişimi kesmeyen reel politik bir düzlemde konumlanırken, öte yandan, “yaralı milli gururu” karşılayan bir işlev görmektedir.

Bunun yanında, politik lider figürünün üslup ve davranışlarının Türkiye coğrafyasına ait bir takım kültürel kodları ve sembolleri harekete geçirdiği de eklenebilir. (Yavuz, 2009:119) Yukarıda alıntısını verdiğimiz Kayseriden gencin “Atatürk de zamanında öyleymiş, raconunu kesiyormuş. Lafını söylüyormuş. Ondan sonra yolluyormuş...Tayyip Erdoğan'ı da öyle görüyorum” şeklinde sözlerinde de farkedildiği üzere, lidere atfedilen anlamlar içinde, popüler algılarda yer etmiş “kabadayı” figürünün hal ve tavırlarını tasvir eden deyişler belirlemektedir. Otorite ve gurur üzerine kurulu kimliğiyle fakir mahallelerde zayıfların koruyucusu olarak bilinen kabadayı figürü, coğrafi kültürel semboller içinde hem cesareti ve gücü hem de ihtiyacı olana karşı merhameti temsil eder. Gençlerin algılarında gözlemlenen, milli gururu korumak adına gerekli yerde sert konuşmaya, otoriter olmaya, anında cevap verebilmeye ya da resti çekebilmeye atfedilen önem ise figürün günümüze milli duygular ile eklenilerek aktarıldığını göstermektedir. Liderin hal ve tavırlarının kültürel kodlarda yer etmiş kabadayı figürüyle eşleştirilerek algılanması, bir yandan, gençler nezdinde lidere duyulan yakınlık hissiyatını pekiştirmektedir, öte yandan, evvelde de ifade edildiği gibi oldukça geniş ve kendi içinde heterojen bir grubun ortak noktalarda buluşmasını kolaylaştırmaktadır.

Lider figürüne yakınlıktan doğan güven, somut rasyonel argümanlar yanında duygusal biçimlerde de tasvir edilebilmektedir. “Gözlerinin içi zaten her şeyi kanıtlıyor yani.”, “gözlerindeki ışığı görürsün derler ya” şeklindeki ifadeleri ya da **Antalyalı** bir görüşmecinin “Biz doğulu

olduğumuz için belki ama bu batıda da vardır ayırdetmiyeyim. İnsanın yüzüne baktığın zaman yüzünden ne olduğu belli olur hafiften yüzünden biraz güven duyarsın bir söylediği sözden bir sempati duyarsın, bir güvence alırsın. (Erkek, belediye çalışanı, Antalya) şeklindeki sözleri gençlerle lider arasındaki kimlikleşmenin “psychodinamik anlamına” (Brubaker, 2001: 77), başka bir ifadeyle, bu ilişkinin hissel boyutuna işaret etmektedir. Tayyip Erdoğan'ın miting alanlarındaki konuşmalarına sık sık serpiştirdiği Necip Fazık Kısakürek veya Mehmet Akif Ersoy gibi sağ İslami düşünceden yazarların şiirleri de seçmen kitlesi ile arasındaki ilişkinin politik duygusal boyutuna başka bir örnek oluşturmaktadır.

Özetle, liderin sergilediği sosyal profil, yaşam biçimi ve pratikleri; yaşam öyküsünün “sistem karşıtı mücadele” veya “halka hizmet eden lider” algılarını uyandırması; politik üslup ve tavırlarının “milli gururun” temsili ve garantörü olarak algılanması; hal ve hareketlerini kültürel kodlarda varolan figürler üzerinden okunabilmesi görüşülen gençlerin liderle özdeşleşmesini sağlayan unsurlardır. Liderle özdeşleşme partiye aidiyetle iç içe geçebilmekte ve bu doğrultuda siyasal katılıma teşvik etmektedir.

Sosyal Çevre Faktörü:

Saha araştırmasından elde edilen politikleşme hikayeleri gençleri siyasal katılıma götüren motivasyonların aile haricinde komşuluk, akrabalık ilişkileri veya eğitim ya da mesleki amaçlı sosyal çevrelerde oluştuğunu göstermektedir. Bu tür ikincil sosyalleşme ortamlarında gerçekleştirilen tanışıklıklar hem partiye yakın görüşte olan, politikayla ilgilenen ama bu ilgiyi aktif katılıma dönüştürmemiş gençleri, hem de siyasi tercihi AKP olmasına karşın, siyasi meselelere o güne kadar özel bir ilgi duymamış kişileri aktifleştirebilen itici bir güç oluşturmaktadır. Evvelki bölümlerde, ailenin kendi çocuğu siyasi katılıma niyetli olmasa dahi, onu partide angaje olmaya bizzat teşvik edebilen rolünden bahsetmiştik. Sosyal çevre faktörü de, aynı şekilde, ya yükselme amaçlı iş ve eğitim çalışmalarının yoğunluğundan ya da ilgi dünyalarında siyaset merkezi bir yer teşkil etmediği için, partide aktif çalışmayı evvelde hiç düşünmemiş gençlerin siyasi katılımını sağlayabilmektedir. Antalyalı başörtülü bir genç kızın partiye giriş hikayesi, sosyal çevrenin siyasi katılıma iten ve politikleştiren etkisine bir örnek oluşturmaktadır.

«G: 2007 yılında katıldım Ak Parti Gençlik Kolları'na bir arkadaşım sayesinde. Siyasi açıdan değil de genelde arkadaş ortamı için. İşte gidelim, biraz değişik arkadaş ortamı olur. O amaçla geldim yani siyasi yönde çok böyle şeyi değildim açıkçası. Hani ister istemez hani bir tuttuğumuz taraf ilgilendiğimiz bir vizyon vardı ama çok da fazla ilgilendiğim de söylenemezdi. Sonuçta okul çağında bir insandan ne kadar siyaset beklerseniz o kadar yani. Geldik başladık. Başladıktan sonra zaten ilk

dediğim gibi arkadaş çevresi, hani eylenmesine baktık, sonra sonra zaten ister istemez o ortamda bulunduğun için birazcık daha ilgin artmaya başlıyor. Birazcık daha dikkat etmeye başlıyorsun olan bitene, çevrende olanlara...Her ne kadar siyaset evvelde çok fazla ilgi alanıma girmemiş olsa da, bir şeyler öğrendikçe insan hani en azından evde boş boş vakit geçireceğime gündemden haberim oluyor biraz daha. O döneme kadar ben ilçemizin belediye başkanını bile tanımıyordum. Yani hani isim duyuyordum ama o muydu değil miydi, hiç haberim bile yoktu yani. » (kadın, halkla ilişkiler uzmanı, Antalya)

Alıntıda da görüldüğü üzere, sosyal çevre faktörü siyasetle özel olarak ilgilenmeyen gençlerin de partinin kadrosuna eklenmesini sağlayabilmektedir. Bu noktada, partinin gençlerin siyasetin dışında başka türlü arayışlarına tekabül ettiği görülmektedir. Sosyalleşme, aitlik arayışı, arkadaşlık ortamı içinde çalışma, aktif olma isteği gençleri siyasi katılıma yönlendirebilmekte ve politik anlamda bilgilenme süreci bu yönelimin sonucunda gerçekleşebilmektedir.

İş yaşamında çalışma koşullarının zorlaştığı, çalışma hayatına entegrasyonun daha fazla eğitim ve çok yönlü beceri sahibi olmayı gerektirdiği günümüz koşullarında, gençler için siyasi bir partide aktif olmak fazladan bir yük, sorumluluk edinimi şeklinde algılanabilmektedir. Bununla birlikte, sosyalleşme alanlarında siyasetin içinden kişilerle yapılan arkadaşlıklar bu çekinceli yaklaşımların da değiştirilmesini ve gencin siyasette aktif bir bireye dönüştürülmesini sağlamaktadır. Antalya'dan başka bir gencin partiye katılım hikayesi buna bir örnek oluşturuyor.

«AB: Partide çalışmaya nasıl karar verdiniz? G. Pazarcı müşterim vardı. Oda gençlik kollarında görev yapıyordu. Aslında, işin gücün okulun içinde siyasetle uğraşmak bana çok farklı bir şey gibi geliyordu. Uğraşamam, edemem o düşünce içerisindeydik. Yoksa Tayyip Erdoğan'a karşı babamın İstanbul'da yaşadığı için taa İstanbul'daki belediye başkanlığı dönemine dayanan bir sempatisi vardı. Onun sürekli konuşmasıyla bizde de bir sempati oluşmuştu. Ama o şekilde arkadaş davet ediyordu ve ben o gün geleceğim bugün geleceğim diye sallıyordum. Bir gün oyle nasip oldu geldik başladık burada görev yapmaya, kalabalık bir ortam vardı. 60, 65 civarında arkadaşımızla burada ayrı bir ortam vardı. Böyle ilk başta gelmeye çekinirken bir anda gelmek için can atar olduk. Samimi toplantı yapıyorduk. Oyle bir hevesle giriştik. » (Erkek, tüccar, Antalya)

Gençler kendileri bireysel olarak siyasetle ilgilenmeseler ya da buna vakit ayıramayacaklarını düşünseler dahi, sosyal çevrelerinde politikayla ilgilenen ve partinin oy potansiyelini desteğini arttırmak için çalışan kişilerin olması, bu ilgi ve zamanının gelecekte oluşma potansiyelini arttırmaktadır. Dolayısıyla siyasi katılımın gerçekleşmesi, gencin siyasi alanda kendi temsiliyetini bulabilmesinin yanında, politikanın gündelik alanlarda ne oranda dolanıma geçtiği ya da geçebildiğiyle de bağlantılıdır.

CHP ya da DSP gibi sol partileri destekleyen ailelerden gelen az sayıda gencin de siyasi katılım sürecinde sosyal çevre faktörü belirgin ölçüde etkilidir. Bu gençlerin de üniversite çevresi ve benzeri sosyalleşme ortamlarında gerçekleştirdiği yeni tanışıklıklar sayesinde siyasi bakış açılarını belli bir oranda değiştirdikleri ve sosyal çevreleri aracılığıyla siyasi partiye entegre oldukları görülmektedir.

Bunun yanında, gençlerin politik katılımlarının devamlılığı partinin sadece bir politik görüş ve amaç edinerek değil, aynı zamanda sunduğu sosyal ortam ile de bağlanılan bir yapı olduğunu göstermektedir. Gençlerin sosyalleşme, beraberce üretme arayışına parti yapısı cevap verebildiği ölçüde siyasi katılım sürmektedir.

Yerel Politik İçeriğin Etkisi:

Saha araştırmamızda edindiğimiz bazı bulgular her hangi bir bölgenin yerel politik koşullarından ileri gelen özel faktörlerin de siyasal katılımı etkileyebildiğini göstermektedir. “Politik içerik” olarak adlandıracağımız bu yerel politik koşulların etkisini Van şehrinde gerçekleştirdiğimiz saha araştırması üzerinden değerlendireceğiz.

Van'ı yerel koşullarında özel kılan ilk neden, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin oy oranı anlamında daha güçlü bir parti karşısında muhalefette kaldığı illerden bir tanesi olması. Mart 2009 yerel seçimlerinde %39.2 ve Haziran 2011 genel seçimlerinde %40.18 oranında oy alan AKP Van yerel seçimlerde %53.5, genel seçimlerde de %48.70 alan -bağımsız milletvekillerinin toplam oyu-BDP karşısında ikinci parti olarak çıkmıştır. Bu muhalefette kalma durumuna karşın, Van'da AKP'nin oy oranı BDP'nin %61.31 oranında bulunduğu Diyarbakır iliyle karşılaştırıldığında daha yüksektir. Bu da iki parti arasındaki politik rekabeti devam ettiren ve beraberinde gerilimi de kızıştıran bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Bunun yanında Van, 90'lı yıllarda OHAL (Olağanüstü Hal Bölgesi) kapsamında bulunan, 20 seneyi aşan bir süredir hem TSK hem de PKK tarafında genç ölümlerine şahit olan, dolayısıyla siyasi ortamı önemli ölçüde Kürt meselesi ekseninde şekillenen illerden bir tanesidir. Nitekim saha araştırmasının gerçekleştirildiği on beş günlük süre de yine silahlı çatışmaların yoğunlaşmış olduğu ve iki taraftan cenazelerin de art arda günlerde şehre geldiği bir dönemdi.

Böyle bir siyasi ortamın, oy oranı anlamında azınlıkta bir konumda olan AKP'li gencin siyasi katılım sürecinde de belirleyici olabildiğini gözlemledik. Van'a üniversite eğitimi için gelmiş bir genç bu durumu şu şekilde ifade etmektedir.

« Benim politikleşme sebebimde belki biraz daha politik bir kente gelmemdi. Yani hala

....'da kalıyor olsaydım yani zaten oralar her şey yolunda az çok böyle hani yapıyor, gidiliyor olurdu ve belki yine biraz mesafeli kalırdım ama hani biraz da Van politik bir şehir olduğu için, etki tepki mi oldu artık nasılsa. Ben de kendimi bir yere doğru kanalize etmem gerektiğine inandım. Bunun en doğru adresini de gene merkez sağ olarak gördüm. » (erkek, öğrenci, Van)

Alıntıda siyasi görüşlerinde AKPy'e yakın duran bir gencin, AKP'nin iktidarda olduğu kendi şehrinde siyaseten aktif olmayı düşünmemiş olmasına karşın, üniversite okumak için geldiği Van ilinde, şehrin politik içeriğinden etkilenecek partide aktif çalışma kararı alabildiği görülmektedir. Van'da görüştüğümüz gençlerin bir kısmında gözlemlediğimiz bu durum, söz konusu politik içeriğin, siyasi kimlikleri çevresel faktörler karşısında kendi konumlarını ve aidiyet alanlarını belirginleştirmeye yöneltebildiğine işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle, kimikleşme süreçlerinde gençlerin, diğer partilerden kişilerle gündelik etkileşim halinde, kendi politik kimlikleriyle daha güçlü bağlar kurabildiği ve kendi benzerlerini de bulma arayışıyla siyaset alanına yönelebildikleri görülmektedir.

Siyasal katılımı tetikleyen bu etkileşim süreçlerini daha iyi anlayabilmek için Van'da yaşayan AKP'li gençlerin Türkiye'de, kendi şehirlerinde ve partilerinin içindeki konumlarını biraz daha ayrıntılı anlatmak faydalı olacaktır. Zira kendilerini hem dindar hem de Kürt olarak olarak tanımlamanın ya da Kürt meselesinde şiddet ekseninin ön planda olduğu 90lı yılları Van şehrinde geçirmiş olmanın veya etnik anlamda daha iç içe geçen yaşam alanlarında büyümüş olmanın bir getirisi olarak bu gençler Kürt meselesine bakış açılarında diğer illerde görüşülen gençlere göre daha “arada” bir konum edinmekte. Zira saha araştırmasını gerçekleştirdiğimiz dönemde Van ilinde görüştüğümüz gençler bir yandan, Batı illerinde karşılaştıkları milliyetçi söylem veya tutumlara karşı dertlerini ifade ederken, öte yandan, BDP'nin oy oranının daha da yükselmesi sonucunda Van'ın Türkiye'yle bağlarını yitirmesinden de endişe ediyorlardı. Bu genel söylemin yanında, bir kaç erkek görüşmeci şehrin geleneklerine bağlı muhafazakar dokusunun da bu doğrultuda değişebileceğine dair korkularından bahsetti. Saha araştırmasında gözlemlerimiz kadarıyla, bu endişelerle beslenen politik etkileşim süreçleri, gençleri taraf olmaya ve siyasal katılıma teşvik edebilmektedir.

Siyasileşmiş politik içeriğin katılıma olumlu etkisine dair tespitimiz olumsuz etkisinin olmadığı anlamına gelmez elbet çünkü söz konusu siyaseten gergin ortam siyasi katılıma yönelik çekinceli koşullar da doğuruyor olabilir. Siyasete katılan AKP'li gençler üzerine araştırmamız politik içeriğin kimliği belirginleştirici ve katılıma yönlendirici etkisini ortaya çıkartmaktadır. Siyasete katılmayan ya da başka partilerde katılan gençlerle birlikte yapılacak ortak bir

değerlendirme politik yerel içeriğin katılıma etkisini daha derinlemesine tartışabilir.

Bireysel Beklentiler, Kazanımlar:

Ana akım siyasi partilerde gençlerin siyasete katılım motivasyonlarını inceleyen ‘Olasılıksızlığın Kuramını Anlamak: Türk Gençliği ve Siyasal Partilere Katılım’ başlıklı makalesinde Emre Erdoğan, siyasi partilerde aktif çalışan gençlerin bireyci, maddi çıkar beklentileriyle siyasete katılımı negatif bir şekilde sunduklarını söyler. Siyasete katılan gençlerin ‘retorik düzeyde çıkardan çok ideale kendilerini konumlandırmak istediklerini’ ifade eder Erdoğan. (Erdoğan, 2009: 85) Bizim saha araştırmamız da bu tespitleri doğrulamaktadır. İş bulmak ya da kariyer, pozisyon sahibi olmak gibi bireysel beklentilerle siyasete katılım, görüştüğümüz gençlerin ‘iktidar partisinden faydalanma’ olarak tanımladığı, herkesin varlığını kabul ettiği ama kendini ayırıştırarak sunduğu bir durum olarak belirlemektedir.

Gençlerin büyük çoğunluğu siyasal katılım hikayelerinde bireysel beklenti ifadesinde bulunmamıştır. Sadece 2 genç partiye giriş sürecinde bu tür beklentilerinden bahsetmiştir. İlki, askerlik sonrası iş aradığı bir dönemde AKP'yi destekleyen ailesinin de yönlendirmesiyle partiye üye olduğunu ve parti sayesinde iş de bulabileceğini düşündüğünü ifade etmiş diğeri de avukatlık yaptığı ilde partideki angajmanı sayesinde tanınabileceğini de düşündüğünü belirtmiştir.

Bununla birlikte, gençlerin büyük çoğunluğu kendilerini, Erdoğan'ın ifade ettiği gibi idealizm ekseninde konumladırıyor olsa dahi, bir siyasi partide aktif olarak çalışmanın getirdiği bireysel kazanımlar da söz konusudur. Zira siyasi angajman sayesinde büyük bir kısmı iş hayatında yer edinmiş üyelerden oluşan ve geniş bir tanışıklık ağı içine girilebilmektedir. Partide edinilen geniş arkadaş çevresi gençlerin bir yandan, sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılarken öte yandan, profesyonel hayata uyum süreçlerini de kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan, yerel alanda iktidar partisinin temsilcisi sıfatı, partiyi desteklemeyen kişilerin tepkilerini toplama riskinin yanında, toplumsal boyutta bir prestij kazanımını da mümkün kılabilir.

Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun « uzun süreli iletişim ağlarına sahip olmaya bağlı gerçek ve potansiyel kaynakların bütünü » şeklinde tanımladığı « toplumsal sermaye » (social capital) kavramı bireylerin gruplara aidiyet üzerinden edindikleri maddi ve sembolik kazanımlara işaret eder. (Bourdieu, 1980: 2) İletişim ağlarına sahip olmak maddi, gruba aidiyet sayesinde sosyal alanda kazanılan prestij de sembolik bir kazanımı ifade eder. Bu kavramdan yardım alarak, siyasal angajmanın gençlere « toplumsal sermaye » de kazandırdığını, mesleki anlamda sosyal çevre ve prestij de sağlayabildiğini ifade edebiliriz.

Buna ek olarak, siyasal katılımda gösterilen çalışma performansı gençlere parti içerisinde

yükselme olanağı, siyaset alanında kariyer yapma fırsatı da sunabilmektedir. Siyasal angajman sürecinde kendini kanıtlayarak ana kademede, belediye veyahut il genel meclisi içinde ya da milletvekili olarak bir pozüsyon elde etme olasılığı mevcuttur. Gençlerin büyük çoğunluğunun geleceğe dair planlarında siyasi ekseninde hayallerin de bulunması, bu ileriye yönelik siyasi kariyer fırsatının gözardı edilmediğini göstermektedir. Aksine, angajmanın devamlılığı sonucunda bir yerden sonra bireysel kariyer planlarıyla parti angajmanının iç içe geçerek düşünülebildiği gözlemlenmiştir. (partideki halkla ilişkiler uzmanlığı görevinden dolayı sürdürülen hukuk eğitimi ardından halkla ilişkiler mastırı yapıp partide yükselme hayali kurma, ya da tercümanlık eğitimi alıp sonra partide politikacıların tercümanlık işleriyle ilgilenmeyi isteme gibi.) Bu türden kişisel siyasi projelerin varlığı gençlerin siyasi angajmanlarının tamamen bireysel beklentilerle güdüldüğü anlamına gelmez ama kolektif amaçlarla bireysel planların iç içe geçebildiği durumlardan bahsedebiliriz.

Sonuç olarak, gençlerin büyük çoğunluğu siyasal katılım hikayesinde bireysel beklenti ifadesinde bulunmamışlardır ama siyasal angajmanın getirdiği maddi ya da sembolik kazanımlardan bahsetmek mümkündür.

SONUÇ:

Adalet ve Kalkınma Partisi Gençlik Kolları'ndan çalışan gençleri siyasal katılıma teşvik eden etkenleri incelediğimiz bu makalede belirlediğimiz dört faktörün siyasi katılımı ile ilişkisini mülakatlar aracılığıyla aydınlatmaya çalıştık. Bu doğrultuda, aile içinde siyasi ilgi ve pratik ediniminin, politik liderde kendi temsiliyetini bulmanın, sosyal çevrenin yönlendirmesinin ve yerel politik içerikte karşıt gruplar ile gerçekşen etkileşimin gençleri aktif siyasi katılıma teşvik edebildiğini gördük. Bunun yanında, bireysel beklentiler siyasal katılım belirgin bir etken oluşturmaya da siyasal angajmanın tanışıklık ağı elde etme gibi bir takım bireysel kazanımları da getirebildiğinden bahsettik.

Unutmamalı ki siyasal angajman bir takım bireysel kazanımlar ya da hayat projelerini beraberinde getirirse dahi, gençlerin çoğunluğu, aslen, siyasi alana etki edebileceklerine, partideki çalışmaları sayesinde politikayı ve toplumu değiştirebileceklerine inandıkları için siyasete katılmaktalar. Politikaya olan bu inançları sayesinde siyasete mesafeli tutum benimseyen büyük çoğunluktan ayrılmaktalar. Adalet ve Kalkınma Partisi gençliği üzerine saha araştırmamız, bu inancın oluşmasında temsiliyetini bulabilmenin önemi yanında, aile ve sosyal çevre gibi alanların politikleşmiş karakterinin, bu alanlarda gerçekleşen politik bilinçlenme ve siyasete yönlendirme süreçlerinin de oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle temsiliyet yanında

siyasetin aile ve sosyal çevre içinde gündelik alanlarla iç içe geçebilmesinin gençlerin siyasal katılımını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir. Bu nedenle gençlerin siyasal katılımının düşüklüğü üzerine düşünürken özellikle ailelerin siyasal bilincin oluşmasında ne yönde etki ettiklerine de dikkat edilmelidir. Zira, bu birincil ya da ikincil sosyalleşme alanlarında siyasetin daha özgürce dile getirilmesi ve gençlerin politik anlamda etkin ve aktif olabileceklerine inandırılmaları siyasal katılımı da olumlu yönde etkileyebilir.

KAYNAKÇA

ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği, (2001) *Türk Gençliği ve Katılım: Katıl ve Geleceğini Yarat*, İstanbul:ARI Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayınları.

ALKAN, T. & ERGİL, D. (1980), *Siyaset Psikolojisi*, Ankara: Turhan Kitabevi.

AYATA, A. G. & TÜTÜNCÜ F. (2008), "Party Politics of the AKP (2002-2007) and the Predicaments of Women at the Intersection of Westernist, Islamist and Feminist Discourses in Turkey", *British Journal of Middle Eastern Studies*, 35 (3), ss.363-384.

AVCI, Ö. (2012), *İstanbul'da Dindar Üniversite Gençliği: İki Dünya Arasında*, İstanbul: İletişim Yayınları.

BOURDIEU; Pierre (1980), "Le capital sociale: notes provisoires", *Acte de la Recherche en Sciences Sociales*, 31 (1), ss. 2-3.

BOY, D. (1978), "Origine sociale et comportement politique", *Revue Française de Science Politique*, 19 (1), ss.73-102.

BRUBAKER, R. (2001), "Au dela de l'-identité-", *Actes de la Recherches en Sciences Sociales*, 139 (3), ss. 66-85.

ERDOĞAN, E. (2009), "Olasılıksızlığın Kuramını Aramak:Türk Gençliğive Siyasal Partilere Katılım", *Gençler Tartışıyor:Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı.

GIDDENS, A. (2001), *Sociology*, Cambridge: Polity Press ss. 80-103.

JOIGNANT, A. (1997), "La socialisation politique stratégie d'analyse, enjeux théoriques et nouveaux agenda de recherche" *Revue Française de Science Politique*, 47 (5); ss. 535-559.

KAUFMANN, J. (2004), *L'entretien Compréhensif*, Paris: Armand Colin.

KAZGAN, G. (2006) *İstanbul Gençliği Gençlik Değerleri Araştırması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

KENTEL, F. (1999), *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*, İstanbul: İstanbul Mülkiyeliler Vakfı, Konrad Adenauer Vakfı.

LÜKÜSLÜ, D. (2009), *Türkiyede "Gençlik Miti": 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*, İstanbul: İletişim Yayınları.

..... (2010), "Attitude politique de sjeunes en Turquie: une tactique pour éviter la polarisation ?", *Dynamiques Contemporaines en Turquie: Ruptures, Continuités?*; Paris: L'Harmathan.

MICHELAT, G. & SIMON M. (1977), *Classe et Religion et Comportement Politique*, Paris: Presse de la Fondation Nationale de Science politiques, Edition Sociales.

PECHERON, A. (1985) "La socialisation politique: defense et illustration"; Madeleine Grawitz ve

Jan Leca (der) *Traité de science politique*, Paris: PUF, ss. 165-235.

..... (1985), "Le domestique et le politique: type de famille, modèle d'education et tranmission des systèmes de normes et d'attitudes entre parents et enfants " *Revue Française de Science PoLitique*, n: 5, s. 840-891.

TAŞKIN, Y. (2009) "Politikleşme Öyküleri ve İdeolojik Yönelimler Üzerinden bir Değerlendirme", *Gençler Tartışıyor:Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı.

TUĞAL, C. (2002) "90'li Yıllarda Öğrenci Hareketi" , *Birikim*, 155 (3), ss.38-40.

WHITE, J. (2002), *Islamiste Mobilization in Turkey: A Study in Vernacular Poltics*, Washington: University of Washington Press

WiEVIORKA, M. (2005), *La différence: identité culturelles: enjeux, débats et politiques*, Paris: Ed. de l'Aube.

YAVUZ, H. (2009), *Secularism and Muslim Democracy in Turkey*, Cambridge: Cambridge, University Press.

YILDIRIM E. & INANÇ H, & ÖZLER H. (2007), "A Sociological Representation of the Justice and Development Party. Is It a Political design or Political Becoming?", *Turkish Studies*, 8 (1) s. 5-24.

EĞİTİM, SİVİL TOPLUM VE SİYASET ÜÇGENİNDE GENÇLİK VE ÇEVRE

YOUTH AND ENVIRONMENT WITHIN THE SCOPE OF EDUCATION, CIVIL SOCIETY AND POLITICS

Dr. Barış Gençer Baykan

Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi- BETAM

baris.baykan@bahcesehir.edu.tr

ÖZET

Bu makalede Dünya Değerler Araştırması'nda Türkiye'den ve Dünya'dan gençlerin çevre sorunlarını nasıl önceliklendirdiğini, örgün eğitimde ve dışında çevre eğitiminin yerini, TÜSES'in yürütücülüğünü yaptığı "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" araştırmasında gençlerin çevre siyasetine katılımını ve İstanbul'da lise son öğrencileriyle yaptığımız ankete dayanarak gençlerin çevresel davranışlarını nelerin belirlediklerini ele alacağız. Türkiyeli gençler için yoksulluk ve eğitimin çevre sorunlarına nazaran çok daha önemli olduğunu; çevre eğitiminin gerek örgün eğitimde gerekse okul dışında farklı aktörlerce geliştirildiğini; gençlerin çevresel bilgi ve farkındalıklarının görece yüksek olmasına rağmen çevreci davranışta çekimser olduklarını ve son olarak da çevre alanında etkin olan gençlerin siyasi partiler yerine çevreci sivil toplum örgütlerini tercih ettiklerini yer aldıklarını öne süreceğiz.

Anahtar kelimeler: Gençlik, çevre, çevreci davranış, sivil toplum, çevre siyaseti

ABSTRACT

This article will analyze how young people from Turkey and the World prioritize the environment according to World Values Survey; how the environmental education finds place in formal education; the ways young people participate in environmental politics based on the research "Forms of Political Participation Among Turkish Youth"

Bariş Gençer Başkan

conducted by TÜSES and lastly we will scrutinize the factors predicting environmental behaviors of twelfth grade students in İstanbul. We will argue that poverty and education outweigh environmental problems among Turkish youth; environmental education is becoming widespread both in curriculum and extracurricular activity. Moreover, we will claim that although young people are knowledgeable and aware of environmental problems they are reluctant to engage in pro-environmental behavior and they are more likely to be active in environmental civil society organizations rather political parties.

Keywords: Youth, environment, environmental behaviour, civil society, environmental politics

Giriş

Doğanın gençlere miras kalacağı söylemi, gençlerin çevre ve doğa koruma ile yakından ilgilenmeleri gerektiği yargısını oluşturmuştur (Skogen, 1996:454). Bu yüzden çevre ile ilgili faaliyetler genellikle gençlerle özdeşleştirilir ve gençlerin bu konuda bilgili ve etkin olması beklenir. Bu önkabullerin ötesine gidilmesi ve gençlerin çevre sorunları ile neden ve nasıl ilgilendiği ve hangi koşullarda çevreci davranışlar geliştirmesi incelenmelidir. Türkiyeli gençler dünyanın ve ülkelerinin sorunlarına nasıl bakıyor, bu sorunlar arasında çevre sorunlarını nasıl konumlandırıyorlar? Örgün eğitimin gençlerin çevre farkındalığı ve çevreci davranışlar geliştirmesindeki rolü nedir? Çevre konularında etkin olmak isteyen gençler siyasi partileri ve çevreci sivil toplum kuruluşlarını nasıl değerlendirmektedir? Bu sorulara aşağıdaki araştırmalara dayanarak yanıtlar arayacağız. Dünya Değerler Araştırması'nda Türkiye'den ve Dünya'dan gençlerin çevre sorunlarını nasıl önceliklendirdiğini değerlendireceğiz. Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı'nın (TÜSES) yürütücülüğünü yaptığı ve Friedrich Ebert Vakfı (FES) Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenen İstanbul'da gerçekleştirilen Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" "araştırmasının çevre odak grup toplantılarından yola çıkarak gençlerin çevre konusunda siyasi partilere ve çevre STK'ları üzerinden katılımını ele alacağız. İstanbul'da lise son sınıf öğrencileriyle yaptığımız anket çerçevesinde gençlerin çevre sorunları hakkındaki bilgilerini, çevresel farkındalık ve tutumun çevre davranışına ne oranda etki ettiğini inceleyeceğiz.

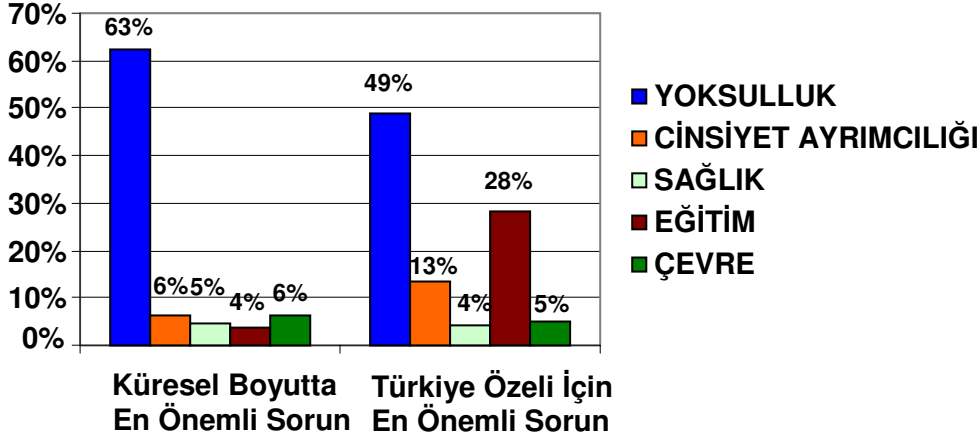
Dünya'nın ve Türkiye'nin Temel Sorunları Arasında "Çevre"

Bu bölümde Esmer ve Ertunç'un (2010) araştırmasına dayanarak dünyada ve Türkiye'de gençlerin çevre konusunu nasıl önceliklendirdiğini ele alacağız. Araştırma çerçevesinde Dünya Değerler Araştırması (World Values Survey) bünyesinde Binyıl Kalkınma Hedefleri¹ arasından en önemli bulunan 5 tanesi ele alınmış ve görüşmecilerin çözülmesi gereken bu sorunlardan hangisini dünyanın ve kendi ülkelerinin sorunları arasında ilk sıraya koydukları/en önemlisi addettikleri sorulmuş. Yaklaşık yüz ülkeden 18-22 yaş aralığındaki gençlerden alınan cevaplar hem uluslararası hem de Türkiye düzeyinde incelenmiş. Dünya genelinde gençlerin 66%'sı yoksulluğu çözülmesi gereken sorunların en başında sayıyor. Gençlerin 10%'u sağlık imkânlarının yetersizliğini ve bulaşıcı hastalıkların etkisini birinci sıraya koyarken 18-22 yaş nüfusunun yüzde 7%'si en çok kadınlara ve genç kızlara yapılan cinsiyet ayrımcılığından şikayetçi. Gençlerin 11%'i ise çevre ve eğitim sorunlarının kalkınma hedefleri arasındaki en ciddi sorun olduğunu düşünüyor. Birleşmiş Milletler BinYıl Kalkınma hedefleri arasında dünyanın en önemli sorununun çevre sorunu olduğunu gençlerin 11%'i belirtirken kendi ülkelerinin en büyük sorunu değerlendirmesinde çevrenin yeri farklılaşıyor.

Türkiye'de 2008 yılında yapılan Dünya Değerler Araştırması'nın sonucunda yoksulluk içinde yaşayan, ihtiyaçlı insanlar söz konusu olduğunda farklı yaş grupları ya da ülkeler arasında öncelik açısından hiçbir fark tespit edilmiyor; gençlerin %63'ü yoksulluğu ortadan kaldırma hedefini birinci sıraya koyuyor. Bunun dışında Türkiyeli gençlerin %4'ü dünya genelinde eğitim koşullarındaki yetersizliği ve eşitsizliği çözülmesi gereken hedeflerin başında ifade ediyor. Gençlerin %6'sı kadın sorunlarını, %5'i sağlık sorunları ve bulaşıcı hastalıkları, %6'sı ise çevre sorunlarını yalnızca kendi ülkesinin değil dünyanın çözmeye çalıştığı en önemli sorun olarak ifade ediyor.

Bariş Gençler Baykan

Şekil 1: Türkiye’deki Gençlerin (18-22 yaş) Dünya Sorunlarını Bin Yıl Kalkınma Hedefleri Çerçevesinde Önem Sırasına Göre Değerlendirmeleri: Küresel Boyutta ve Türkiye İçin

Türkiye’deki 18-22 yaş aralığındaki gençlerden bahsi geçen sorunlar içerisinde Türkiye’nin sorunlarını sıralamaları istendiğinde ise; bu nüfusun %49’unun yoksulluğu Türkiye’nin en önemli sorunu olarak belirttiği görülüyor. Gençlerin % 28’i eğitim sorununu ilk sıraya koyuyor; yaş gruplarının tümü incelendiğinde de eğitimi önemli bir sorun olarak ikinci sırada yer alıyor. Kadınlara karşı uygulanan cinsiyet ayrımcılığının farkındalığı çevre kirliliği ve sorunlarından önce geliyor, genç nüfusun %13’ü cinsiyet ayrımcılığı sorununu eğitimden sonra ilk sırada ifade ediyor.

Araştırmada gençlerin ülkelerindeki ilk sorunu tanımlamalarıyla dünya genelindeki ilk sorunu tanımlamaları arasında bir farklılığın ortaya çıktığı görülüyor. Kimi ülkelerin gençleri küresel boyutta daha alt sıralarda değerlendirdiği çevre konusunu kendi ülkelerinde daha öncelikli bir yerde konumlandırıyor. 18-22 yaş aralığındaki Japon nüfusunun 44%’ü çevre sorunlarının dünyanın en ciddi sorunu olduğunu düşünüyor ve diğer yandan kendi ülkelerinde de en büyük sorunun bu olduğunu vurguluyorlar (73%). Türkiye, Arjantin, Brezilya, Sırbistan ve Romanya’nın tutumuna baktığımızda ise sorumluluğu “dünyanın geri kalanı” ile paylaşma eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülüyor ve yaklaşık % 6-7 oranında küresel boyutta en önemli sorun olarak çevre sorununu görüyorlar.ⁱⁱ

Gençlerin Çevre Eğitimi

Türkiye'deki genç kuşağın çevreye bakışı üzerine düşünürken, gençlere çevre bilinci vermek açısından örgün eğitimin önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çevre eğitiminin genel özelliklerine baktığımızda ilk belirtmemiz gereken husus, çevre eğitiminin gençlerden çok çocuklara yönelik olduğudur (Baykan ve Lüküslü, 2008:2).

“Türkiye’deki örgün eğitim sistemi içinde çevre eğitimi, ilköğretimde 1. sınıfta başlamaktadır. Ortaöğretimdeki çevre eğitiminde ise, 1992 yılından başlayarak, Coğrafya dersi ve genellikle Lise 1’de açılan Seçmeli dersler grubundaki Çevre ve İnsan dersinde, doğal çevre, çevre sorunları ve enerji gibi konular işlenmektedir. İlköğretim, Lise ve Dengi Okullar Eğitici Çalışmalar Yönetmeliği’nin eğitici kollar bölümünde ‘Çevre Koruma Kolu’, ‘Çevre ve İzcilik Kolu’ ve ‘Tüketici Kolu’; okullarda kutlanacak belirli gün ve haftalar bölümünde ise ‘Dünya Çevre Günü’, ‘Çevre Koruma Haftası’ ve ‘Orman Haftası’ vb. gün ve haftalara yer verilmiştir.”ⁱⁱⁱ

Ayrıca ilköğretim düzeyindeki ders programlarını günün koşullarına göre yenilenmesi çabası ile Coğrafya ve seçmeli ders olan Çevre ve İnsan-1 ders programlarının geliştirme çalışmaları devam etmektedir.^{iv} Ayrıca ilköğretim kurumlarında 1., 2. ve 3. sınıflara sunulan haftada üçer saatlik bireysel ve toplu etkinlik dersi kapsamında da öğrencilerde çevreyi sevmeye ve koruma bilinci yaratılmaya çalışılmaktadır.^v

Milli Eğitim Bakanlığı dışında da farklı aktörlerin çocuk ve gençlerin çevre bilinci kazanması için faaliyetlerde bulduklarını gözlemliyoruz. Bu aktörler incelendiğinde ulusal düzeyde devam eden projelerin genelde uluslararası bir ayağının olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV), Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı'nın (Foundation for Environmental Education, FEE) Eko-okullar projesinin Türkiye ayağını yürütüyor. Eko-Okullar Programı, ilköğretim okullarına yönelik bir program olup çevre bilinci, çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi verebilmek için uygulanıyor. Benzer bir şekilde *Regional Environmental Center*'in Türkiye şubesi olan REC-Türkiye de yurtdışında uygulanan çevre projelerini Türkiye'ye getiriyor. 2007-2008 öğretim yılında başlanan

Sürdürülebilir Kalkınma için Yeşil Kutu Eğitim Projesi, 10-14 yaş grubu ilk öğretim öğrencilerine yönelik olup, öğretmenler için ders planları içeren bir el kitabı, öğrenciler için

Bariş Gençer Baykan

bilgi ve çalışma dokümanları, ikilem oyunu, video kaset ve CD-Rom'lar içeren bir paketten oluşuyor.

Eğitim kurumları dışında, şirketlerin de sivil toplum kuruluşları ile ortak düzenledikleri toplumsal sorumluluk projeleri ekseninde gençler ve çevre konusuna eğildiklerini, gençleri çevre konusunda duyarlı olmaya davet etmek, çevre eğitimine destek vermek ve gençlerin çevre ile ilgili projelerine destek olmak gibi adımlar attıklarını gözlemliyoruz. Öyle görünüyor ki, Türkiye'de faaliyet gösteren ulusal ve uluslararası şirketler, küresel ortamın da bir uzantısı olarak gerek toplumsal sorumluluk projelerinin bir ayağı olarak, gerek ise imaj güçlendirme kaygılarının bir parçası olarak, çevre koruma faaliyetlerine eğilmiş durumdadır. Bu faaliyetlerin bir kısmının ise sivil toplum kuruluşlarını da ortak olarak alarak gençlerin çevre eğitimine eğildiklerini gözlemliyoruz.

Gençlerin çevre ile ilgili projeler geliştirmelerine destek sağlayan toplumsal sorumluluk projelerine Bayer'in düzenlediği Bayer Genç Çevre Elçisi bu konuya iyi bir örnek sunuyor. Bayer'in Birleşmiş Milletler Çevre Programı ile işbirliği içinde yaptığı bu projeye Bayer Türkiye 2007 yılından itibaren katılıyor. Bayer'in İnternet sitesinde program şöyle tanıtılıyor:

“Küresel iklim değişikliğinin ülkemizde yarattığı olumsuz etkilerin farkındaysan, bu konudan çevrendekileri haberdar etmek ve bir fark yaratmak istiyorsan, kamuoyunu bilinçlendirecek bir kampanya hazırla ve 16 Haziran 2008 tarihine kadar bizimle paylaş...”^{vi}

Benzer bir şekilde 2005 yılında UNDP ve Coca Cola işbirliğinde başlatılan “Hayata + Gençlik Fonu” da gençlerin projelerini (bu projeler sadece çevre ile ilgili projelerle kısıtlanmıyor ama öncelik verilen alanlar arasında çevre de var) desteklemeyi vadediyor.

“5 yıl süreceğ olan hibe programı 1,5 milyon ABD doları bütçesi ile yüze yakın gençlik projesini desteklemeyi hedeflemiştir. “Gençler tarafından tasarlanan, toplumsal fayda hedefleri olan, yenilikçi, yaratıcı, çevreye duyarlı, katılımcı, sürdürülebilir, yaşam kalitesini arttırmaya yönelik projeleri desteklemek” hedefiyle uygulanan program, ilk döneminde 10, ikinci döneminde 12 projeyi desteklemiştir. Programa olan yoğun talep, gençlik sivil alanının yerel çalışmalar için destek arayışını bir kez daha göstermiştir.”^{vii}

Örgün eğitimin gençlerin çevreye karşı duyarlılık geliştirmesinde rolü yadsınamaz. Özellikle çocukluk çağında ve genç yaşta oluşan değer yargıları ve tutumlar, erken yaşlarda doğayla olan ilişkilerde empatinin gelişmesi ve doğaya karşı sevginin oluşmasında oldukça önemlidir ve bunların oluşması, çevrenin korunması için çevre dostu davranışların gösterilmesi anlamına gelmektedir. (Erten,2004:4). Öte yandan çevreci davranışı etkileyen faktörler çok farklılaşabilmektedir ve eğitim ile birlikte değerler ve sosyo-ekonomik yapı da önemli hale gelmektedir.

Gençlerin Çevreci Davranışları

Çevreci davranış, çevreye zarar vermeme ve ekosistemin dengesini bozacak eylemlerden kaçınma olarak tarif edilebilir (Stern:2000). 1970'lerden günümüze giderek artan ve gezegenin sürdürülebilirliğini tehdit eden insan kaynaklı çevre ve iklim sorunlarının altında yatan nedenleri anlamak için çevreci davranışları (Çevre dostu davranış, çevre için anlamlı davranış- çevreye duyarlı davranış olarak da adlandırılabilir) incelemek ve bu sorunların çözümüne katkıda bulunabilecek davranışların veya davranış değişikliklerinin ele alınması açısından önemlidir. Sosyal bilimlerin çevreci davranış gösteren birey ve toplulukların güdülerini anlama çabası doğa korumacılar, siyasiler ve karar vericiler için önemlidir. Son yıllarda da çevre korumanın tüketici davranışlarıyla sağlanacağı düşünüldüğünden şirketler için de bireylerin tüketim odaklı çevreci davranışlarını anlamak önemli hale gelmiştir.

Çevresel psikolojide çevresel davranış belirli tip davranışlarla özdeşleştirilir. Araştırmacıların oluşturduğu listede katılımcılardan belirli tip çevreci davranışları hangi sıklıkla (veya hiç) gerçekleştirdiklerini açıklamaları beklenir. Araştırmaya göre değişmekle beraber başlıca çevreci davranışlar geri dönüşüm (Guagnano, Stern, & Dietz, 1995); ulaşım (Steg & Vlek, 1997), siyasi faaliyet (imza kampanyasına katılma, çevre kuruluşunu destekleme vb.) Cameron, Brown, & Chapman, 1998) şeklindedir. Bazı araştırmacılar da farklı tip çevreci davranışları bir araya getiren ölçekler oluşturmuşlardır (Kaiser, 1998; Karp, 1996;). Erken dönem araştırmalar çevreci davranışı bütün ve farklılaşmamış olarak değerlendirmiştir. Yakın dönem araştırmalar farklı tipte çevresel davranışların olduğunu ve nedensel faktörlerin farklı bileşimlerin farklı tip çevresel davranışları belirler. Stern (2000) çevresel davranışları 3 ana grupta ele almaktadır. Çevresel aktivizm, kamusal alanda aktivist

Barış Gençer Baykan

olmayan çevreci davranışlar ve özel alan çevreciliği. Çevresel aktivizm belirli davranışların fonksiyonu olarak kavramsallaştırılıyor. Bu davranışlar arasında çevre örgütüne üyelik, çevre alanında siyasi eylemde bulunmak, kendini adanmış bir çevreci olmak, zor çevresel davranışlarda bulunmak, politika ve işletme kararlarını etkileme potansiyeline sahip olmak, çevre koruyucu davranışlarda bulunmak ve kolektif çevresel eylemde bulunmak yer alıyor (Webb& Richardson: 2010). Aktivizm şemsiyesi altında değerlendirilmeyen ve çevresel yurttaşlık ile özdeşleştirilebilecek davranışlar arasında çevre konulu dilekçelere imza verme, çevre örgütlerinin etkinliklerine katılma veya destek verme sayılabilir. Diğer yandan çeşitli kamu politikalarını kabul etmek veya onları desteklemek de (çevre yasalarını onaylamak, çevre koruma için daha fazla vergi vermeyi kabul etmek) bu kategoriye girer. Özel alan çevreciliğindeki davranışlar ise daha çok kişisel veya hane halkı bazında çevreye etkisi olan mal ve hizmetlerin satın alınması veya kullanılması ile ilgilidir: Otomobil kullanımı, enerji kullanımı, seyahat, ısınma ve soğutma sistemleri, geri dönüşüm veya yeşil tüketim gibi (Stern 2000).

Gençlerin çevre hakkındaki tutum, bilgi, kaygı ve davranışlarının gelecekte doğal kaynaklar ve onların sürdürülebilirliği üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olacaktır. Bugünün gençlerinin geleceğin karar vericileri olacağı düşünüldüğünde onların çevre konusunda ne düşündükleri ve hissettikleri, neler öğrendikleri ve ne kadar bilgiye sahip olduklarını araştırmak, gelecekle ilgili ipuçları vermesi bakımından önem taşımaktadır (Meinhold ve Malkus, 2005:512). Bu noktadan yola çıkarak yaptığımız araştırmada İstanbul ilindeki liselerde öğrencilerin çevreci davranış, çevre bilgisi ve çevreci tutumlarını inceledik . Araştırma; Aralık 2012-Mart 2013 ayları arasında İstanbul Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkez ilçelerindeki Liseler, Teknik Liseler, Endüstri Meslek Liseleri, Kız Teknik Öğretim Meslek Liseleri, Anadolu Liseleri'nde, 16-17 yaş grubunu kapsayan 1034 adet 12.sınıf öğrencisinden toplanmış olan verilerle yapılmıştır (Ergen, Turan, Baykan:2013).

Araştırmada elde edilen ön bulgular şöyledir: Çevresel farkındalığı, çevre ile ilgili sorunların medya üzerinden takibini büyük oranda açıklıyor. Farkındalık ise çevresel davranışı daha az bir oranda etkiliyor. Akranlarının çevreci davranışlarına yönelik tutum da çevre sorunlarının izlenmesinde rol oynuyor ve bu tutum ayrıca çevresel davranışı da açıklayabiliyor. Çevre sorunlarının farkında olmak dolaysız olarak bu sorunların çözümünde rol oynamayı getirmiyor. Çevreci davranış çok farklı şekillerde tezahür ediyor ve farklı

faktörler davranışı tekil veya birlikte etkileyebiliyor. Öğrencilerin %19'u çevreyle ilgili medya-yayın takibi yaparken %37'si çevresel inisiyatif alıyor. Öğrencilerin %59'u çevresel bilgiye sahipken %69'u çevresel farkındalık gösteriyor ve %70'i etrafına, akranlarına çevre konularında liderlik edeceğini belirtiyor. Kız ve erkek öğrencilerin çevreye yönelik davranışlarında, çevresel farkındalık ve bilgi seviyelerinde farklılıklar göze çarpıyor. Liseli kız öğrencilerin çevre konusundaki farkındalıkları erkeklerden daha yüksek ve çevreyle ilgili inisiyatif alma konusunda daha istekliler. Kız öğrencilerin %55'i "Çevreye zarar veren birini çekinmeden uyarırım" darken erkek öğrencilerde bu oran %48. Kız öğrencilerin %38'i okullarında çevre ile ilgili bir faaliyet düzenlenirse katılacağını belirtirken bu oran erkeklerde %29'a düşüyor. kız öğrencilerin başkalarına çevreyi temiz tutmalarını her zaman tavsiye ederim önermesine katılma oranları %70 iken erkek öğrencilerde bu oran %35. Çevre bilgisini ölçmeye yönelik sorulara verilen cevaplarda ise kız öğrencilerin önde olduğu görülüyor.- Plastik poşetlerin doğada yok olmasının uzun yıllar aldığını ve kirliliğe neden olduğunu biliyorum (Kız öğrenciler: %71,erkek öğrenciler: % 59) - Ozon incelmesi probleminin ne olduğunu biliyorum (Kız öğrenciler: %57; erkek öğrenciler: 48.8) Liseli erkek öğrenciler çevreyle ilgili daha fazla yayın takip ediyorlar. Öğrenciler en çok TV ve radyolardan ve belgesellerden çevre ile ilgili yayınları takip ediyorlar.

Yeşil Politikannın Genç Aktörleri

Gençler çevre konusunda eğitim ve medya üzerinden belirli bir duyarlılık geliştirmiş durumdadırlar. Siyasi partilerin, çevre başta olmak üzere gençlerin yaşamlarını doğrudan etkileyecek konularda aktif politikalar geliştirmemesi, gençlerin siyasi partilere yakın durmamasını açıklayabilecek faktörlerden biri olarak görülebilir. Partilerde çevre başlığı altında bir bağımsız politik faaliyet olmaması ve halihazırdaki gençlik kolları faaliyetlerinde çevre konusunun henüz gündeme gelmemesi, bu konuda etkin olmak isteyen gençleri siyasi partiler yerine çevre sivil toplum kuruluşlarına ve çevreci toplumsal hareketlere yönlendiren nedenlerdendir. Siyasi partilerde faaliyet gösteren gençlerin, partilerinin (CHP) çevre konusunda etkin olmak isteyen gençlere sunacağı bir birikimi olmadıklarını, çevre STK'larına eleştirel baktıklarını (TKP) ve çevre konularının ideolojik bir süzgeçten geçirip yorumadıklarını (MHP,ÖDP,BBP,DTP) gözlemliyoruz. (Baykan ve Lüküslü, 2009) Profesyonel ve yaygın çevre STK'ları çevre konusunda etkin olmak isteyen gençler için bir çekim gücü oluşturuyor ve temelde öğrenci gençlik kitlesine yönelik örgütlenme ve farkındalık yaratma çalışmaları yürütüyorlar.

Bariş Gençer Baykan

TEMA'nın örgün eğitim içinde üniversite öğrencileri ile başlayan çalışmaları liselere hatta son yıllarda ilköğretim okullarına kadar iniyor. Yavru TEMA ile 2005 yılından itibaren 560 ilköğretim okuluna ulaşılmış, liselerdeki teşkilatlanma çalışmalarına da 2006 - 2007 öğretim yılında başlanmış. Mezun TEMA örgütlenmesi ile de 2004 yılından itibaren üniversite döneminde Genç TEMA yapısı içinde görev alan kişilerin, eğitimlerini tamamladıktan sonra çalışmalarına işyerlerinde devam edebilmeleri amacıyla kurulmuş. Genç TEMA, üniversite ve lise öğrencisi gönüllülerinden oluşan bir örgütlenmedir. 2000 yılında kurulan ve 2013 itibariyle 75 üniversitede ve 10 lisede 8000 gönüllü ile beraber çalışan Genç TEMA'nın amacı, ülke çapında lise ve üniversite öğrencilerinin çevresel tehditler ve erozyonun tehlikeleri konusunda bilinç kazanmaları, aktif olarak TEMA faaliyet ve projelerine katılmalarını sağlamak.

Genç TEMA'nın teşkilatlanma şemasına^{viii} baktığımızda başkan, genel sekreter, organizasyon ve tanıtım sorumlusu, kaynak geliştirme sorumlusu, üyelik ve eğitim sorumlusu gibi pozisyonlardan oluşan profesyonel bir yapı görüyoruz. Böylesine kapsamlı bir örgüt yapısına rağmen Genç TEMA, TEMA Vakfı Yönetim Kurulu'nda temsil edilmiyor ve gönüllüler "daha özerk bir Genç TEMA" talebini dile getiriyorlar. TEMA vakıf statüsünde faaliyet gösterdiği için yurttaşlar üye olamıyor ama gönüllü olarak kaydedilerek vakfın faaliyetlerine katılabiliyorlar. Vakfın Şubat 2013 itibariyle 460 bin gönüllüsü var ve her yıl yaklaşık 30 bin yeni gönüllü kaydediliyor. 2012'de gönüllü olanların yüzde 92'si 25 yaşın altındayken yüzde 8'i 25 yaş üstü ve özellikle ilköğretim düzeyinde daha fazla gönüllü kaydediliyor. Son dönemde TEMA'nın özellikle ilköğretime yönelik programlarında bir artış söz konusu. İstanbul Kalkınma Ajansı'nın katkılarıyla İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün desteğiyle Minik TEMA İstanbul Projesi ile İstanbul'da 500 okulda, 1.000 sınıfta, 25.000 çocuğun doğayla arasında bağ kurulması, bu bağın olabildiğince güçlendirilmesi ve onlara oyun haklarının geri verilmesini hedefliyor.^{ix}

Türkiye'nin köklü çevre kuruluşlarından Türçek (Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu) bünyesinde gençlerin faaliyetleri 1990'lı yıllarda başlıyor. 1992-1999 izci grubu çalışmaları yürütülürken 3 Ekim 1998'de Türçek Yönetim Kurulu kararı ile "Gençlik Komitesi" kuruluyor. Komite, kurum bünyesinde bulunan 18-30 yaş arası genç üyelerden oluşuyor ve amacını TÜRÇEK'in ana amacının gerçekleştirilmesinin yanı sıra yapılacak etkinlikler ile gençlerin sivil topluma kazandırılmasının sağlanması ve çevre

konusunda bir hassasiyet yaratılması olarak tanımlıyor. Gençlik Komitesi, çevreci gençlerin kendi alanlarında çalışmalarını gerçekleştirecek bir hareket imkanı sağlamanın yanı sıra gençleri ilgilendiren her türlü çalışmanın içinde yer alıyor (Uyuşturucu seminerleri, deprem konusunda eğitimler vb.). Türçek Gençlik Komitesi, 2002 yılından bu yana Sabancı Üniversitesi Toplumsal Duyarlılıklar Projeleri işbirliği ile çevre sorunlarına gençlerin bakış açısını ortaya koymak ve bu sorunlara çözüm üretebilmek amacıyla STK'lar, üniversite kulüpleri ya da bireysel inisiyatifler kanalıyla çevresel çalışmalar yapan gençleri Akasya Gençlik Çevre Zirvesi'nde bir araya getiriyor.

Genç Yeşiller, Haziran 2008'de sürdürülebilir yaşam için, ekolojik, paylaşımcı ve çoğulcu bir toplumun kurulması gibi ilkeler doğrultusunda faaliyet yürütmek için kurulan Yeşiller Partisi'nin bir alt grubu olarak faaliyet gösteriyordu. Dar bir çerçevede, genelde etkinlikler üzerinden bir araya gelen ve henüz bağımsız kitlesel bir politik grup olarak tanımlayamayacağımız Genç Yeşiller, özellikle nükleer enerji ve iklim değişikliği konularında farkındalığı arttırmak, kamuoyu oluşturmak ve siyasi otoriteleri etkilemek için çaba sarfediyorlar. İlk etkinlikleri Kasım 2005'te düzenledikleri "Nükleersiz bir Dünya için Akkuyu Gençlik Kampı" oldu. 1970'li yıllardan bu yana planlanan nükleer santralin yeri olarak düşünülen Mersin'in Akkuyu ilçesinde düzenlenen kamp, Türkiye'den ve Avrupa'dan gençlerin katılımıyla gerçekleştirildi. Yeşiller Partisi'nin Eşitlik ve Demokrasi Partisi ile birleşip Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi olarak siyasi hayatına devam etme kararı almasıyla da birlikte Genç Yeşiller oluşumu sönmüldü. İki partinin de genç üyeleri "yeşil ve sol" bir gençlik oluşumu olan "Genç Ahali" yoluyla faaliyetlerine devam edeceklerini açıkladılar.^x

Küresel Eylem Grubu (KEG), küresel iklim değişikliği ile mücadelede 3 Aralık 2005 tarihinde tüm dünyada eşzamanlı olarak düzenlenen "Küresel İklim Kampanyasının" Türkiye ayağını düzenlemek için kuruldu. "Küresel Isınma Eylem Günü Çalışma Grubu" adıyla ilk çalışmasını "ABD Kyoto'yu imzala-Temiz enerji istiyoruz" sloganıyla Türkiye'de ilk defa küresel ısınmaya karşı mitingler -İstanbul'da ve İzmir'de- düzenleyerek gerçekleştirdi. KEG, sadece gençlerin kurduğu ve yürüttüğü bir inisiyatif olmamakla beraber aktivistlerinin ve kampanyalarına katılanlarının büyük bölümünü gençlerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'nin iklim değişikliğine neden olan gazları hızla artan oranda üreten bir ülke olarak, dünya üzerindeki yaşamı tehdit eden küresel ısınmayı durdurmak için üzerine düşenleri yapmasını ve Kyoto Protokolü'nü en kısa zamanda imzalamasını sağlamak amacıyla Şubat-Nisan 2007'de "Türkiye Kyoto'yu İmzala" kampanyasını düzenlendi. Çevreci örgütlerin

Bariş Gençer Baykan

yanısına sivil toplumun diğer kesimlerinden destek alan kampanyaya gençler aktif bir şekilde katıldılar.^{xi}

Profesyonel çevre sivil toplum kuruluşlarında gençlerin varlığı ve etkileri üzerine henüz detaylı araştırmalar yapılmış değildir. Bu durum gerek kurumların üyelik bilgilerini sistemli bir şekilde düzenlememiş olmaları gerekse araştırmacıların bu konuya ilgisizliği ile açıklanabilir. Verilere ulaşabildiğimiz ölçüde çevre STK'larında gençlerin varlığını şu şekilde değerlendirebiliriz. Greenpeace Türkiye'nin Şubat 2013 itibariyle yaklaşık 50 bin destekçisi bulunuyor. Destekçilerin yüzde 43'ü erkek iken yüzde 38'i kadın, % 19 da cinsiyet belirtmemiş. Yaş dağılımına baktığımızda yüzde 1'i 18 yaş altında, yüzde 41'i 18-35 yaş aralığında, yüzde 27'si 36 yaş ve yukarisında. Destekçilerin önemli bir kısmının üniversite öğrencisi olduğunu söyleyebiliriz. Diğer yandan Greenpeace'in 50 bin kadar da pasif destekçisi bulunuyor. Çevre STK'ları üzerine yapılan bir araştırmada üyelik konusunda sorunun yeni üye alımı değil, üyelerin katılımının eksikliği – etkinliklere katılma, aidat ödeme- olduğu tespit ediliyor. ^{xii} Doğa Derneği'nin 581 aktif üyesinin yüzde 51'i erkek, yüzde 49'u kadın. Üyelerinin yüzde 45'i 18-35 yaş aralığındayken yüzde 55'i 35 yaş ve üstünde.^{xiii} WWF Türkiye'nin 5000 destekçisinin de yüzde 55'i kadın ve yüzde 45'i kadın. Destekçilerinin yüzde 70'i 20-45 yaş aralığında.Elimizdeki bu verilerden kabaca çevre STK üyeliğinde kadın erkek oranının eşite yakın olduğunu, üyelerin yaklaşık yüzde 40'nın 18-35 yaş aralığında olduğunu söyleyebiliriz. Uygur Özemesi, çevre STK'larını ve kadrolarını tarihsel olarak 5 dönemde değerlendiriyor.^{xiv} Bu sınıflandırma gençlerin hangi dönemde çevreci sivil toplum faaliyetlerine başladıklarının anlaşılması açısından ipuçları içeriyor.

- 1) 1950'liler: 40-50 yaşlarındaki bürokratlardan kurulmuş, ulusal odaklı STK'lar (Ormancılar Derneği ve Türkiye Tabiatını Koruma Derneği- TTKD)
- 2) 1972 sonrası: 30-40 yaş aralığında entelektüel ve akademi dünyasından kişilerin kurduğu ulusal ve uluslararası odaklı çevre STK'ları: (Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu - TÜRÇEK ve Doğal Hayatı Koruma Derneği- DHKD)
- 3) 1980-1992 Boşluk
- 4) 1992 Rio Zirvesi sonrası: 50 yaş üstü profesyonel ve işadamlarının, 25-40 yaş aralığındaki profesyonel STKcılarının ve 18-24 yaşlarındaki öğrencilerin içinde yer aldığı STK'lar (TEMA, TURMEPA,TÜRÇEV gibi vakıflar ve Greenpeace.

5) 2000'ler: 1990'lardaki şablon halen geçerli. WWF (World Wildlife Fund) Türkiye ve Doğa Derneği kuruluyor. Ayrıca 2000'ler yerelde de bir ayağa kalkış dönemi: DOÇEV; TÜRÇEP, KarDoğa, İçDoğa, Kuzey Doğa.

Gençlerin çevre STK'larının kadrolarında 1990'lı yıllardan itibaren yer almaya başladığını söyleyebiliriz. 1950'lerden 1990'lara kadar zaten sayısı çok az olan çevre STK'larında gençleri hem kadro hem de üyelik düzeyinde yer almıyorlar. 1924-1980 yılları arasında 19, 1981-1990 arasında 35 adet çevre STK'sı mevcut^{xv} ve esas büyük artış doksanların ikinci yarısında meydana geliyor. Yukarıdaki sınıflandırmada eksik olan nokta "Boşluk" olarak adlandırılan dönemde yani 1980 darbesi sonrasında siyasi partilerin, sendikaların ve sivil toplum kuruluşlarının kapatıldığı veya faaliyetlerinin kısıtlandığı bir dönemde "apolitik" olarak değerlendirilen çevre hareketi ortaya çıktı ve yaygınlaştı. Bu hareketin için de 1980 öncesi dönemin siyasi örgütlerinden gelen politik kuşağın yanında ilk politik tecrübelerini çevre protestolarında edinen gençler de vardı. Hareketteki varlıklarını orana dökemesek bile belirli bir ağırlıkları olduğunu ve bu kuşağın bazı temsilcilerinin 1990'lı yıllarda bazı doğa korumacı örgütlerin, çevre STK'larının kurulmasında önemli roller oynadıklarını söyleyebiliriz. Özellikle 1990'lı yıllarda nükleer karşıtı hareket içinde ve farklı bölgelerde kurumsal olmayan çevre hareketlerinin ve protestolarının içinde gençlerin varlığından bahsedebiliriz.^{xvi}

Üniversitelerde Çevre Toplulukları

Genç çevrecilerin faaliyet gösterdikleri başka bir alan da üniversitelerdeki çevre topluluklarıdır. Üniversite öğrencilerine yönelik çeşitli etkinlikler düzenleyerek çevre bilincini geliştirmeye ve çevre sorunlarına dikkat çekmeye çalışmaktadırlar. 2007 itibarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren 127 üniversitenin (devlet ve vakıf üniversiteleri) 52'sinde çevre topluluğu veya çevre konularıyla ilgili öğrenci toplulukları bulunuyordu. (Özcan,2007). Gönüllük temelinde ve daha ziyade çevre mühendisliği öğrencilerince kurulan bu topluluklar çalışmalarını akademisyenlerin danışmanlığında yürütüyorlar. Çevre topluluklarının sürdürülebilirlikleri ve etki alanları sınırlı olsa da üniversiteli gençlerin çevre algılarını geliştirmede ve sorunların çözümünde bir parça olabileceklerini düşünmelerinde bir rol oynuyorlar. Çevre temizliği, ağaçlandırma, geri kazanma gibi pratik faaliyetlerin yanında

Barış Gençer Baykan

ülkenin çevre sorunlarını da (iklim değişikliği, enerji, madencilik, termik santraller) gündemlerine alıyorlar.

Çevre Sorunlarına Öğrenci Yaklaşımları (ÇSÖY) Sempozyumu, 1998'den beri farklı üniversitelerin ev sahipliğinde yapılan , bileşenleri Türkiye çapında üniversitelerdeki çevre ve ekoloji ile ilgilenen topluluklar olan bir sempozyum. Türkiye'nin her yerinden öğrencilerin katıldığı sempozyum, çevre sorunlarına öğrencilerin özgün bakışı ve farklı akademik alanların bütüncül ve disiplinler arası işbirliğine dayalı bir yaklaşımla çözüm üretmenin mümkün olduğuna inanan üniversite öğrencileri bir araya getirmeyi amaçlıyor. ^{xvii} Sempozyumun içerisinde bilimsel içerikli sunumların yanı sıra, katılan öğrencilerin bilgi ve fikir paylaşımı yapabileceği atölye çalışmaları da bulunmakta. 2013 yılında ODTÜ Çevre Topluluğu'nun ev sahipliğinde gerçekleşen 16. Sempozyum ÇSÖY sempozyumu Türkiye'de üniversite öğrencileri tarafından düzenlenen en kapsamlı ve en devamlı çevre platformlarından bir haline gelmiş durumda. 16. sempozyumda Çevre ve Sağlık, Tarih Boyunca Çevreye Bakış, Çevre Bağlamında Tüketim, Sosyal Bilimler Açısından Çevre ve Çevresel Aktivizm olmak üzere 5 oturumda farklı sunumlar, atölyeler ve poster sunumları gerçekleştirilmiş. ÇSÖY'ün üniversite kampüsü dışında çevre sorunlarının çözümü için faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarla ilişkisi sınırlıdır. Ayrıca 16 yıldır düzenli olarak düzenlenmesine rağmen üniversite topluluklarının yaşadığı sürdürülebilirlik, kaynak eksikliği, toplumsal bağlarının zayıflığı gibi çeşitli sorunlardan muaf değildir ve yapı itibariyle kendini tekrar etme olasılığı vardır.

Küresel Çevre Sorunlarının Gölgesinde Bir Kuşak

Gençler ve siyaset üzerine analizler yaparken ya da bu makalede yaptığımız gibi gençlerin çevre sorunlarına bakışlarını analiz ederken hiç kuşkusuz gençliğin ve kuşak kavramının her kuşağın yaşadığı dönemden ayrı olarak düşünülmemeyeceği noktasından yola çıkmalıyız. Bu açıdan bugünün genç kuşağını anlamak için bu kuşağın içine doğmuş oldukları dünyanın özelliklerini anlamak büyük önem taşıyor. Kuşak kavramını çalışan tüm sosyal bilimciler, kuşaksal farklılıkların hızlı değişimlerle (ekonomik, sosyal, teknolojik) alakalı olduğu üzerinde durmaktadırlar. Örneğin 1928 yılında yayınladığı makalesi bugün kuşak üzerine yazılmış klasik bir makale olmuş olan “Karl Mannheim’a göre, aynı yaş grubundan gençler, ancak büyük tarihsel dönüşümlere yol açan olaylar yaşadıklarında bir kuşak bilinci geliştirirler. Bu durumda yaş grubu, kendine özgü bir kimliği olan bir kuşağa dönüşmektedir.

Bir kuşağa mensup farklı gruplar karşıt görüşlere sahip olsalar bile, yetiştikleri tarihsel döneme ilişkin ortak bir değerler bütünü paylaşıyorlar”. (Neyzi, 2004; Manheim, 1952) .Yine kuşak üzerine klasik çalışmalardan birine imza atmış olan Margaret Mead de, insanların önceki kuşakların hayatlarını yeniden ürettikleri (aynı çeşit yaşam tarzlarına sahip oldukları) geleneksel toplumlarda kuşak çatışması olmadığını altını çizerken, modern toplumla beraber kuşak çatışmasının oluşmaya başladığını savunur. Modern toplumla beraber “yaşlı” kuşaklarla “genç” kuşakların değerleri çatışmaya başlar. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan değişimlerle beraber ise kuşaklar arasında çatışma değil uçurum oluştuğunu savunur Mead. Hızla değişen dünyaya ayak uyduramayan eski kuşak ile genç kuşak arasında Mead’in deyimiyle bir “uçurum” oluşmuştur (Mead, 1970). Kuşağa dair tüm bu fikirler bize kuşak kavramının, yaşanandönemden ayrı düşünülemez bir kavram olduğunu düşündürür.

Bu yüzden gençliğin çevreye bakışı incelenecekse bu gençlerin hangi kuşağın üyesi oldukları, nasıl bir dönemde doğmuş ve büyümüş oldukları, hangi olaylardan etkilendikleri üzerine de kuşkusuz kafa yormak gerekir. Hiç bir kuşak pek tabii ki de homojen değildir, kendi içinde farklı eğilim ve değerlere sahip gruplara (generation units) sahiptir ama yine de bu farklılıklara rağmen ortak paydalardan ve kuşağın genel özelliklerinden (generation as actuality)^{xviii} bahsetmek mümkündür. Analizini yapmaya uğraştığımız genç kuşağın küresel çevre sorunlarının ve bu küresel çevre sorunlarıyla küresel mücadele etmenin zorunluluğunun öne çıktığı bir dönemde doğmuş olduklarını söylemek yanlış olmaz. Bu dönemde ekolojik sorunlarla küresel mücadele edilmesinin gerekliliği Birleşmiş Milletler’in düzenlediği Çevre Konferansları’nda ve Zirveleri’nde genç kuşakların bu mücadeledeki rolünü de içine alarak gelişti. 1972 yılında çevre konusunda uluslararası düzeyde toplanan ilk önemli konferans olan Birleşmiş Milletler Stockholm İnsan ve Çevresi Konferansı çerçevesinde, tüm insanlar ve gelecek nesiller için çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için hükümetlerin ve toplumların ortak çaba sarf etmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Konferans sonunda imzalanan deklarasyonun 19. maddesi genç nesillere özel bir anlam yüklememekle beraber çevre ve eğitimi ilişkilendiriyor: “Çevre olaylarında eğitim; genç nesil kadar yaşlılar için de; korunmaya muhtaç gruplara özel önem verilerek, bireylerin teşebbüslerinin ve toplumların çevreyi koruma ve geliştirmesi için insan boyutu açısından bilinçli görüşü genişletmek ve sorumlu icraatı sağlamak için şarttır” (Karacan, 2007:44).

Bariş Gençer Baykan

1992’de toplanan BM Rio de Janeiro Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda kabul edilen ilkelerin 21.’si “Herkes daha iyi bir gelecek sağlamak ve sürdürülebilir kalkınmayı başarabilmek için dünya gençliğinin yaratıcılığı, idealleri ve cesareti global bir sorumluluğu paylaşmaları yönünden kanalize edilmelidir” diyerek gençlerin olumlu özelliklerine vurgu yaparken “dünya gençliğinin global bir sorumluluk” alması istenmektedir. Bu konferansta kabul edilen belgelerden olan Agenda 21 (Gündem 21), kalkınma ve çevre arasında denge kurulmasını hedefleyen “sürdürülebilir gelişme” kavramının yaşama geçirilmesine yönelik bir eylem planı niteliğindedir ve bu belgenin 25. bölümünde dünyanın her yerinde gençlerin karar alma süreçlerine etkin olarak katılmalarının zorunluğu üzerinde durulmuştur. Gençlik örgütlenmeleri incelendiğinde de gençlerin çevre sorunlarına karşı duyarlılıkları ortaya çıkmaktadır. Özellikle küresel iklim değişikliği konusunda gençler yerel, ulusal ve ulusötesi organizasyonlar kurdular, farkındalığı artırıcı çalışmaları yaptılar ve siyasilerden küresel ısınma ile mücadele için gerekli önlemleri acilen almalarını talep ettiler^{xix}. En son olarak 50 ülkeden 500’ü aşkın genç, 2008 yılının Aralık ayının ilk iki haftasında Poznan-Polonya’da düzenlenen ve Kyoto Protokolü’nün yerini alması beklenen anlaşmanın müzakere edileceği BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin 14. Taraflar Konferansı’na katıldı ve hükümetleri güçlü ve etkili bir iklim sözleşmesi yapmaları için küresel işbirliğine çağırdı.

Küresel iklim değişikliğinin yarattığı ortamda yetişen gençler, çevre eğitiminden ekolojik yaşama, çevre protestolarından doğa korumaya birçok alanda bilinçlenmeye ve kendi sözlerini söylemeye başladılar. 2000 kuşağı olarak adlandırabileceğimiz kuşak, Türkiye toplumu ve koşullarından etkilendikleri gibi daha genel anlamda dünyanın durumundan ve koşullarından da yakından etkilendiler. Çevre de içinde olmak üzere dünyanın sorunlarına “küresel” çözümler bulunmasının gerekliliğinin ortaya çıktığı bir dönemde sosyalleştiler. The Economist dergisi yaşanan dönemin özelliklerinden yola çıkarak II. Dünya Savaşı’nın ardından gelen “baby boom” kuşağının nükleer tartışmalarının içine doğmuşken, 2000 kuşağının küresel ısınma tartışmalarının içine doğmuş bir kuşak olduğunu vurguluyor^{8xx}. Türkiye’deki kuşak da kuşkusuz tüm bu olaylardan bağımsız bir şekilde yetişmiyor. Son birkaç yılda gençlerin iklim mücadelesinde yerlerini aldıklarını gözlemliyoruz. Temmuz 2009’da Ankara’da bir grup genç, “Türkiye’de İklim Değişikliği Politikalarına Gençlik Katılımı Girişimi’ni kurdu - kısaca İklim İçin Gençlik- Farklı gençlik gruplarını ve bireyleri biraraya getirerek iklim değişikliğini önlemek için kritik öneme sahip UNFCCC(Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) Taraflar Toplantılarında ve Zirve’de,

Türkiye'nin adil, gerçekçi ve sürdürülebilir bir iklim politikası yürütmesi için bağımsız, kolektif bir baskı grubu olmayı amaçladılar.

Çıkış noktalarını politikacıların iklim değişikliği ile mücadelede politikacıların ufkunun seçim süresiyle kısıtlandığı ve uzun vadeli bir perspektiften yoksun oldukları savlarıydı. Karar vericilere sorumluluklarını hatırlatma görevinin gençlerde olduğunu ifade eden grup iklim adaleti üzerine faaliyet göstermeye başladı. Aralık 2009'da Kopenhag'daki iklim zirvesinde Türkiye'de ilk kez canlı yayın ile ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü'nden iklim müzakerelerine bağlanıldı. Çeşitli kurumları temsil eden uzmanlar ile müzakerelerdeki gidişat ve olası gelişmeler tartışıldı.^{xxi}

Gençlere Göre Çevre Küresel Ama Henüz Satırarası Bir Sorun

Çevre sorunlardaki artış ve bu sorunların küresel boyutları orta ve uzun vadede toplumların siyasi ve ekonomik gündemini meşgul etmeye devam edeceğe benziyor. Bu yakıcı ve küresel sorunların içine doğmuş bir kuşak olan gençlerin bakış açıları da hiç kuşkusuz diğer kuşaklarınkine göre farklılık gösteriyor. Üstelik bu kuşağa yerel, ulusal ve küresel olarak sunulan olanak ve olanaksızlıkların da kuşkusuz onlar üzerinde önemli bir etkisi var. Bugün Türkiye'de gençlerin siyasi duruş ve tutumları anlaşılacak istendiğinde hiç kuşkusuz bu kuşağın çevreye olan bakışlarını ve çözüm önerilerini de izlemek zorunlu hale geliyor.

Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı'nın (TÜSES) yürütücülüğünü yaptığı ve Friedrich Ebert Vakfı (FES) Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenen İstanbul'da gerçekleştirdiğimiz "Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri" araştırması çerçevesinde yapılan odak grup toplantılarının (164 gencin katıldığı 26 odak grup çalışması) büyük çoğunluğunda çevre sorunları ve özellikle küresel ısınma konusu katılımcı gençler tarafından sıkça dile getirilmiştir (Baykan ve Lüküslü,2009:254). Odak gruplarda gözlemlediğimiz üzere gençler, küresel ısınma başta olmak üzere çevre sorunlarından kaygı duyuyorlar ve buna paralel olarak belirli bir çevre duyarlılığı geliştirmişler. Gençlerin bu duyarlılığı nasıl geliştirdiği ve bu duyarlılığın bir politizasyona dönüşüp dönüşmeyeceğini incelemek aydınlatıcı olabilir. Odak gruplarda dile getirilen politizasyon süreçlerinde ailenin ve yakın çevrenin önemi ön plana çıkıyor ama yeni gelişmekte olan çevre siyasetinde bu iki faktörün etkisi olmayabilir. Genç kuşağın hem bu

Barış Gençer Baykan

duyarlılığı hem de muhtemel politizasyonunu daha değişik kanallardan edindiği (medya,internet) ve klasik siyasi akımlarda gözlemlenebilen rol modellerin (siyasi figür veya kanaat önderi) çevre siyasetinde henüz ortaya çıkmadığı söylenebilir. Bu kuşağın çevre bilinci ve eylemliliği geliştirmesi açısından avantajları, bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, çevre sorunlarının çözümünde etkin olmak isteyenlerin iletişimi kolaylaştıracak araçlara sahip olmaları ve çözüm için kendi örgütlülüklerini de kurabilmeleridir. Odak gruplara katılan gençler, dünyanın önemli sorunları arasında değerlendirdikleri çevre sorunlarını ve küresel ısınmayı, Türkiye'nin sorunu olarak görmemişlerdir ve bu ayrışma araştırmada kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Hiç kuşkusuz bu konunun daha yakından incelenmesi ve değerlendirilmesi için niteliksel ve niceliksel veri üreten araştırmalara ihtiyaç vardır. Çevre alanındaki sivil toplum etkinliklerinde gençlerin belirli bir ağırlığı sözkonusudur fakat çevre politikası ile ilgili karar alma mekanizmalarında henüz yer al(a)mamaktadırlar. Bu da bir kez daha gençlerin politikalar oluşturma sürecine katılabilmelerinin zorluğunu gözler önüne sermektedir. Gençler üzerine yapılan farklı gençlik politikası önerileri gençlik karar alma mekanizmalarına katılmasını sağlayacak gençlik politikalarının oluşturulmasının önemini vurgulamaktadır (Nemutlu ve Kurtaran, 2008) . Gençler çevre konusunu sorun boyutuyla ele almakta ve küresel ısınma tartışmalarının etkisiyle çevre sorunlarını küresel planda değerlendirmektedirler. Özellikle çevre alanındaki sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteren gençler, çevrenin ülkenin siyasi ve ekonomik gündeminin arka sıralarında yer alması hatta marjinalleştirilmesinden yakınmaktadırlar. Çevre konularının çeşitli alanlara sıkıştırıldığı, yüksek siyasetin konuları arasına girmediğini, girse bile öncelik olarak değerlendirilmediğini düşünmektedirler. Benzer bir şekilde feminist ve eşcinsel grupların da marjinalleştirildiğini ifade ederlerken yoksulluk sorununun çevre sorunlarının öne geçmesinin makul olduğunu belirtiyorlar. (Baykan ve Lüküslü, 2009:263)

Sonuç

Bu makalede Türkiye'de gençlerin çevre konusunda eğitim, sivil toplum ve siyaset alanlarındaki algılarını ve etkinliklerini değerlendirmeye çalıştık. Dünya Değerler Araştırması'nın Türkiye ayağına göre gençlerin en önemli buldukları sorunlar yoksulluk ve eğitim olurken çevre ön sıralarda yer almamaktadır ve bu eğilim gelişmekte olan ülkelerde benzerdir. Türkiye'den 18-22 yaş arası gençlerin %6'sı çevreyi küresel ölçekte en önemli sorun, %5'i de Türkiye için en önemli sorun olarak değerlendirmektedir. Gelişmiş ülkelerin gençleri küresel boyutta daha alt sıralarda değerlendirdiği çevre konusunu kendi ülkelerinde

daha öncelikli bir yerde konumlandırırken Türkiye’de gençler, gelişmekte olan ülkelerin gençleri gibi çevre sorunlarını küresel düzlemde ve ulusal düzlemde %6’lar seviyesinde önceliklendiriyor.

Çevre eğitimi, çevre konusunda genç yaşta oluşan değer yargıları ve tutumları ve doğayla empatinin gelişmesinde önemlidir. İlköğretimden başlayarak çeşitli seviyelerde çevre ile ilgili dersler müfredatta bulunmaktadır ve yenilenerek artmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı dışında farklı aktörlerin çocuk ve gençlerin çevre bilinci kazanması için faaliyetlerde bulduklarını gözlemliyoruz. Çevre STK’ları ve şirketler, hem eğitimcilerin çevre konusunda eğitimi hem de sosyal sorumluluk projeleri çerçevesinde faaliyet yürütmektedirler.

Gençlerin çevre hakkındaki tutum, bilgi, kaygı ve davranışlarının gelecekte doğal kaynaklar ve onların sürdürülebilirliği üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olacaktır. Bu noktadan yola çıkarak yaptığımız araştırmada İstanbul ilindeki lise son sınıf öğrencilerin çevreci davranış, çevre bilgisi ve çevreci tutumlarını inceledik. Öğrencilerin çevre duyarlılıklarını farklı şekillerde ortaya çıktığını görüyoruz. Öğrencilerin %19’u çevreyle ilgili medya-yayın takibi yaparken %37’si çevresel inisiyatif alıyor. Öğrencilerin %59’u çevresel bilgiye sahipken %69’u çevresel farkındalık gösteriyor ve %70’i etrafına, akranlarına çevre konularında liderlik edeceğini belirtiyor. Gençlerin çevresel bilgi ve farkındalıklarının görece yüksek olmasına rağmen çevreci davranışta çekimser olduklarını söyleyebiliriz.

Gençlerin çevre konusunda siyasi ve sivil toplum faaliyetlerini Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı’nın (TÜSES) yürütücülüğünü yaptığı ve Friedrich Ebert Vakfı (FES) Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenen İstanbul’da gerçekleştirilen “Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri” araştırmasının çevre odak grup toplantılarından yola çıkarak inceledik. Bu kuşağın çevre bilinci ve eylemliliği geliştirmesi açısından avantajları, bilgiye ulaşmanın kolaylaşması, çevre sorunlarının çözümünde etkin olmak isteyenlerin iletişimi kolaylaştıracak araçlara sahip olmaları ve çözüm için kendi örgütlülüklerini de kurabilmeleridir. Öte yandan siyasi partilerde çevre başlığı altında bir bağımsız politik faaliyet gelişmemiştir ve halihazırdaki gençlik kolları faaliyetlerinde çevre konusunun henüz gündeme gelebilmiş değildir. Profesyonel ve yaygın çevre STK’ları çevre konusunda etkin olmak isteyen gençler için bir çekim gücü oluşturuyor ve temelde öğrenci gençlik kitlesine yönelik örgütlenme ve farkındalık yaratma çalışmaları

Bariş Gençer Başkan

yürütmektedirler ve bu kuruluşların üyelerinde olduğu gibi kadrolarında da gençlerin ağırlığı artmaktadır.

ⁱ Binyıl kalkınma Hedefleri: Aşırı Yoksulluk ve Açlığı Ortadan Kaldırmak; Herkes için Temel Eğitim Sağlamak; Kadınların Konumunu Güçlendirmek ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Geliştirmek; Çocuk Ölümünü Azaltmak; Anne Sağlığını İyileştirmek, HIV/AIDS, Sıtma ve Diğer Salgın Hastalıklarla Mücadele Etmek; Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması; Kalkınma için Küresel Ortaklıklar Geliştirmek <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248> (01/01/2012)

ⁱⁱ Gelişmekte olan ülkeler olarak sınıflandırabileceğimiz bu ülkelerin gençlerinin küresel olarak en önemli gördükleri sorunun çevre sorunu olduğunu söyleyenlerin oranları şu şekildedir: Türkiye %6, Brezilya %7, Romanya %7 ve Arjantin %7.

ⁱⁱⁱ İklim değişikliği, E-kitap s.15., <http://www.cevreorman.gov.tr/ekitap/02.pdf> (10/12/2008)

^{iv} Age, s. 16.

^v Age, s. 16.

^{vi} www.bayeryoungenvoy.com/en/Turkey.aspx (15/04/2008)

^{vii} Nemutlu, G., “Türkiye Sivil Alanında Gençlik Çalışmasının Tarihsel Gelişimi”, Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu (der.), *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 189

^{viii} <http://www.genctema.org/Tr/Teskilat/Teskilat.htm>

^{ix} Minik TEMA ‘Kutulanmış Çocukları’ Doğayla Buluşturuyor http://www.tema.org.tr/web_14966-2_1/entitalfocus.aspx?primary_id=853&target=categorial1&type=2&detail=single (14/06/2013)

^x Genç Ahali’den kış kampı. <http://www.yesilgazete.org/blog/2013/01/28/genc-ahaliden-kis-kampi/> (28/01/2013)

^{xi} “2 ay geçmeden bile 168 bin imza toplandı ve bunların içinde çok sayıda öğrenci, üniversite ve lise öğrencisi olduğunu, yani genç kuşağın bu konuya sahip çıkmakta olduğunu gördüm.”Belirtiler çoğalıyor- Doğa ve gençlik kazanacak. Ömer Madra <http://www.acikradyo.com/default.aspx?mv=a&aid=22738>, (26/06/2008)

^{xii} Paker ve diğerleri (2009) Türkiye’de Çevre Koruması ve Politikalarında STK’ların Rolü , Tübitak

^{xiii} TEMA’dan Elif Sezginer, Greenpeace Türkiye’den Hilal Atıcı ve Doğa Derneği’nden Mithat Marul’a bu bilgileri paylaştıkları için teşekkürü borç bilirim.

^{xiv} Change.org Türkiye direktörü Uygur Özemi’ye bu sınıflandırmasını paylaştığı için teşekkür ederim.

^{xv} Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi (2000) Tarih Vakfı., Çevre Gönüllü Kuruluşları (1996) Meral Dinçer, Önder Matbaa, Ankara., Black Sea NGO Directory (2000) Mehmet Çevikoğlu & Zeynep Tugay, GEF Black Sea Environment Programme, İstanbul

^{xvi} Savunuculuk ve Politikaları Etkileme Konferans Yazıları no 6, 2007, Nükleer Karşıtı Platform Deneyimi: Dr. Ümit Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi http://stk.bilgi.edu.tr/docs/sahin_sav_6.pdf (11/06/2012)

^{xvii} Çevre Sorunlarına Öğrenci Yaklaşımları web sitesi www.csoy.z.biz

^{xviii} K. Manheim, A.g.e

^{xix} Bu konuda dünyanın çeşitli ülkelerinde, iklim değişikliği ile mücadele için oluşturulan ulusal ve uluslararası gençlik gruplarının ve koalisyonlarının listesi için şu web adreslerine bakılabilir.

www.youthagainstclimatechange.org, Energy Action Coalition (www.energyactioncoalition.org), Australian Youth Climate Action (www.aycc.org.au) Canadian Youth Climate Action (www.ourclimate.ca), China Youth Climate Action Network (<http://groups.takingitglobal.org/CYCAN>), African Youth Initiative on Climate Change (www.ayicc.org), Eco-League International Team (Japan) (<http://gathering.eco-2000.net/global>), Indian Youth

Climate Network (<http://iycn.in>), Youth Climate Action Network Europe (www.climateyouthnetwork.org), School Students Against Climate Change (www.ssacc.org.uk)

^{xx} Life after death, http://www.economist.com:80/surveys/displaystory.cfm?story_id=11565609&fsrc, 10/06/2008

^{xxi} ODTÜ'den COP 15'e canlı bağlantı <http://www.iklimicingenlik.com/2009/12/odtuden-cop15e-canli-baglanti/>

KAYNAKÇA

AÇIK RADYO (2008), http://www.acikradyo.com/default.aspx?_mv=a&aid=22738, (26/06/2008)

BAYER (2008), www.bayeryoungenvoy.com/en/Turkey.aspx (15/04/2008)

BAYKAN B.G., ve LÜKÜSLÜ D., (2008), "Genç ve Yeşil Politika", Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi (BETAM) Araştırma Notu 019, 16 Aralık 2008.

BAYKAN B.G., ve LÜKÜSLÜ D., (2009), "Gençlere Göre Çevre: Küresel Ama Satırarası Bir Sorun, in Gençler Tartışıyor: Siyasete Katılım, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Boyraz.C (Ed.), TÜSES Yayınları, p.251-265

BİLGİ ÜNİVERSİTESİ (2007), http://stk.bilgi.edu.tr/docs/sahin_sav_6.pdf (11/06/2012)

CAMERON, L. D., BROWN, P. M., & CHAPMAN, J. G. (1998), "Social value orientations and decision to take pro-environmental action", *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 675-697

CLARK C.F. et al. (2003), "Internal and external influences on pro-environmental behavior: Participation in a green electricity program", *Journal of Environmental Psychology* 23 (2003) 237-246

ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI (2008), <http://www.cevreorman.gov.tr/ekitap/02.pdf> (10/12/2008)

Çevre Sorunlarına Öğrenci Yaklaşımları (2013), www.csoyz.biz

ECONOMIST (2008),

http://www.economist.com:80/surveys/displaystory.cfm?story_id=11565609&fsrc, 10/06/2008

ERGEN A., TURAN S.G, BAYKAN B.G., (2013), "Youth on environmental issues. Informed but reluctant to act", Working Paper.

ERTEN,S. (2004), "Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?", Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. Sayı 65/66. 2006/25 Ankara

ESMER, Y., ERTUNÇ, B. (2010), "Dünya Gençliğine göre yoksulluktan sonraki ilk sorun: Çevre", Betam Araştırma Notu 075

GENÇ TEMA (2008), <http://www.genctema.org/Tr/Teskilat/Teskilat.htm>, (01/04/2008)

GUAGNANO, G. A., STERN, P. C., & DIETZ, T. (1995), "Influences on attitude-behavior relationships: A natural experiment with curbside recycling", *Environment and Behavior*, 27, 699-718

İŞILDAR G.Y., ve YILDIRIM, F. (2008), "The Effectiveness of Environmental Education on Environmentally Sensitive Behaviors" *Eğitim ve Bilim*, 2008, Cilt 33, Sayı 148

İKLİM İÇİN GENÇLİK (2009), <http://www.iklimicingenclik.com/2009/12/odtuden-cop15e-canli-baglanti/> (14/01/2010)

KAISER, F. G. (1998), "A general measure of ecological behavior". *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 395-422

KARACAN, A.R.,(2007), *Çevre Ekonomisi ve Politikası*, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir,,

KARP, D. G. (1996), "Values and their effect on pro-environmental behavior" *Environment and Behavior*, 28: 111-133.

MANHEIM, K (1952) , "The Problem of Generations", *Essays in the Sociology of Knowledge içinde*, Routledge&Kegan Paul, Londra

MEAD, M., (1970), *Culture and Commitment: A Study of the Generation Gap*, Columbia University Press, New York, 1970.

MEINHOLD, J.L., and MALKUS, A.J. (2005), "Adolescent Environmental Behaviors, Can Knowledge, Attitudes, and Self-Efficacy Make a Difference?" *Environment and Behavior*, 2005,pp.37:511.

NEMUTLU G., ve KURTARAN, Y., (2008), "Gençlik Çalışmaları Temelinde Gençlik Politikaları Önerileri", Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran ve Gülesin Nemutlu (der.), *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

NEYZİ, L., (2004), "Nesne ya da özne? Türkiye'de 'gençliğin' paradoksu", "Ben Kimim?" Türkiye'de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 109.

ÖZCAN A.(2007), "Türkiye'de yararlanılması ve geliştirilmesi gereken bir çevre örgütlenmesi: Üniversite öğrenci çevre toplulukları", A. Mengi.(der) *Çevre ve Politika*, Ankara, İmge Kitabevi

SKOGEN, K.(1996), "Young Environmentalists: Post-modern Identities or Middle-class Culture?", *The Sociological Review*, cilt 44, sayı 3, 1996, s.452-73.

STEG, L., & VLEK, C. (1997), "The role of problem awareness in willingness-to-change car use and in evaluating relevant policy measures". In J. A. Rothengatter & E. Carbonell Vaya (Eds.), *Traffic and transport psychology. Theory and application* (pp. 465-475). Elmsford, NY: Pergamon.

STERN, P. C. (2000), "Toward a coherent theory of environmentally significant behavior." *Journal of Social Issues*, 56(3), 407-424.

TEMA (2013), http://www.tema.org.tr/web_14966_2_1/entitalfocus.aspx?primary_id=853&target=categorial1&type=2&detail=single (14/06/2013)

UNDP (2012), <http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=248> (01/01/2012)

YEŞİL GAZETE (2013), <http://www.yesilgazete.org/blog/2013/01/28/genc-ahaliden-kis-kampi/> (14/06/2013)

WEBB D.J., and RICHARDSON. B., (2010), a The relationship between environmental activism, pro-environmental behaviour and social identity, *Journal of Environmental Psychology*, Volume 30, Issue 2, June 2010, Pages 178-186.

SENDİKA-SİYASET İLİŞKİLERİNİN KESİŞİM NOKTASINDA ÖĞRENCİ SENDİKACILIĞI: BİR SİYASET YAPMA ALANI OLARAK GENÇ-SEN

Işıl ERDİNÇ

ÖZET

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi Türkiye’de pek çok alanda olduğu gibi yükseköğretim alanında ve toplumsal örgütlenmeler üzerinde önemli sonuçlar doğurmuştur. Sendikal hareket, gerek yeni yasal düzenlemeler gerekse sendikaların kapatılması ve sendikacıların büyük bir bölümünün tutuklanmasının ardından büyük darbe yemiştir. Yükseköğretimde ise Yükseköğretim Kurumu’nun kurulması ve üniversitelerde bilimsel ve idari özgürlüklerin kısıtlanması sonucunda öğrenciler yeni disiplin yönetmelikleriyle karşı karşıya kalmıştır. Bunun yanında, neoliberal politikaların ülke ekonomisine hâkim olmaya başlamasıyla yalnızca ekonomik aktörler değil üniversite de etkilenmiş, diplomalı işsizliğin artması öğrencileri güvencesizliğe itmiştir. 1980 öncesi toplumsal muhalefetinin temel aktörleri olan sendikalar ve öğrenciler böylece 1990’li yıllarda siyasetin normalleşmesi sürecinde yeniden örgütlenme stratejileri arama yoluna gitmişlerdir. 1991 yılında yeniden açılan DİSK de bu bağlamda öğrenciler arasında örgütlenmeye giderek Türkiye’nin ilk ve şimdilik tek öğrenci sendikası Genç-Sen’in kuruluş sürecini başlatmıştır. 2007 yılında kurulan Genç-Sen öğrencilerin sendika kurmasının önündeki yasal engellere rağmen fiilen varlığını sürdürmüş, eski ve yeni toplumsal muhalefet aktörlerinin bulunduğu yeni bir sendikacılık modeli olarak yerini almıştır. Bu süreçte kendilerine yeni bir ifade alanı bulan öğrenci gençlik Genç-Sen’de bir yandan öğrenci sendikacılığını öğrenirken bir yandan da geleneksel solun eylem yöntemlerini ve söylemlerini kullanmayı sürdürerek kendilerine sendikal alan aracılığıyla yeni bir siyaset yapma alanı açmıştır. Bu açıdan Genç-Sen öğrenci sendikacılığı ve öğrenci gençliğin siyasi eğilimlerini incelemek açısından önemli bir toplumsal muhalefet aktörü olarak ortaya çıkmıştır. Biz de çalışmamızda öncelikle öğrenci sendikacılığının kuruluş sürecine dair sonra da öğrenci sendikacılığına dair yasal düzenlemelerden bahsettik. Daha sonra Genç-Sen’in kuruluşuyla sonuçlanan süreci ve Genç-Sen’in işleyişini inceleyerek bir öğrenci sendikasının Türkiye’de öğrenci sendikacılığının, toplumsal hareketlerin ve sendika-siyaset ilişkilerinin 4 yıllık zaman dilimi içerisinde nasıl dönüştüğünü anlamaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Sendikacılık, Toplumsal Hareketler, Sendika-Siyaset İlişkileri, Öğrenci Sendikacılığı, Öğrenci Gençlik

ABSTRACT

The military coup of 12 September 1980 had many impacts on higher education and social movements in Turkey. The trade union movement had been damaged because of the legal regulations and restrictions and the closure of many unions and arrestment of most of the trade union activists. Students found themselves confronted with new discipline rules with the foundation of the Council of Higher Education and the restriction of scientific and administrative liberties in universities. In addition to this, the acceleration of the neoliberal economic policies in the country had effected not only the actors of the economic sphere but also the University. The students were pushed into precarity finding themselves faced to unemployment after graduation. Thus, trade unions and the students, major actors of the social protests before the 1980s, started to search for new organization and mobilization strategies in the 1990s by the normalization of the political life. The Confederation of Progressive Trade Unions, DİSK, refounded in 1991, triggered the process of the foundation of the first and till today the only student union in Turkey, Genç-Sen. Genç-Sen, founded in 2007, managed to continue its activities in spite of the legal interdictions in front of the foundation of a union by students and took its place as a new model of trade unionism where the collective action cultures of traditional and new social protest actors meet. Thus, the student youth has opened itself a new place to make politics through the trade unions' sphere by adopting the collective action repertoires and discourses of the traditional leftwing activists while learning the student unionism. Therefore, Genç-Sen has become an important social protest actor in order to analyze the student unions and the political tendencies of the student youth. Along our study on Genç-Sen, we aimed to explain firstly of the legal regulations that have effects on the foundation process of the student union. Then, we tried to understand the point where the student unionism, social movements and the relations between politics and trade unions arrived by analyzing the functioning of Genç-Sen in 4 years' time.

Keywords : Trade Unions, Social Movements, Relations Between Trade Unions and Politics, Student Unions, Students, Youth

GİRİŞ

1980 sonrasında bir yeniden yapılanma sürecinin içine giren toplumsal muhalefet aktörleri, 1990 ve 2000'li yıllarda kendilerini yeni örgütlenme ve eylem modelleri arayışı içinde bulmuşlardır (Dorronsoro, 2005). Yükseköğretim Kurulu, üniversite sistemindeki sorunlar, başta harç artışları sebebiyle yükseköğretim yapmanın ekonomik açıdan gittikçe

zorlaşması ve diplomalı genç işsizliğindeki artış gibi nedenlerle memnuniyetsizlikleri artan öğrencilerin örgütlenmesi de bu sürecin bir parçası haline gelmiştir. Bu doğrultuda, yeniden açıldığı 1991'den bu yana sendikal hareket adına bir yeniden yapılanma ve örgütlenme sürecinin içinde bulunan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) bir öğrenci sendikası kurulma sürecini başlatmış ve 2007 yılında Türkiye'nin ilk ve şimdilik tek öğrenci gençlik sendikası Genç-Sen kurulmuştur. Örgüt, hem sendikanın üniversite öğrencileri için yeni bir örgütsel model olması hem de DİSK girişimiyle kurulmuş olması sebebiyle pek çok tartışmaya sebep olmuş, eski ve yeni toplumsal muhalefet aktörlerinin eyleme geçme stratejilerini incelemek açısından önemli bir aktör olarak yerini almıştır. Dolayısıyla işçi sendikacılığı ve 1980 öncesi toplumsal hareketlerinin geleneği 2000'lerde karşımıza Genç-Sen gibi öğrenci gençliğin kendilerini ifade edebileceği yeni bir siyaset yapma alanını çıkarmıştır.

Genç-Sen, ilk aşamada üniversite sisteminin antidemokratik yapısını ve üniversitelerde neoliberal politikaların uygulanmasını protesto eden eylemler düzenlemiş, polis baskısı ve öğrencilerin hükümet tarafından gittikçe marjinalize edilmesinin artmasıyla birlikte, öğrenciler radikalleşmeye ve ülkenin çeşitli siyasi meseleleri etrafında örgütlenmeye başlamışlardır. Bu açıdan Genç-Sen, kuruluş aşamasında "öğrenci işi" yapan bir öğrenci sendikası olarak belirlenen amaçlarından daha farklı bir yere konumlanarak siyasi bir örgüt olmaya doğru yönelmiştir. Dolayısıyla Genç-Sen'de hem işçi sendikacılığı ve siyaset ilişkisini, hem de öğrenci sendikacılığı ve siyaset ilişkisini gözlemleyebilmek mümkündür. Biz de çalışmamız boyunca Türkiye ve dünya ölçeğindeki dönüşümlerin mikro düzeyde neden ve nasıl bir öğrenci sendikacılığı ortaya çıkardığını ve bunun sendikacılık ve öğrenci gençlik için ne ifade ettiğini anlamaya çalışacağız.

Bu bağlamda, öncelikle 2000'lerde öğrenci olmanın ne anlama geldiğini ve sendikacılığın ne durumda olduğunu inceleyip, öğrenci sendikacılığının temellerinden bahsedeceğiz. Daha sonra Genç-Sen'in kuruluş sürecini, söylem ve eylemlerini, taleplerini ve bugün geldiği noktayı analiz ederek Genç-Sen'in Türkiye'de öğrenci gençliğin 1980 sonrasında kendilerine yeni siyaset yapma alanları açma arayışındaki yerini anlamaya çalışacağız. Bu amaçla Şubat-Mart 2011'de İstanbul'da bir saha çalışması yürüttük. Araştırmamız boyunca yaşları 19 ile 27 arasında değişen 3'ü Genç-Sen Merkez Yürütme Kurulu üyesi, 7'si kadın ve 5'i erkek 12 Genç-Sen'li öğrenci ve Genç-Sen'in kuruluşunda rol oynayan DİSK Uluslararası İlişkiler, Araştırma, Basın ve Halkla İlişkiler ve Örgütlenme Bölümleri sorumlularıyla ortalama bir buçuk saat süren görüşmeler yaptık. Çeşitli toplumsal

hareketler teorileri ve Türkiye’de sendika-siyaset ilişkileriyle ilgili temel kaynaklar da çalışmamız boyunca bize rehberlik etti.

2000’lerde öğrencilik ve sendikacılık

1982 Anayasası’yla sonuçlanan askeri darbe sürecinde pek çok yasal düzenleme yapılmış, yeni bir Yükseköğretim Kanunu, Sendikalar Kanunu ve Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu çıkarılmıştır. Her türlü eylem ve örgütlenmenin önüne kısıtlamalar getirilmiş, anayasal ilkeler vatandaşların hak ve özgürlüklerinin değil, ödev ve sorumluluklarının altını çizer hale gelmiştir. 1990 ve 2000’li yıllar boyunca Avrupa Birliği’ne uyum yasaları dâhilinde yapılan değişikliklere rağmen fiili yasaklar varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla 1980 öncesinin yükselen toplumsal hareketlerinden çıkan öğrenci hareketi ve sendikal hareket, 1990 sonrasında kendini yeniden yapılandırmaya ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda Türkiye’de öğrenci sendikacılığının oluşumunu anlayabilmek için öncelikle 2000’lerde sendikaların içinde bulunduğu durumu, özellikle DİSK ekseninde, ele alarak daha sonra üniversitelerin anti-demokratik yapısı ve neoliberal ekonomik düzenlemeler sonucunda öğrenciliği inceleyeceğiz. Genç-Sen’in kuruluşu, işleyişi ve geldiği noktayı analiz etmeye geçmeden önce ise öğrenci sendikacılığının ne ifade ettiğinden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

Yükseköğretimle İlgili Yasal Düzenlemeler

1980 sonrasında yükseköğretimi etkileyen faktörleri üniversitede bilimsel ve idari özgürlüklerle ilgili faktörler ve ekonomik faktörler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bu bağlamda YÖK Kanunu’ndan ve neoliberal politikaların üniversite üzerindeki etkisinden bahsetmek önemli görünmektedir.

1981 yılında yürürlüğe giren Yükseköğretim Kanunu’nu incelerken görülmesi gereken iki nokta vardır. Bu noktada İlhan Tekeli, yasanın oluşum sürecine dikkat çeker (Tekeli, 2010). “Gencay Şaylan çalışmaları sırasında komisyona üç kaygının egemen olduğunu söylemektedir. Bunlar; ideolojik denetimin sağlanmasıdır. Bu nedenle YÖK Yasası Taslağında üniversitenin ideolojik denetimine ağırlık verilmiştir. Tek tip eğitim amacı doğrultusunda Harp Okulu bir model oluşturmuştur. Bu nedenle taslakta Harp Okulu benzeri tepeden atamalı bir sistem getirilmiştir. Politikacıların kararlarından etkilenmeyen bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle hazırlanan taslakta üniversite siyasi iktidar dışında tutularak devlet başkanına bağlanıyordu” (Tekeli, 2010 : s. 206, 207). Üniversite yönetimi ve özerklik meselesi üniversitelerin bilimsel ve idari denetimi açısından önemlidir. 2547 sayılı YÖK Kanunu’na göre üniversite rektörleri üniversitelerde yapılan ön seçimde en yüksek oyu

alan üç aday arasından cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Üniversitelerdeki bu ön seçimde öğrenciler, asistanlar, yardımcı doçentin altındaki öğretim görevlileri ve idari personel dışında bırakılmıştır.

Bunun dışında üniversitelerdeki bilimsel ve idari özgürlükleri etkileyen bir başka hukuki kaynak da 1982 Anayasası'dır. 1961 Anayasası'nda hem bilimsel hem idari özerklikleri tanınan üniversiteleri 1982 Anayasası'nda yalnızca bilimsel özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliği olarak tanımlanmıştır (Tekeli, 2010: s. 227). 1961 Anayasası'yla güvence altına alınan öğretim üyelerinin ve asistanlarının bir siyasi partiye üye olma özgürlüğü 1982 Anayasası'nda yer almamıştır. Disiplin yönetmeliği de yeniden düzenlenmiş, okuldan uzaklaştırma, soruşturma, okuldan atılma gibi yaptırımlar öğrencilerin eylemliliklerini yavaşlatma amacı taşımıştır.

Üniversite üzerindeki baskıyı etkileyen diğer bir faktör ise ekonomik faktördür. Öncelikle vakıf üniversitelerinin yolu 1982 Anayasası'yla açılmış, önceden yalnızca devlet tarafından kurulabilen üniversiteler artık vakıflar tarafından da kurulabilecektir (Tekeli, 2010: s.227). Vakıf üniversitelerinin açılmasıyla öğrenciler arasındaki eşitsizlikler daha da artmış, bunlara harçlar, barınma, beslenme ve ulaşım masrafları da eklendiğinde öğrenciler ekonomik açıdan zor duruma düşmüştür. 2000'li yıllara gelindiğinde ise Bologna Sürecinin üniversiteler üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Avrupa Birliği'nin ortak yükseköğrenim projesi olan Bologna Süreci 1999 yılında başlamıştır (YÖK, <http://bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&i=3>, 25.11.2012). Üniversiteye “performans, kalite geliştirme, yönetim, işgücü” gibi neoliberal ekonominin hâkim kavramlarını sokan Bologna süreci bu açıdan üniversitelerin ekonomiyle bütünleşme sürecini hızlandırmıştır (Kılıç, 2011). Öğrencilerin ücretsiz işgücü olarak kullanılmalılarının önünü açan stajlar ve meslek yüksekokullarına verilen önemin artması gibi noktalar öğrencilerin güvencesizliklerini arttırmış, diplomalı işsizliğin artışı ise bu güvencesizliği sağlamlaştırmıştır. Taner Timur bu bağlamda 1995 yılında dönemin YÖK başkanı Kemal Gürüz'ün, TÜSİAD'ın desteğiyle hazırladığı Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji Raporu'ndan bahseder (Timur, 2000). “Yazarlara göre çağdaş üniversite “modern işletmecilik teknikleri ile yönetilen bir kurum” (s.146) olarak düşünülmelidir ve “Pazar ekonomisine”, “arz ve talep koşullarına” uymak zorundadır. Yetiştirilecek öğrenci tipi açısından ise “bilgi toplumu ve küreselleşme sürecinin gerektirdiği insan gücü profili” gündemdedir (s.29).” (Timur 2000: 353).

Timur'a göre “Üniversiteler sorunu toplumsal sınıflar ve siyasal iktidar sorunudur. Gerçek anlamıyla halk sınıflarına dayanan ve bunların hizmetinde olan bir iktidar yapısı

kurulmadıkta demokratik, özgür ve yaratıcı bir üniversite de bekleyemeyiz.” Bu bağlamda öğrencilerin içinde bulunduğu durum toplumsal hareketler ve örgütlenmelerin genelinin içinde bulunduğu durumla iç içedir. Bir örgütlenme modeli olarak öğrenci sendikası da bu iki alanın birbiriyle ilişkilerinin kristalize olmuş hali olması açısından yalnızca üniversitelerle değil sendikacılığın gelişimiyle de bağlantılıdır.

Sendikacılıkla İlgili Yasal Düzenlemeler

1960 ve 1970’li yılların toplumsal hareketler ve eylemlilikler açısından temel aktörlerinden biri sendikalardır. 15-16 Haziran 1970 başta olmak üzere pek çok grev, eylem ve direnişle karşılaşılan bu yıllar boyunca hem sendikalı işçi sayısı yüksektir hem de sendikaların toplumu mobilize etme ve siyasi alana nüfuz etme gücü yüksektir. Ayrıca, 1961 Anayasası’nın ve bu dönemdeki Sendikalar Kanunu’nun da daha özgürlükçü olması sendikaların gücünün artmasının onunu açmıştır (Tanör, 2006). 1982 Anayasası’na ve bu dönemdeki sendikalarla ilgili düzenlemelere bakıldığında ise sendikaların 1980 sonrasındaki yeniden toparlanma sürecinde yeni stratejilere ihtiyaç duymasının sebepleri anlaşılabilir.

1980 sonrası sendikal hareketi ilgilendiren hukuki düzenlemeler başta 1982 Anayasası olmak üzere 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 sayılı Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu’dur. “Sendikalara 1997’deki Anayasaya Uyum Yasaları yürürlüğe girene kadar geniş kapsamlı siyasi faaliyet yasağı, toplu pazarlık ve grev hakkının kullanılmasını güçleştirici düzenlemeler getirilmiş; bazı işçilerin, bu arada kamu kesiminde sözleşmeli personelin sendikalara üye olmaları yasaklanmış, dolayısıyla sendikalaşmanın kapsamı daraltılmıştır.” (Mahiroğulları: 176, 177).

Sendikalı işçi sayısı gittikçe azalmış, buna karşılık işsizlik, kayıt dışı istihdam, güvencesizlik ve esneklik gitgide artmıştır. Sendikasızlaşma sürecini hızlandıran taşeronlaşma yayılmış, sendikalı oldukları sebebiyle işçilerin isten çıkarılmaya başlanması sendikaların yeniden toparlanması sürecini zorlaştırmıştır. Üye sayıları kısıtlı olan sendikaların bu bağlamda toplumdaki ve siyaset üzerindeki etkileri de zayıflamıştır (Koç, 2010). Hem genel olarak solun ve toplumsal hareketlerin zayıflaması hem de sendikaların önüne koyulan siyasi faaliyet yasakları sebebiyle meclisteki işçi ve sendikacı-milletvekili sayısı da azalmıştır. Bunun yanında 24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan neoliberal politikaların ülke ekonomisinde hızla yaygın paradigma olmaya başlaması sendikal alanı olumsuz etkilemiştir (Koç, 2010: 288). Buna rağmen bu dönemde de gerek bahar eylemleri olsun gerek kamu emekçilerinin sendikal haklarını elde etme süreci olsun pek çok önemli eylem gerçekleşmiştir. 2000’li

yıllarda da sendikalar üzerindeki baskı artmaya devam etmiş, çatışmacı sendikacılık modelinin yerini “uzlaşmacı sendikacılık” ve “toplumsal diyalog” almıştır. Dolayısıyla kitlesel eylem ve etki güçlerinin azalmasından dolayı sendikalar “sendikal kriz”den (Sazak, 2006), çıkmak amacıyla yeni örgütlenme stratejileri arama yoluna gitmişlerdir.

Darbe sonrasında bağlı sendikaları kapatılmış ve sendikacıları tutuklanmış olan DİSK de yeniden faaliyete geçtiği 1991 yılından (Tokol, 1994: 109, 110) itibaren yeni toplumsal kategoriler arasında örgütlenmeyi tartışmaya başlamıştır (DİSK, <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=ContentList&CatId=6>, 25.11.2012).

Bu doğrultuda DİSK, 2000 yılındaki 11. Genel Kurulu’nda işsizler, emekliler, ev kadınları ve gençlik gibi grupları örgütlenme kararı almıştır. Dolayısıyla Genç-Sen’in kuruluş süreci hem yükseköğretim alanında hem de sendikal alanda ortaya çıkan krizden çıkmanın yollarını arama stratejilerinin sonucu olarak başlamıştır. Ancak öğrenci sendikası modelinin Türkiye’de öğrenci hareketi açısından yeni bir örgütlenme modeli olması sebebiyle Genç-Sen’in kuruluşu uzun bir hazırlanma ve tartışma sürecinin ardından tamamlanabilmiştir. Bu sebeple öğrenci sendikacılığının yapısından ve gelişiminden bahsetmek, öğrenci gençlik sendikası Genç-Sen’in nasıl hem emek-sermaye çelişkisi, hem sendika-siyaset ilişkisi, hem de öğrenci hareketiyle ilgili bir örgütlenme olduğunu anlayabilmek için faydalı olacaktır.

Öğrenci Sendikacılığı Nedir?

Türkiye’de 1980 öncesi öğrenci hareketi oldukça güçlü olmasına rağmen adı “öğrenci sendikası” olarak kurulan bir örgütlenme olmamıştır (Kabacalı, 2007). Bu açıdan öğrenci sendikası Türkiye’de öğrenciler için de sendikacılık için de yeni bir örgütlenme modelidir. Öğrenci sendikacılığını anlayabilmek için öncelikle diğer ülkelerdeki örneklerinden ve işlevlerinden, daha sonra da öğrenci sendikacılığının anlamından bahsetmek faydalı olacaktır.

Öğrenci sendikacılığının uluslararası hukuktaki temellerinden kısaca bahsetmek gerekirse öğrenci sendikacılığının kurucu metninin Fransa’da 1946 yılında imzalanan Grenoble Şartı olduğu görülür. Buna göre öğrenci “entelektüel işçi” olarak tanımlanır (UNEF, <http://unef.fr/2011/06/09/la-charte-de-grenoble/>, 25.11.2012). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, ILO sözleşmeleri ve çeşitli uluslararası sözleşmelerde de sendika kurma hakkı yalnızca “çalışanlara” veya “işverenlere” değil “herkese” verilmiştir.

Öğrenci sendikacılığının dünyanın birçok ülkesinde önemli örnekleri vardır. Fransa, gerek öğrenci sendikalarının sayıca fazla ve köklü olması, gerek üniversite düzeyinde ve toplumsal düzeyde etki güçlerinin yüksek olması açısından bu örneklerin başında gelmektedir.

Sayıları birden fazla olan Fransa’da öğrenci sendikaları öğrencilerin gözünde de belirli bir meşruiyete sahiptir (Borella, de la Fourniere, 1957). Kuruluşu ikinci dünya savaşı yıllarına dayanan UNEF (Union Nationale des Etudiants de France, Fransa Milli Öğrenciler Birliği) toplumsal hareketlerin önemli aktörlerinden biri olmuştur (Monchablon, 1983). Üniversitelerin genel meclislerinde öğrenciler arasında her yıl düzenlenen seçimler sonucunda kazandıkları oy oranında temsil yetkisine sahiptirler. Bunun yanında CROUS (Centre Régional des Oeuvres Universitaires et Scolaires, Yükseköğretim Kurumları Bölgesel Merkezi) adlı özerk, öğrenci yurtları, yemekhaneleri ve burslarını yöneten kurumun genel meclisinde de yine öğrenciler arasında yapılan yıllık seçimin sonunda kazandıkları oy oranında temsil hakları vardır (CROUS, <http://www.crous-paris.fr/Actualite.asp?idact=2379>, 25.11.2012). Öğrencilerin sağlık sigortası gibi konularda da söz hakkı olan öğrenci sendikaları toplumsal hareketlerde de önemli aktörlerden biridir. 2005 yılındaki CPE (Contrat de Première Embauché, İlk iş kontratı) eylemlerinde de okulların kapatılmasına kadar giden bir süreçte öğrenci sendikalarının eylemleri tasarıda değişiklikler yapılmasında rol oynamıştır (TF1, <http://lci.tf1.fr/france/2006-03/cpe-unef-compte-facs-mobilisees-4856860.html>, 25.11.2012).

Bu bağlamda öğrencilerin öğrenci olmaktan kaynaklanan sorunlarında muhatap oldukları farklı kurumlarla ilişki kuran öğrenci sendikaları öğrencilerin hak ve taleplerinin taşıyıcısı olmaları açısından önemli görünmektedir. Öğrenci gençlik de gerek üniversite içinde gerek üniversite dışında emek-sermaye çelişkesinin içindedir ve sınıfsal eşitsizliklerden derinden etkilenmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin başlı başına bir sınıf olmamaları sendika kuramayacakları veya sendikaya ihtiyaç duymayacakları anlamına gelmemektedir. Bunun yanında Genç-Sen’lilerle görüşmelerimizin birinde altı çizildiği üzere öğrenci sendikaları uzun vadede dolaylı olarak sendikal harekete de katkıda bulunabilmektedir: “Öğrencilik hayatı boyunca sendikalı olan genç, mezun olup iş hayatına girdiğinde sendikal örgütlenmeye aşına olacaktır. Haklarını talep etmeyi öğrenecektir. İşveren olursa da işçi hakları konusunda daha bilinçli olur” (Erkek, 27, Görüşme, İstanbul, 07.03.2011).

Bu çerçevede Türkiye’ye geldiğimizde görmekteyiz ki öğrenci sendikacılığının başlamasının 2007 yılını bulmasının birden fazla sebebi vardır. Sendikal hareketin, DİSK’in, darbe sonrasında yeniden toparlanma süreci, neoliberal politikaların ve iktidar baskısının üniversite üzerinde yerleşmeye başlaması ve öğrencilerin güvencesizlik içinde günlük hak ve taleplerinin artması faktörleri aynı anda gerçekleşerek 2007 yılında hem sendikal alanın aktörlerinin hem siyasal alanın aktörleri hem de akademik alanın aktörlerinin karşılaşmasıyla ortaya çıkmıştır.

Sendikacılık- öğrenci örgütlenmeleri- siyasi partiler üçgeninde GENÇ-SEN

Yeniden faaliyete geçtiği dönemden itibaren DİSK 1990'ların dünyasına ve Türkiye'sine adapte olmak ve gelişmeler doğrultusunda yeni stratejiler belirlemek için çalışmıştır. Siyasal İslam'dan Kürt sorununa, sosyal diyalogdan Avrupa Birliği'ne pek çok konu hakkında tespitler yapıp, nerede duracağına karar vermek amacıyla çeşitli dönemlerde çeşitli kararlar almıştır. (DİSK, <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=125>, 15.11.2012). Genç-Sen'in kuruluş sürecini başlatan da DİSK'in inisiyatifi olmuş, öğrenci sendikası daha sonra kendi dinamikleri içinde, öğrencilerin talep ve eğilimlerine ve günün getirdiği imkân ve zorunluluklara bağlı olarak, gelişmeye ve dönüşmeye başlamıştır. Dolayısıyla önce Genç-Sen'in nasıl kurulduğunu anlatıp daha sonra sendikanın eylem repertuarlarının dönüşümünü incelemek faydalı görünmektedir.

Genç-Sen'in Kuruluşu

Bütün genel kurulları boyunca genç işçilerin sorunlarına yönelmeyi önemseyen DİSK 2000 yılındaki 11. Genel Kurulu'nda "Genç İşçiler Dairesi'nin aktif hale getirilmesini ve bu dairenin önümüzdeki dönemde gençlerin (öğrenciler, işsizler, genç işçiler vb.) özel bir örgütlenmesinin (örneğin, gençlik sendikası) oluşturulması hedefiyle çalışmalar yapılmasını" kararlaştırmıştır (DİSK, <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=125>, 15.11.2012). Ülkemiz nüfusunun büyük bölümü çocuklar ve gençlerden oluşmaktadır. "gençlik ve sendikal hareket" başlığı altında "Gençlerin ülkenin geleceğinde söz sahibi olabilmeleri için iyi bir eğitime ve istihdam olanaklarına sahip olabilmeleri gerekir. Ancak ülkemizde sosyal devlete yönelik saldırılar nedeniyle gençlerin büyük bir çoğunluğu bu olanaktan yoksundur. Gençlerin büyük çoğunluğuna yeterli eğitim alamamakta, çok azı üniversitelere girebilmekte, büyük bölümü işsizlik tehdidiyle karşılaşmakta, iş bulabilenler ise ağırlıklı düşük ücretli, güvencesiz işlerde çalışmaktadır." tespitini yapan DİSK bu bağlamda Genç-Sen'in temellerini atmıştır.(DİSK, <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=125>, 25.11.2012). Ancak Genç-Sen'in kurulması için 2007 yılını beklemek gerekecektir.

Genç-Sen'in kurucu grubuyla yaptığımız derinlemesine görüşmelerden öğrenmekteyiz ki sendikacılarla gençlerin karşılaşmasını ve fiilen kuruluş çalışmalarını başlatan Barışarock Müzik Festivali olmuştur (Erkek, 30, Görüşme, 15.02.2011). Barışarock Müzik Festivali ilki 2003 yılında olmak üzere RocknCoke müzik festivaline alternatif olarak düzenlenmiştir (ntvmsnbc, , <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/454953.asp>, 16.11.2012). DİSK'in Örgütlenme

Dairesi Başkanı'nın ve Genç-Sen'in kurucularının anlattığına göre 2006 yılında Coca Cola tarafından sendika üyesi oldukları sebebiyle işten çıkartılan bir grup işçi Barışarock'a gelir. Burada işçiler onlarla aynı amaç uğruna mücadele eden genç militanlarla karşılaşır ve Genç-Sen'in kurulmasında rol oynayacak olan ilişki ağları örülmeye başlar. DİSK bir gençlik örgütlenmesi için hazırlık çalışmalarını başlatır ve DİSK'te çalışan en genç sendika uzmanları öğrenci sendikacılığının ne olduğunu araştırmaya başlar (Erkek, 30, Görüşme, 15.02.2011).

Çeşitli sol gençlik gruplarına ve siyasi partilerin gençlik örgütlenmelerine yapılan çağrı sonucunda DİSK'in genel merkezinde toplanan gençler bir buçuk yıl süren bir süreç boyunca öğrenci sendikacılığını tartışır. Genç işçilerin de dahil edilip edilmeyeceği, lise öğrencilerinin de sendikaya üye olup olamayacağı, sendikanın amaçları ve talepleri gibi pek çok konunun tartışıldığı toplantıların sonunda 2007 yılında Ankara'da Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde düzenlenen kongrede Genç-Sen Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden, üniversitelerinden ve örgütlenmelerinden gelen öğrenciler tarafından Türkiye'nin ilk öğrenci gençlik sendikası Genç-Sen kurulur (dunyabulteni.net, (<http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haberArchive&ArticleID=29689>, 16.09.2012).

Sendikanın amaçları tüzüğün üçüncü maddesiyle "Sendika, insan hakları ve temel özgürlüklerin bütünlüğü içinde, din, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce farkı gözetmeksizin bütün öğrencilerin ekonomik, demokratik, akademik, sosyal, kültürel, hukuksal, anadilde eğitim hakkı, siyasi hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmeyi amaçlar." şeklinde belirlenmiştir (<http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haberArchive&ArticleID=29689>, 16.09.2012). Üyelik koşulları ise şöyle anlatılmaktadır; "Sendikaya öğrenci olmak dışında başka bir koşul aranmaksızın herkes üye olabilir. Bu tanım; lise, üniversiteye hazırlanan lise mezunları, lisans, önlisans, yüksek lisans, doktora öğrencileri ve mezun olan öğrencinin 1 yıl süreyle sendikayla ilişkisi isteğe bağlı olarak devam eder. Bunun tek istisnası; bir kesime yönelik ırkçı, cinsiyetçi, homofobik gibi ayrımcı yaklaşımlarda bulunanlar sendikaya üye olamaz, üye ise bu davranışlar üyelikten çıkartma sebepleridir" (Genç-Sen, <http://gencsenbalikesir.blogspot.fr/2009/10/tuzuk.html>, 16.11.2012). Bu bağlamda Genç-Sen kuruluşu itibariyle siyasi aksını aşağı yukarı belirlemiş, öğrenci sendikasının kapsamının sınırlarını insan hakları çerçevesiyle çizmiştir. Bu noktada Genç-Sen'in taleplerini, söylemlerini ve eylem repertuarlarını incelemek açıklayıcı olacaktır.

Genç-Sen'in İşleyişi

Genç-Sen'in hazırlık süreci boyunca öğrenciler harçlar, barınma, ulaşım, beslenme ve YÖK başta olmak üzere öğrencilerin sorunlarının bir özetini çıkarmışlardır. Bu aşamada Genç-Sen'in talepleri de belirginleşmeye başlamış, sendika faaliyete geçer geçmez taleplerinin merkezine YÖK'ü oturtmuş, sesini duyurmaya çalışma yoluna gitmiştir.

Genç-Sen'in eylemlerinin başlangıcı sendika açıldıktan bir süre sonra karşı karşıya kaldıkları kapatma davasını protesto eylemleri olmuştur. İstanbul Valiliği tarafından öğrencilerin "sendika kurma vasfı"na sahip olmamaları sebebiyle öğrenci sendikasının kurulamayacağı öne sürülmüştür. Öğrencilerin sendika kurma hakkının olmadığı iddiasıyla 2008 yılında açılan kapatma davası 2012 yılında Genç-Sen'in kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak Genç-Sen hem kapatma davası sürecince hem de kapandıktan sonra "Susma haykır, sendika haktır" ve "Boşuna kapatma Genç-Sen sokakta" sloganlarıyla eylemlerine devam etmiştir. DİSK de Genç-Sen'e açılan kapatma davasına karşı basın açıklama yapmış, bu süreçte Genç-Sen'in yanında yer almıştır (DİSK, <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=553>, 26.11.2012).

Genç-Sen'in eylemlerinin bir kısmını sıralamak öğrenci sendikacılığın başlangıcını ve daha sonra geldiği noktayı açıkça görüp kıyaslamak açısından faydalı olacaktır. Genç-Sen, "İzmir, Eskişehir, Aydın, Sakarya, Hatay, İstanbul ve Ankara'da ulaşım, İzmir ve Kocaeli'de yemekhane ücretleri, İstanbul ve İzmir'de yurt sorunuyla ilgili eylemler düzenlemiştir. Nisan 2010'da Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi'ne video kameraların yerleştirilmesine karşı eylem düzenlemiştir. Üniversite sınavı hakkında patlak veren şifre skandalının üzerine ÖSYM'ye karşı liselilerle dayanışma göstermiş, öğrencilerin ücretsiz işgücü olarak sömürülmesine sebep olan stajyerlik konusuyla ilgilenmiş, genç diplomalı işsizliği konusunda panel düzenlemiş, çeşitli üniversite kampüslerinde konu hakkında bilinçlendirme yapma amacıyla standlar kurmuşlardır. 2009 yılında İstanbul Üniversitesinde dönemin DİSK başkanı Süleyman Çelebi'nin de davetli olduğu "Emek Haftası"ni organize etmiş, Okan Üniversitesi'nde de "1968 yılından günümüze Türkiye'de öğrenci hareketi" konulu bir panel düzenlemiştir." (Erdinç, 2012: s. 226). Bunların yanında YÖK'ün kuruluş yıldönümü olan 6 Kasım'larda farklı şehirlerdeki farklı üniversitelerde eşzamanlı eylemler düzenleyen Genç-Sen'liler bir yandan da üniversitelerde tanıtım ve öğrencileri sendikaya üye yapma amacıyla standlar açmışlardır (Genç-Sen,

http://www.gencsen.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=22&Itemid=50, 23.11.2011).

Ancak Genç-Sen'in eylem ve söylemleri zamanla öğrencilerin günlük ve öğrencilikten kaynaklanan sorunlarından daha geniş alana yayılmıştır. Genç-Sen'liler 2010 yılından itibaren daha yoğun olmak üzere Kürt sorunundan tutuklu öğrencilere, AKP hükümetinin politikalarından işçi sorunlarına farklı konular etrafında eylemler düzenlemişlerdir. “Nesih Taşkın ve Şerzan Kurt'un ölümleri, Genç-Sen'lilerin Tayyip Erdoğan'ı protesto etmek amacıyla gitmekte oldukları Erzurum yolunda durdurulmaları ve sayıları git gide artan tutuklu öğrencilerin durumları örgütün daha da radikalleşmesine sebep olmuştur. “Faşizme karşı omuz omuza”, “Ferman AKP'ninse üniversiteler bizimdir.”, “Üniversiteler bizimdir, bizimle özgürleşecek” gibi sloganlar “Faşizmi döktüğü kanda boğacağız.”, “Anaların öfkesi, katilleri boğacak”, “Yaşasın işçi dayanışması, yaşasın Türk ve Kürt halklarının kardeşliği” “Yaşasın devrimci dayanışma” sloganlarına dönüşmüştür. 16 Mart'ta, 16 Mart Katliamı ile Halepçe Katliamını anma etkinlikleri düzenlemişlerdir” (Erdinç, 2012: s.229). Aralık 2010'daki Dolmabahçe'de öğrencilerin karşı karşıya kaldığı polis şiddeti, hem Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın hem de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün üniversitelerin sorunlarının tartışılacağı toplantılarda öğrencileri dahil etmemesi ve eylem yapan öğrencilerin AKP hükümeti tarafından ve medyada “terörist” olarak aktarılmaları Genç-Sen'lilerin ve muhalif öğrenci gençliğin marjinalize olmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda Genç-Sen, siyasetin bir aktörü haline gelmiş, diğer gençlik örgütlenmeleriyle birlikte ortak basın açıklamalarının altına imza atmış, Dolmabahçe olaylarından sonra TBMM'de bir grup CHP milletvekili ve Kemal Kılıçdaroğlu'yla görüşmüştür (Genç-Sen, http://www.gencsen.org/index.php?option=com_content&task=view&id=482&Itemid=50, 07.06.2011).

Genç-Sen'in 2010-2012 döneminde yaptığı eylemleri incelediğimizde görülmektedir ki siyasi alanın kutuplaşmaya başlaması, gençlerin ve her türlü toplumsal muhalefet hareketlerinin devlet tarafından marjinalize edilmesi ve baskıya uğraması Genç-Sen'in YÖK karşıtı eylemlerde veya hükümet karşıtı eylemlerde aktif rol olarak diğer gençlik örgütlenmeleriyle ortak basın açıklamaları yapabilmelerini sağlamıştır (Genç-Sen, <http://kampusgazetesi.net/kampusgundem.html>, 26.11.2012). Bu bağlamda “öğrenci işi” yapmaya da daha fazla yönelmeye başlayan Genç-Sen formasyonu hakkında ilgili eylemler yapmış, tutuklu öğrencilerle dayanışma konseri düzenlemiş, harçların ikinci öğretimde kaldırılmamasının doğurduğu eşitsizliği protesto etmiş, yeni eğitim-öğretim dönemiyle birlikte yemekhane ücretleri ve ulaşım başta olmak üzere üniversitelerin ticarethanelere

dönüşmeye başlamasına karşı çıkmıştır (Genç-Sen, <http://kampusgazetesi.net/kampusgundem.html>, 26.11.2012).

Görülmektedir ki öğrenciliğe dair sorunlarla ilgilenme amacıyla kurulan Genç-Sen zamanla ülke gündeminden ve politikardan etkilenecek söylem ve eylemlerinin içeriğini dönüştürmüştür. Ancak sonrasında yine öğrencilerin sorunlarına eğilerek 2011 ve 2012 yılları boyunca eğitim sisteminin antidemokratikliği ve kapitalizmle eklemlenmesi başta olmak üzere öğrencilerin sorunları üzerine eylemler yapmıştır. Bu açıdan Genç-Sen korporatist öğrenci sendikacılığı ile siyasi bir örgütlenme arasında kendine özgü melez bir öğrenci sendikacılığı ortaya çıkarmıştır. Burada rolü olan başka bir faktör de Genç-Sen’li gençlerin aynı anda halihazırda çeşitli sol gençlik grubu ve siyasi partilerin gençlik örgütlenmelerinde siyaset yapan veya çeşitli toplumsal hareketlerin içinde yer alan aktivist gençlerden oluşuyor olmasıdır. Genç-Sen’lilerle yaptığımız görüşmelerden yola çıkarak söylemek gerekir ki bu durum zaman zaman sendikaların örgütlenme ve eyleme geçmesinde sıkıntı ve tıkanmalar da yaratmıştır : “Herkes kendi siyasetinin çoğunluk olmasını istiyor. O zaman da Genç-Sen olarak değil o siyasetin kararlarına göre karar verilsin istiyorlar. Öyle olunca farklı siyasi görüşlerin ve partilerin tartışmaları toplantılarda konu oluyor” (Kadın, 21, Görüşme, 02.03.2011).

Bu bağlamda Genç-Sen’in ve dönüşmesinin Türkiye’deki sol gelenekle, sendikacılıkla ve öğrenci gençliğin siyasi eğilim ve siyaset yapma alanlarıyla nasıl yakından ilişkili olduğunu anlamak amacıyla Genç-Sen’in geldiği noktayı ve melez örgütlenmesinin içerik ve sonuçlarını tartışmak faydalı olacaktır.

Genç-Sen’in Geldiği Nokta ve Geleceği

1980 darbesiyle siyasal alandan uzaklaştırılan gençler, 1980 sonrasında kendilerini ifade etmek ve siyaset yapmak amacıyla farklı yollar aramaya gitmiştir. Çeşitli partilerin siyasi kolları veya toplumsal hareketlere katılan gençler bu dönemde apolitik olmakla suçlanmışlardır. Demet Lüküslü gençlerin siyasi partilere katılımının zayıfladığını, siyasetle ilgilenmediklerini, siyaseti kirli ve yozlaşmış görüyor olduklarını belirterek gençlerin apolitik olmalarının aksine bu sebeplerle siyasetten uzak kaldıklarını öne sürer (Lüküslü, 2005). Bu durumda apolitizmi “aktif” ve “pasif” olmak üzere ikiye ayırır ve 1980 sonrası gençliğin siyasetle ilgilenmeyen, dünya meselelerini anlamayan, ülkelerinde olan biteni umursamayan bir “pasif apolitizm” içinde olmaktan ziyade bilerek, bu döneme kadar gördükleri veya duydukları siyasete olan tavırları sebebiyle bir “aktif apolitizm” içinde olduklarını söyler (Lüküslü, 2005). Genç-Sen’e baktığımızda ise Genç-Sen’lilerin herhangi bir apolitizm içinde

olmadığını, 1980 öncesinin politizasyonunu devam ettirdiklerini görüyoruz. Nitekim Genç-Sen'liler hem eylem repertuarları hem de söylem düzeyinde 1960 ve 1970'li yılların, Dev-Genç, basta olmak üzere gençlik hareketlerine benzemekte ve Deniz Gezmiş, Mahir Çayan gibi o dönemin gençlik liderlerine göndermeler yapmaktadır (etha, <http://www.etha.com.tr/Haber/2012/03/31/genclik/tutuklu-ogrenciler-icin-bulustular/>, 25.11.2012).

Yaptığımız saha çalışması boyunca gözlemlenmiştir ki bireysel düzeyde de 1980 sonrasının “apolitik, bilinçsiz, saygısız” şeklinde çizilen gençlik portresinden daha farklı bir tarza sahiptir. Gençlerin siyasete olan güvenlerinin kalmadığıyla ilgili olarak da Genç-Sen'lilerin iktidar mücadelesinden veya 1980 öncesi döneminin siyasi oluşumlarından kopmadığı ve onlara olan inançlarını kaybetmedikleri görülmektedir. Bu bağlamda Genç-Sen'lilerin 1980 öncesinin gençlik hareketlerinin özelliklerini taşıyan bir gençlik olduğu görülmektedir.

Genç-Sen'lilerin kimliklerinin ve siyasi akslarının belirlenmesinde hem kuruluş sürecinin hem de 1980 sonrasında da 1980 öncesinin siyasi oluşumlarında aktivist olan öğrenci gençlerin eylem repertuarlarının etkili olduğu görülmektedir. Nitekim Genç-Sen'in kuruluş sürecinde 1970'li yılların toplumsal hareketlerinin en önemli aktörlerinden DİSK'in, öğrenci sendikasının kuruluş çağrısının yapıldığı sol örgütlenmelerin ve Öğrenci Koordinasyonu dâhil olmak üzere 1980 ve 1990'li yılların öğrenci hareketlerinde yer almış olan kuşaklar rol oynamıştır. Sonrasında da gerek Genç-Sen'in hazırlık toplantılarına gerek Genç-Sen faaliyetlerine katılanlar yine geleneksel sol örgütlenmelerin genç aktivistleri olmuştur. Dolayısıyla Genç-Sen “yeni” bir öğrenci örgütlenmesi modeli olmasına rağmen “eski” toplumsal hareketlerin de özelliklerini taşıyarak kendine özgü, melez bir öğrenci sendikacılığı örneği ortaya çıkarmıştır.

Bu bağlamda Türkiye'deki bu ilk öğrenci sendikacılığı örneğini Genç-Sen'in hem yeni hem de geleneksel toplumsal hareketlerinin özelliklerini taşıması ve bu dönemin siyasi konjonktürünün gerektirdiği zorunluluklar şekillendirmiştir. Genç-Sen korporatist bir anlayışla “öğrenci işi” yapmanın sınırları içinde kalmamış, öğrenci sendikacılığının tanımını geniş yorumlama yoluna gitmiştir. Ancak görülmektedir ki gençlerin Genç-Sen'i siyaset yapma alanı olarak algılama meselesi her zaman olumlu sonuçlar doğurmamış, Genç-Sen karar alma ve kitleselleşmekte sorunlar yaşamıştır. Burada saha çalışmamız boyunca Genç-Sen'lilerle yaptığımız görüşmelerden Genç-Sen'in iç işleyişiyle ilgili pek çok çıkarım yapmak mümkündür. Genç-Sen'in karşılaştığı birinci zorluk herhangi bir örgüte üye olmayan “bağımsız” öğrencileri sendikaya üye yapmakta çıkmıştır. İkinci sorun ise farklı sol

fraksiyonlardan gelen aktivist gençlerin sendika içinde hâkim olmaya ve Genç-Sen'in faaliyetlerini üye oldukları siyasi örgütlenmelerin faaliyetlerine doğru genişletmeye çalışmaları olmuştur.

Genç-Sen, toplantılarına sendikayı üniversite standlarında gördüğü için gelen veya yalnızca öğrenciliğinden kaynaklanan gündelik sorunlarıyla ilgilenen öğrencileri bünyesinde tutmakta zaman zaman zorluk çekmiştir: “Benim CHP’li bir arkadaşım vardı, bir keresinde toplantılardan birine gelmişti benimle beraber. Ama sonra toplantılarda herkesin örgütlü olduğunu görünce bir dahaki toplantıya gelmedi. Öğrencilerin sorunlarıyla ilgileniyor diye gelmişti ama sonra siyasi konuların tartışıldığını görünce istemedi sonraki toplantıya gelmek.” (Kadın, 21, Görüşme, 02.03.2011). “Yeni öğrenciler geliyor aslında, örgütsüz öğrenciler ama sonra kalmıyorlar. Genç-Sen’in içinde daha fazla örgütsüz öğrenci olması lazım ama öyle olmuyor.” (Erkek, 20, Görüşme, 02.03.2011). Aktivist gençler sendikayı bir üye kaynağı olarak görmüş ve bu öğrencileri kendi siyasi örgütlerine üye yapmak için çalışmış, siyasetle doğrudan ilgilenmeyen öğrenciler veya Genç-Sen’li siyasi aktivist gençlerle fikir ayrılıklarına sahip öğrenciler Genç-Sen içinde bulunmaktan çekinmiştir. Dolayısıyla Genç-Sen kendine özgü bir öğrenci sendikacılığı modeli ortaya çıkarırken sorunlarla karşılaşmış, eylem repertuarları, söylemleri ve öğrenci sendikacılığı anlayışları zamanla dönüşmüş ve şekillenmiştir.

Bu noktada Genç-Sen'in sorunlarıyla ilgili de Genç-Sen'in içinde anlaşmazlıklar vardır. Bir Genç-Sen’li “Neden örgütsüz öğrenciler de gelsin diye bekliyoruz ki. Öğrenciler örgütsüz olmamalı, herkes örgütlenmeli. Gençleri siyasetten korkuttular, evlerinde otursunlar sokağa çıkmasınlar istediler. Genç-Sen’de de örgütlülük bilinci kazandırmak önemlidir” (Erkek, 27, Görüşme, 07.03.2011) sözleriyle Genç-Sen'in öğrenci gençliğin siyasi bilinç kazanması ve örgütlenmesi açısından önemli olduğunu savunarak Genç-Sen'in siyaset yapma alanı olarak bütün öğrencilere seslenebilecek bir oluşum olarak görmekteyken, başka bir Genç-Sen’li ise “Öğrencilikten kaynaklı sorunlar yaşayan sağcı bir öğrenci de gelmelidir Genç-Sen’e. Örgütsüz öğrenciler de gelebilmelidir” (Erkek, 20, Görüşme, 02.03.2011) diyerek Genç-Sen'in “bağımsız” veya başka sol fraksiyon veya siyasetlerden gelen öğrencileri de kapsamasının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Genç-Sen öğrenci sendikacılığının öğrenilme sürecinde solun eylem repertuarlarını yeniden üretirken solun sorunlarını da yeniden yaşamakta ve öğrenci sendikacılığının Türkiye’deki ilk örneği olmanın zorluklarıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Dolayısıyla, geleneksel ve “eski” toplumsal muhalefet aktörlerinin varlığı Genç-Sen’in örgütlenmesi ve farklı bir gençlik olarak kendini ortaya koyabilmesi açısından hem bir avantaj hem bir engel olmuştur. Önceden bir siyasi parti veya derneğin militanı olan öğrenciler sendikanın içinde hem öğrenci kimlikleriyle hem de siyasi aktivist kimlikleriyle var olmaya çalışırken sendikanın talep ve söylemlerini şekillendirmeye başlamıştır. Belirli bir örgütlenme tecrübesine sahip öğrenci gençlerin eylemleri Türkiye’de ilk kez “öğrenci sendikası” adıyla bir örgütün yasal engellere rağmen fiilen yerleşmeye başlamasını sağlamıştır. Ancak bu durum zamanla sendikanın bütün öğrencileri kapsayan ve hepsine seslenen bir yapı kazanmasının önüne geçmiş, farklı siyasetlerden gelen öğrencilerin anlaşmazlıkları ise sendikanın karar alma mekanizmalarını tıkayacak ve daha önce herhangi bir siyasi örgüte üye olmayan öğrencilerin sendikaya ve eylemlerine katılmalarına engel olacak boyutlara ulaşmıştır.

Görülmektedir ki Genç-Sen hem kurumsal hem de yapısal açıdan pek çok sorunun içine düşmüştür. DİSK inisiyatifiyle kurulmuş olmasında dolayı öğrencilerin içinden gelen bir hareketin ürünü olmadığı dolayısıyla eleştirilmiştir. Farklı sol siyasetlerden gelen öğrencilerin Genç-Sen’e dahil olamamaları veya onların da aralarında anlaşmazlığa düşmeleri sebebiyle Genç-Sen öğrenci sendikası olarak kitleleşip bu alana hakim konuma gelememiştir. Bunların yanında Genç-Sen hukuki engeller ve siyasi baskılarla da karşı karşıyadır. Gençlikten ve öğrencilikten kaynaklanan güvencesizlik, 1980 sonrasında siyasetin “tehlikeli” bir alan olarak görülmeye başlanması dolayısıyla gençlerin bir bölümünün sendikaya üye olmaktan çekinmesi ve öğrenci sendikasının ne olduğunun anlaşılması gibi yapısal sorunlar Genç-Sen’in kendini kabul ettirebilme sürecini zorlaştırmıştır.

Ancak altını çizmek gerekir ki Genç-Sen’in karşılaştığı bu kurumsal ve yapısal sorunlar Genç-Sen’in sendikal alan, üniversite alanı ve siyasal alanda yok olmasına sebep olacak kadar ciddi olmamış, Genç-Sen mahkemenin verdiği kapatma kararında sonra da içinde bulunduğu sorunlara rağmen eylem ve söylemlerini dönüştürmeye ve oluşturmaya devam etmiştir. Genç-Sen bu bağlamda internet sitesini güncellemiş, facebook ve twitter başta olmak üzere sosyal medyada da kendine yer açmıştır (Genç-Sen, <http://kampusgazetesi.net/>, 25.11.2012). Genç-Sen zaman içinde kendine özgü bir öğrenci sendikacılığı modeli ortaya çıkarmakta, talep ve eylem repertuarlarını sürekli olarak yenilemektedir. Bu bağlamda siyasal alan ile sendikal alan arasındaki sınırların geçirgenliği ve aralarındaki dengenin hassasiyeti belirleyici gözükmekte, Genç-Sen bir sendika olarak siyasal alana göre özerk bir konuma yerleşmek ile sendikal alandaki yerinden siyasal alana doğru geçmek arasında sürekli bir seçim yapmakta ve kendini yeniden tanımlamaktadır.

SONUÇ

Görülmektedir ki sokak eylemlerinin ve radikalleşmenin ön planda olduğu sol harekette Genç-Sen de “öğrenci işi”nin sınırları içinde kalmamıştır. Bunun yanında siyasal mücadele ile sendikal mücadelenin birbirinden ayrılmaz mücadeleler olduğu da görülmektedir. Üniversitenin içine yerleşen devlet baskısı ve neoliberal ekonomi uygulamalarıyla birlikte üniversite alanı da bu iki alandan ayrı düşünülemez haldedir. Dolayısıyla Genç-Sen’liler de öğrenci sendikacılığını daha geniş şekilde tanımlayıp DİSK’in geleneğinin getirdiği sendikacılık modeline yakın bir noktaya yerleşmeye çalışmıştır. Ancak bu durumun ortaya çıkardığı sorunlar da olmuş, Genç-Sen’in kitleselleşebilmesi ve eğitim alanında herkesin gündemine girebilmesi uzun ve zorlu bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır. Bu bağlamda 1980 sonrasında siyasal alandan uzaklaştırılmaya çalışılmakta olan gençler Genç-Sen’i de bir siyaset yapma alanı olarak kullanmakta, öğrenci sendikacılığının içeriğini buradan yola çıkarak oluşturmaya çalışmaktadır. Oysaki diğer sol siyasi gençlik örgütlenmelerinin aksine Genç-Sen, kaynaklarının büyük bir bölümünü eğitim alanına veya genç işsizliği, genç işçilerin sorunları veya öğretim görevlileri ve asistanların güvencesizliği ve gençlik üzerine yoğunlaştırılabilir potansiyeline ve avantajına sahiptir. Bu doğrultuda uzun dönemde bütün sendikal hareket güçlenebilecek, sendikasızlaştırma ve güvencesizlik gibi sorunlara karşı farklı sektörler ve farklı kuşaklar birlikte eylemler düzenleyebileceklerdir.

Genç-Sen, öğrenci sendikacılığının öğrenilmesi yolunda ve eğitim alanında da sendika ile siyaset ilişkisinin, siyasi bağlamın ve ekonominin ne kadar iç içe ve belirleyici olduğunun görülmesini sağlamıştır. Öğrenci gençlik üzerindeki baskıların sürdüğü, gençlerin kendilerine yeni siyaset alanları açmaya çalıştığı, neoliberal ekonomi politikalarının hâkim olmaya başladığı ve üniversitelerin yapısının bilimsel ve idari özgürlükleri sağlamaktan uzak olduğu bir bağlamda Genç-Sen 2000’lerde öğrenci hareketleri ve sendikacılığın dönüşümünün ve siyasete eklenmesinin incelenmesi için önemli bir aktör olarak görülebilir. Dolayısıyla görülmektedir ki Genç-Sen’in işleyişini, sorunlarını, engellerini ve potansiyelini incelemek hem gençlik hem sendikacılık sosyolojisi üzerine analiz yapma ve örgütlenme stratejileri geliştirme yolları üzerine çözüm arama olanağı sunabilmektedir.

KAYNAKÇA

BARIŞAROCK: KARŞI FESTİVAL’DE 6. yıl, 13.08.2008,
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/454953.asp>, 16.11.2012.

BORELLA, François, DE LA FOURNIERE, Michel (1957), *Le syndicalisme étudiant*, Paris : Seuil.

BOURDIEU, Pierre, Passeron, Jean-Claude (1964), *Les héritiers : les étudiants et la culture*, Paris : Les éditions de Minuit.

COSKUN, Mustafa Kemal, « Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye’de Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler », *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61-1.

CROUS, <http://www.crous-paris.fr/Actualite.asp?idact=2379> (25.11.2012).

DİSK, *DİSK 11. Genel Kurul kararları*, 2000, <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=125> (15.11.2012).

.....*Genç-Sen’e kapatma davası açıldı*, , <http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=553>, 26.11.2012 (26.11.2012).

DORRONSORO, Gilles (der.), *La Turquie conteste : mobilisations sociales et régime sécuritaire*, Paris, CNRS, 2005.

ERDİNÇ, Işıl, « 1980 Sonrası Türkiyesinde Sendikal Haklar ve Eğitim Hakkının Savunulması Alternatif Bir Örgütlenme Modeli Olarak Öğrenci Gençlik Sendikası Genç-Sen », *IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 2012.

GENÇ-SEN, *Genç-Sen Tüzük*, <http://gencsenbalikesir.blogspot.fr/2009/10/tuzuk.html>, (16.11.2012).

....., *Neler yaptık?*, Genç-Sen, http://www.gencsen.org/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=22&Itemid=50, (23.11.2011).

....., *Haberler*, Genç-Sen, <http://kampusgazetesi.net/kampusgundem.html>, (26.11.2012).

KABACALI, Alpay (2007), *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, İstanbul : Güner Yayınları.

KILIÇ, Zübeyde, « Neoliberal Yükseköğretim politikaları karşısında nitelikli eğitim hakkı savunusu » in. « Eğitim ve Özgürlük. Genç ve Üniversiteli olmanın dayanılmaz zorlukları », *Güncel Hukuk*, 02/2011, no. 2-86.

KOÇ, Yıldırım (2010), *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi Osmanlı’dan 2010’a*, Ankara : Epos Yayınları.

LÜKÜSLÜ, Demet (2005), *La Jeunesse Turque actuelle: La fin du « mythe de la jeunesse »*, Doktora tezi, Paris, EHESS.

MAHİROĞULLARI, Adnan, “Türkiye’de sendikalaşma evreleri ve sendikalaşmayı etkileyen unsurlar”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Doç.Dr. Feramuz AYDOĞAN’ın Anısına.

MONCHABLON, Alain (1983), *Histoire de l’UNEF de 1956 à 1968*, Paris : PUF.

SAZAK, Fikret (der.) (2006), *Türkiye’de Sendikal Kriz ve Sendikal Arayışlar*, Ankara : Epos Yayınları.

TANÖR, Bülent (2006), *Osmanlı-Türk anayasal gelişmeleri*, İstanbul :YKY.

TEKELİ, İlhan (2010), *Tarihsel Bağlamı içinde Türkiye’de Yükseköğretimin ve YÖK’ün tarihi* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TF1, <http://ici.tf1.fr/france/2006-03/cpe-unef-compte-facs-mobilisees-4856860.html> (25.11.2012).

TİMUR, Taner (2000), *Toplumsal Değişme ve Üniversiteler*, İstanbul, İmge.

TOKOL, Ayşen (1991), *Türkiye’de Sendikal Hareketler* [Les mouvements syndicales en Turquie], Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

“Tutuklu Öğrenciler İçin Buluştular” (2012), (<http://www.etha.com.tr/Haber/2012/03/31/genclik/tutuklu-ogrenciler-icin-bulustular/>, 31.03.2012).

“Türkiye’nin ilk Öğrenci Sendikası Kuruldu” (2007), (<http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haberArchive&ArticleID=29689>, 16.09.2012).

UNEF, <http://unef.fr/2011/06/09/la-charte-de-grenoble/> (25.11.2012).

YÖK, *Bologna Süreci Nedir?*, <http://bologna.yok.gov.tr/?page=yazi&i=3> (25.11.2012).

alternatif politika

Alternatif Politika Dergisi, bir grup akademisyen tarafından; disiplinler arası çalışmalara ilişkin süreli yayınların azlığı nedeniyle doğan ihtiyacı karşılamak üzere oluşturulmuş, dört ayda bir yayınlanan hakemli bir dergidir. Siyaset bilimini merkez alarak, kültürel çalışmalar, medya, uluslararası ilişkiler, sosyoloji, sosyal psikoloji, ekonomi politik ve antropoloji gibi disiplinleri de kapsayan yayınlar yapmayı amaçlayan dergi, adı geçen alanların her boyutuyla ilgili kuramsal ve analitik çalışmaların yanı sıra, kitap incelemelerine de yer vermektedir.

Alternatif Politika Dergisi'nin amacı, yayınladığı konularda hem bilimsel çalışmalar için akademik zemin hazırlamak, hem de söz konusu görüşlerin paylaşılmasını sağlayarak yeni açılımlar yaratmaktır. Bu bağlamda, teorik çalışmalara olduğu kadar, alan çalışmalarına da yer vermek amacındadır. Çalışmalarınızı Alternatif Politika'ya bekliyoruz.

Alternatif Politika; Worldwide Political Science Abstracts, Scientific Publications Index, Scientific Resources Database, Recent Science Index, Scholarly Journals Index, Directory of Academic Resources, Elite Scientific Journals Archive, Current Index to Scholarly Journals, Digital Journals Database, Academic Papers Database, Contemporary Research Index, Ebscohost, Index Copernicus ve Asos Index'de taranmaktadır.

Danışma Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Ayşe Kadioğlu (Sabancı Üniversitesi)
Prof. Dr. Bogdan Szajkowski (The Maria Curie-Skłodowska University, Lublin)
Prof. Dr. Füsün Arsava (Atılım Üniversitesi)
Prof. Dr. Mithat Sancar (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Tayyar Arı (Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Tim Niblock (University of Exeter)
Prof. Dr. Ümit Cizre (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Aylin Özman (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Sibel Kalaycıoğlu (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. İnci Özkan Kerestecioğlu (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Rubba Salih (University of Exeter)

Yayın Kurulu (Alfabetik Sıraya Göre)

Prof. Dr. Bruno S. Sergi (Messina University)
Prof. Dr. Darko Marinkovic (Megatrend University of Applied Sciences)
Prof. Dr. Edward L. Zammit (Malta University)
Doç. Dr. Aksu Bora (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Berna Turam (Hampshire College)
Doç. Dr. Esra Hatipoğlu (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Filiz Başkan (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
Doç. Dr. Hamit Coşkun (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. Kamer Kasım (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Kemal Öke (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Burak Arıkan (Sabancı Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Defne Karaosmanoğlu (Bahçeşehir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Fatih Konur (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Maya Arakon (Yeditepe Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Nilay Ulusoy Onbayrak (Bahçeşehir Üniversitesi)
Doç. Dr. Pınar Enneli (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Veysel Ayhan (Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Elçin Aktoprak (Ankara Üniversitesi)
Dr. Evgina Kermeli (Bilkent Üniversitesi)
Dr. Ipek Eren (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Dr. Şener Aktürk (Koç Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Gökhan Telatar (Ankara Üniversitesi)
Avukat Ebru Sargıcı

Editöryal Kadro

Editör: Rasim Özgür Dönmez
Asistan Editör: Çağla Pınar Tuncer